

UNIVERZITET U SARAJEVU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

**VOLONTERIZAM KAO OBLIK PREVENCIJE DRUŠTVENO
NEPRIHVATLJIVOG PONAŠANJA UČENIKA**
(završni diplomski rad)

Mentor:
prof. dr. Lejla Kafedžić

Student/ica:
Marija Knežević, prof.

Sarajevo, 2021. godine

SADRŽAJ

UVOD.....	1
1. TEORIJSKE OSNOVE ISTRAŽIVANJA.....	2
1.1. Društveno neprihvatljivo ponašanje učenika.....	2
1.2. Prevencija društveno neprihvatljivog ponašanja učenika.....	6
1.3. Volonterizam i važnost odgoja za volonterizam	9
1.4. Motivacija za volontiranje	13
1.5. Osnovne vrijednosti volonterizma u službi prevencije društveno neprihvatljivog ponašanja učenika.....	16
1.6. Preventivno djelovanje unapređenjem socijalnih vještina učenika volontiranjem....	21
1.7. Volontiranje i preventivno djelovanje razvojem osobnih kompetencija učenika.....	25
2. METODOLOŠKE OSNOVE ISTRAŽIVANJA	28
2.1. Predmet istraživanja	28
2.2. Etički aspekti istraživanja.....	30
2.3. Cilj i zadaci istraživanja	30
2.4. Hipoteze istraživanja	31
2.5. Metode istraživanja.....	31
2.6. Postupci i tehnike istraživanja	33
2.7. Uzorak istraživanja	34
2.8. Analiza rezultata istraživanja.....	36
2.9. Instrumenti istraživanja	38
3. ANALIZA I DISKUSIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA.....	38
3.1. Intervju sa pedagogima četiri osnovne škole na temu	38
"Odgoj za volonterizam"	38
3.2. Studija slučaja.....	48
3.3. Rezultati provedenog anketiranja	54
3.4. Analiza i diskusija svih rezultata istraživanja.....	81
4. ZAKLJUČAK.....	86
5. LITERATURA:	88
6. POPIS TABELA I GRAFIKONA.....	91
7. PRILOZI.....	93

Volonterizam kao oblik prevencije društveno neprihvatljivog ponašanja učenika

Marija Knežević

Sažetak:

Cilj istraživanja je ispitati volonterizam kao oblik prevencije društveno neprihvatljivog ponašanja učenika iz perspektive učenika. Takođe, nastojalo se istražiti zastupljenost odgoja za volonterizam iz perspektive stručnih suradnika, pedagoga osnovnih škola. Prevenciju možemo definirati kao proaktivni proces kojem je cilj osnažiti osobe i cijele sustave kako bi mogli na adekvatan način odgovoriti na izazove životnih događaja i promjena pri tome kreirajući i jačajući uvjete za promociju zdravog ponašanja i životnih stilova. Uključenost u volontiranje omogućuje mladima da razvijaju svoje potencijala čime se jača i njihova psihološka otpornost prema negativnim utjecajima kojima mogu biti izloženi. Rezultati ovog istraživanja ukazuju na to da sudjelovanje u kvalitetnim volonterskim programima može doprinjeti osnaživanju ličnosti mladih ljudi putem učenja socijalnih vještina, razvijanja osobnih kompetencija te usvajanja pozitivnih vrijednosti, kao zaštitinih faktora te time i prevenirati pojavu društveno neprihvatljivog ponašanja.

Ključne riječi: volonterizam, prevencija društveno neprihvatljivog ponašanja učenika, vrijednosti, socijalne vještine, osobne kompetencije

UVOD

Suvremeni uvjeti života, pored svih prednosti, za djecu i mlade predstavljaju izazove, jer su usljed njihovih specifičnosti izloženi i negativnim utjecajima i rizicima, a time i mogućnosti javljanja različitih oblika društveno neprihvatljivog ponašanja. Društveno neprihvatljivo ponašanje je termin koji je zbog multikauzalnosti, kompleksnosti i multidimenzionalnosti veoma teško definirati, a za potrebe ovog rada prihvaćeno je shvatanje društveno neprihvatljivog ponašanja kao najšire kategorije ponašanja koje u svojoj biti podrazumijeva kršenje pisanih i nepisanih društvenih normi. Ova negativna pojava može se pojaviti već u ranom djetinjstvu, ali mogućnost njene veće izraženosti naročito se povećava u periodu puberteta i adolescencije. Naime, mladima u ovom osjetljivom periodu važna je socijalna i emotivna potpora vršnjaka, a intenzivno tragaju i za vlastitim identitetom. Usljed svega navedenog, iskazivanje različitih oblika društveno neprihvatljivog ponašanja može biti način pogrešnog traženja izlaza iz stresnih situacija.

Programi pedagoške prevencije utemeljeni su na jačanju zaštitnih faktora kao i ličnosti mladih radi sprječavanja nastanka i razvoja društveno neprihvatljivog ponašanja. Kroz njihovo provođenje nastoje se razvijati socijalne vještine, pozitivne vrijednosti, osobne kompetencije i modeli ponašanja kao snage u mladim osobama koje se suočavaju sa različitim preprekama i rizicima na putu odrastanja.

Jedan od pozitivnih modela ponašanja, koji će za njih biti dobar putokaz kroz odrastanje, svakako je volonterski rad koji doprinosi razvoju pozitivnih vrijednosti, socijalnih vještina i osobnih kompetencija. Volonterstvo je suprotno štetnom dokoličarenju i dosađivanju u slobodnom vremenu te usmjerava na korisne i zanimljive aktivnosti, koje doprinose pozitivnom razvoju i jačanju ličnosti, a time i prevenciji društveno neprihvatljivog ponašanja. Postoje različite definicije i dimenzije volonterizma, među kojima i ona definicija volonterskog rada kao neprofitnog, nekarijerističkog, neplaćenog, slobodno izabranog djelovanja koje se manifestira u različitim oblicima.

Kroz poticanje mladih na volontiranje podržava se odgovorno odrastanje, te stoga volontiranje može biti vrijedan alat u prevenciji društveno nepoželjnog ponašanja mladih. Rad sačinjava teorijski i empirijski dio. Teorijski dio sastoji se od razmatranja problema

volontiranja kao oblika prevencije društveno neprihvatljivog ponašanja, tj. svih bitnih pojmova za ovu temu kao što su: termin društveno neprihvatljivo ponašanje učenika, prevencija, volonterizam i odgoj za volonterizam, motivacija za volontiranje, osnovne vrijednosti volonterizma u službi prevencije društveno neprihvatljivog ponašanja učenika te prevencije društveno neprihvatljivog ponašanja učenika razvojem socijalnih vještina i osobnih kompetencija učenika volonterskim angažmanom.

Empirijski dio rada čini metodološka osnova problema, rezultati i analiza istraživanja o volonterizmu kao obliku prevencije društveno neprihvatljivog ponašanja učenika, koji su dobijeni intervjuiranjem pedagoga četiri osnovne škole na temu odgoja za volonterizam, studije slučaja jedne učenice i uloge volonterizma u prevenciji društveno neprihvatljivog ponašanja učenika iz njene perspektive te rezultatima ankete koja je provedena među učenicima gimnazija i srednjih tehničkih škola o njihovim stavovima prema volontiranju. Svi rezultati predstavljaju početnu tačku za dalji razvoj i promociju vrijednosti volonterizma među djecom i mladima kao jednog od najboljih načina izgradnje njihove ličnosti, ali i društva općenito, a time i prevencije društveno neprihvatljivog ponašanja učenika.

1. TEORIJSKE OSNOVE ISTRAŽIVANJA

U ovom dijelu rada iznesene su teorijske osnove ovog istraživanja, sa svim osnovnim pojmovima vezanim za temu "Volonterizam kao oblik prevencije društveno neprihvatljivog ponašanja učenika."

1.1. Društveno neprihvatljivo ponašanje učenika

Nažalost, svjedočimo činjenici da se sve više govori o društveno neprihvatljivom ponašanju djece i mladih. Ovaj podatak je razlog za zabrinutost svih nas jer su djeca i mladi najranjivije društvene skupine kao i budućnost svake zajednice. Proučavanja ove negativne

pojave traju veoma dugo, skoro jedno stoljeće, ali još uvijek ne postoji njena jedinstvena definicija. Razlog se nalazi u njenoj izuzetnoj kompleksnosti, što rezultira pojavom terminoloških razlika u stručnoj literaturi.

Društveno neprihvatljivo ponašanje je termin kojim se obuhvata široki spektar problema u ponašanju djece i mladih. Neki autori ga koriste za sve oblike devijacije u ponašanju djece i mladih, drugi u smislu kršenja kazneno popravnih odredbi, a treći njime označavaju ponašanja koja prethode delikventnom ponašanju. Termini koji se još mogu naći u literaturi, a koji se odnose na sličnu tematiku, kao što su poremećaji u ponašanju ili maloljetnička delinkvencija, između ostalog, podrazumijevaju i specifičan pristup nekih drugih naučnih disciplina kao što su pravo, psihologija, psihijatrija, sociologija, kriminologija ili socijalni rad, dok je autorica ovog rada izabrala termin društveno neprihvatljivo ponašanje, zbog toga što je više pedagoški i manje stigmatizirajući, samim tim što uzima u obzir odgojnu i preventivnu funkciju i ulogu obitelji, škole i lokalne zajednice.

Društvenim normama definiraju se odnosi među članovima društva i mogu biti pisane i nepisane, formalne i neformalne. Nepisane norme utemeljene su na tradiciji, kulturnim i moralnim vrijednostima zajedničkim i prihvaćenim u nekom društvu i njihovo nepoštivanje rezultira osudom okruženja gdje je ispoljeno to nepoštivanje. Pod pisanim normama podrazumijevamo zakonske norme propisane od strane pravnog sustava neke društvene zajednice i za njihovo nepoštivanje predviđaju se zakonski predviđene sankcije. Društveno neprihvatljivo ponašanje, neprilagođeno ponašanje, asocijalno ponašanje, antisocijalno ponašanje, poremećaji ponašanja, delikventno ponašanje, samo su neki od različitih termina kojima se označava odstupanje od pomenutih društvenih normi. Smisao navedenih različitih terminoloških određenja se preklapa zbog čega dolazi do poteškoća u njihovom jasnom definiranju i razgraničavanju. Za sve ove navedene termine je karakteristično da u svojoj osnovi imaju antisocijalna ponašanja koja se manifestiraju na različite načine, različitog intenziteta i trajanja. Asocijalno ponašanje je termin koji se odnosi na socijalno nezavisno ponašanje, na koje ne utiču socijalne norme i standardi, te stoga nije u skladu s njima (Petz, Furlan, 1992). Antisocijalno ponašanje predstavlja teži vid društvene neprilagođenosti, a ogledaju se u kršenju osnovnih moralnih načela i

izvršavanje različitih prestupa u što spadaju nasilna, delinkventna, i kriminalna ponašanja, antisocijalni poremećaji te poremećaji ponašanja i ličnosti (Šakić i dr., prema: Boulet i Uzelac, 2007). Prema navedenom, antisocijalno ponašanje je osnovni termin za nepoželjna, neprihvatljiva ili nedozvoljena ponašanja koja se ispoljavaju na različite načine, različitog intenziteta.

Maloljetnička delinkvencija je uži pojam antisocijalnog ponašanja i odnosi se na učešće maloljetnika određenog uzrasta u nedozvoljenim, nezakonitim djelima i ponašanjima, uključuje povredu nekog zakonskog pravila i ima određene posljedice, koje uključuju progon od strane države, odgovaranje pred sudom i mogućnost izricanja neke sankcije (Bašić, Koller-Trbović, Uzelac, 2004, str. 37). Ovaj termin, dakle, naglašava pravnu komponentu i zakonski okvir, tj. zakonske posljedice takvog ponašanja po maloljetnu osobu.

U Enciklopedijskom rječniku pedagogije nalazimo definiranje neprilagođenog ponašanja u širem smislu kao one oblike ponašanja koji se ne podudaraju sa svim normama razumnog socijalnog držanja. Pedagoški leksikon opisuje ponašanje djeteta koje iskazuje društveno neprihvatljivo ponašanje kao ono koje nije u skladu sa osnovnim općeprihvaćenim načelima društvenog ponašanja.

Poremećaji u ponašanju je termin za široki spektar ponašanja različitih manifestacija, obilježja, intenziteta, trajanja, složenosti i štetnosti (Koller-Trbović, prema: Bouillet i Uzelac, 2007). Ovaj pojam implicira da je određeno ponašanje uzrokovano specifičnim (psihijatrijskim) poremećajem, pa se isti sagledava i tretira kroz pružanje odgovarajuće stručne pomoći.

Društveno neprihvatljiva ponašanja, dakle, možemo definirati kao najširu kategoriju ponašanja koja u svojoj biti podrazumijevaju kršenje pisanih i nepisanih društvenih normi. Manifestacija navedenog ponašanja može biti različitog nivoa, ozbiljnosti i posljedica po osobu koja ga iskazuje i njegovu okolinu, a u odnosu na učestalost i intenzitet može prerasti i u poremećaje ponašanja ili delinkventno ponašanje. U društveno nepoželjna ponašanja ubrajaju se različiti oblici negativnog ponašanja u školi, obitelji ili lokalnoj zajednici kao što su npr.: stidljivost, potreba za stalnom dominacijom, nepristojno izražavanje, ometanje drugih u radu, neurednost, drskost, upotreba opojnih

sredstava, pušenje, stalno kašnjenje na sat, krađe, odbijanje poslušnosti, agresivno ponašanje, neizvršavanje učeničkih obaveza, vandalizam, bježanje od kuće, laganje, nerad, ljenčarenje, nemarnost, neopravdano izostajanje i bježanje sa nastave, odbacivanje društvenih vrijednosti, povlačenje u sebe, skitnjičarenje, kockanje, optuživanje drugih, suicidalnost itd.

Postoji i više razina neprihvatljivog ponašanja djece od nediscipline u školi, nametljivosti, prkosa, laganja, suprotstavljanja autoritetu itd. koje se smatraju lakšima, do težih, kao što su posjećivanje ugostiteljskih objekata, kladionica, bježenja od kuće, skitnje, prosjačenja, nedopušteni noćni izlasci i štetna druženja sa osobama sklonim kriminalitetu, skitnji ili iskorištavanju maloljetnih osoba, huligansko ponašanje (pisanje grafita, uništavanje imovine, sudjelovanje u navijačkim neredima), vršnjačko nasilje (bullyng i cyberbullying), konzumiranje sredstava ovisnosti, poremećaji seksualnog ponašanja itd.

Kako bi se preventivne mjere na najkvalitetniji način planirale i provodile, važno je napraviti razliku između nepoželjnih ponašanja, delinkvencije i poremećaja ponašanja. Takav pristup omogućava i olakšava izbor najboljih preventivnih strategija i aktivnosti institucija odgovornih za prevenciju društveno neprihvatljivog ponašanja, a time i pružanje najadekvatnije pomoći djeci ili mladima u riziku.

Mišljenja o uzrocima društveno neprihvatljivog ponašanja su različita. Postoje mišljenja da je ova negativna pojava nasljedna, kao i ona da je stečena. Prva smatraju društveno neprihvatljivo ponašanje urođenim, tj. da postoji urođena dispozicija za njegovo ispoljavanje na koju nije moguće uticati. Druga mišljenja ističu presudni uticaj sredine koja je odlučujuća za formiranje ličnosti djeteta. Oba ova shvatanja imaju svoje nedostatke, jer zapravo oba faktora imaju uticaj na formiranje djetetove ličnosti. Za neke osobine važnija je nasljeđe dok je za neke presudniji uticaj sredine (Pehar Zvačko, 2000).

Uzroci društveno neprihvatljivog ponašanja su mnogobrojni te ih se može sagledati kroz biološka, psihološka i sociološka teorijska objašnjenja. Biološko teorijsko objašnjenje naglašava utjecaj genetskih determinati (npr. spol). Psihološko teorijsko objašnjenje usmjereno je na osobne značajke mladih te njihove obiteljske i vršnjačke odnose (npr. razina moralnog rasuđivanja). Sociološka teorijska objašnjenja ističu društvene uvjete kao

presudne za pojavu društveno neprihvatljivog ponašanja (npr. negativni utjecaji masovnih medija i vršnjaka) (Lacković Grgin, 2006).

Upoznavanje uzroka i okolnosti u kojima se javljaju društveno nepoželjna ponašanja djece i mladih omogućava bolje razumijevanje ove pojave i kvalitetno osmišljavanje koraka u realizaciji preventivnih mjera kao pomoći onima kojima je najpotrebnija.

1.2. Prevencija društveno neprihvatljivog ponašanja učenika

Sprječavanje pojave i razvoja društveno neprihvatljivih ponašanja predstavlja izazov za sve kreatore i sudionike ovog procesa jer ovisi od djelovanja različitih faktora. Prevencije se može definirati kao proces kojim se želi smanjiti incidencija poremećaja i rizičnih ponašanja djece i mladih, odnosno to je proaktivni proces koji osnažuje pojedince da zadovolje izazove životnih događaja, kreirajući uvjete kako bi promovirali zdrava ponašanja i životne stilove (Bašić, 2009, str. 65).

Postojeći oblici ili nivoi preventivnog rada su:

- *primarna prevencija* koja se odnosi na populaciju koja nije iskazivala društveno neprihvatljivo ponašanje i unutar koje se ogleda ukupnost ulaganja u ukupnost kvalitete življenja cjelokupne populacije jedne zajednice (univerzalna prevencija tj. univerzalni preventivni programi);
- *sekundarna prevencija* usmjerena je na populaciju kod koje se usljed postojanja faktora rizika mogu očekivati problemi u ponašanju (na ovoj razini se nalaze programi ranih intervencija);
- *tercijarna prevencija* podrazumijeva specijalizirane preventivne programe za populaciju s već razvijenim poremećajima u ponašanju (posebno programirani, specifični i složeni tretmani) (Bašić, 2009, str. 122).

Suvremena shvatanja prevencije društveno nepoželjnih ponašanja između ostalog podrazumijevaju i rad na redukciji rizičnih i osnaživanju zaštitnih faktora. Postoje brojni rizični faktori, a Williams, Ayers, Arthur (1997, str.36, prema Bašić, 2000) navode sljedeće:

- genetske ili biološke rizične faktore (perinatalna trauma, neurotoksičnost u trudnoći, alkohol ili droga majke),
- individualne ili vršnjačke rizične faktore (misli o delinkventnom ponašanju, povezanost s vršnjacima koji iskazuju društveno neprihvatljivo ponašanje, utjecaj vršnjaka),
- rizične faktore povezane sa školom (npr. školski neuspjeh, disciplinski problemi...),
- rizične faktore u obitelji (npr. obiteljski konflikti, neadekvatna ponašanja roditelja kao modela),
- rizične faktore u zajednici (npr. siromaštvo).

Sve ove pojave koje uzrokuju društveno neprihvatljivo ponašanje učenika često su međusobno povezane i u stalnoj su interakciji.

Također, Williams, Ayers, Arthur (1997, str.37, prema Bašić, 2000) navode i zaštitne faktore:

- ženski spol,
- jaka povezanost s roditeljima,
- dogovori s obitelji,
- otpornost i pozitivan temperament,
- sposobnost za oporavak i prilagođavanje,
- podržavajuća obiteljska klima,
- jaki vanjski sustav podrške za sučeljavanje sa rizicima i stresorima,
- zdrava vjerovanja,
- prosocijalna orijentacija,
- vještine rješavanja socijalnih problema.

Ovi zaštitni faktori djeluju protektivno i povećavaju vjerojatnost zdravog razvoja pojedinca.

Na razini sustava:

- u individualne zaštitne faktore ubrajaju se npr.: blag temperament, samopoštovanje, samoefikasnost, kompetentnost u normativnim ulogama, visoka inteligencija,
- u obitelji, školi i susjedstvu bi trebalo uspostaviti: pozitivan odnos roditelj-dijete, učinkovito roditeljstvo, socijalnu potporu, prisustvo brižnih odraslih,
- u široj društvenoj sredini zaštitni faktori nalaze se u resursima lokalne zajednice, mnogo prilika za edukaciju, zapošljavanje, rast i postignuće (Bašić, 2009, str. 183). Škola treba

uspostaviti pozitivnu školsku klimu koja je preduvjet za razvoj prosocijalnih ponašanja, uspostaviti jasna školska pravila ponašanja, razvijati motivaciju i pozitivne stavove o školi kod učenika, razvijati učeničke sposobnosti, kompetencije, samopouzdanje i samopoštovanje, pozitivne vrijednosti... Vršnjački odnosi koji se uspostavljaju u školi značajan su zaštitni faktor naročito u periodu adolescencije. Djeca i mladi unutar vršnjačkih grupa vježbaju prosocijalna ponašanja isprobavanjem različitih uloga, na osnovu čega se razvija kognitivna i socijalna kompetentnost i identitet.

Svi ovi zaštitni faktori mogu dobiti značajnu podršku kroz kvalitetno provođenje slobodnog vremena, i dobro osmišljene vannastavne aktivnosti. Loše organizirano slobodno vrijeme je prostor za dodatnu izloženost negativnim pojavama i utjecajima, pa je i rizik od pojave različitih oblika društveno neprihvatljivog ponašanja veći. Volonterski angažman koji doprinosi razvoju ličnosti mladih ljudi, uz zakonske mjere koje onemogućavaju zloupotrebu, može predstavljati jedan od dobrih izbora za kvalitetno provođenje slobodnog vremena.

Za osmišljavanje, organizaciju i realizaciju preventivnih aktivnosti odgovornost snose društveni subjekti, socijalne, zdravstvene i pravosudne institucije kao i institucije odgoja i obrazovanja. Samo dobro osmišljenim i kooordiniranim zajedničkim naporom svih navedenih u jednom dužem vremenskom roku moguće je postići zadovoljavajuće rezultate. Kod djece i mladih treba izgraditi mehanizme odbrane od mnogobrojnih negativnih utjecaja kojima su svakodnevno izloženi. Posljedice djelovanja tih različitih negativnih utjecaja ogledaju se u manjku socijalnih vještina, osjećaju nekompetencije i neusklađenosti sa življenjem pozitivnih društvenih vrijednosti kao i moralnih principa kod djece i mladih ljudi. Maslow je izdvojio pet osnovnih potreba koje je hijerarhijski organizirao u skladu sa njihovom snagom i prioritetom zadovoljenja. Potrebe iz viših razina hijerarhije pojedinac može osvijestiti tek kada su zadovoljene one iz nižih razina. Važno je naglasiti da je prevencija društveno neprihvatljivog ponašanja moguća samo u obiteljima i zajednicama koje brinu te u kvalitetnoj školi koja ispunjava očekivanja, pomaže u zadovoljenju djetetovih potreba, te omogućava doživljaj kompetentnosti, sigurnosti i prihvatanja. U cilju preventivnog djelovanja kroz jačanje osobnih kompetencija i razvoj socijalnih kompetencija, svakog učenika potrebno je uputiti na bavljenje aktivnostima u skladu sa

njegovim interesima i mogućnostima (Bognar, 1999). Na taj način se omogućava postizanje osjećaja uspjeha i kompetentnosti kod učenika što rezultira osjećajem samopoštovanja i samopouzdanja. Zadovoljenjem ovih osnovnih psihičkih potreba izgrađuje se temelj za razvoj zdrave ličnosti. Nezadovoljenje tih potreba dovodi do ugrožavanja psihičke dobrobiti djece i mladih, čime se otvara put pojavi neprivatljivih oblika ponašanja. Pojedinaac se prema društvu odnosi svojim potrebama, a društvo prema pojedincu sustavom vrijednosti (Bognar, 1999, str. 28). Zato u odgoju, obitelji, školi, društvu treba započeti s pitanjem šta djecu motivira, šta najbolje znaju i šta ih čini zadovoljnim. To je pretpostavka za željeni sukonstrukcijski model odgoja i poučavanja koji je preduvjet za promjenu paradigme u pedagogiji od prevencije nepoželjnih ponašanja do odgoja za vrijednosti i poželjne oblike ponašanja (Miliša, Dević, Perić, 2015, str.19). Razvoj poželjnih osobina ličnosti, stavova i vrijednosti kod djece i mladih cilj je svakog obrazovnog sistema i najvažniji društveni zadatak odgoja i obrazovanja budućih članova društva. Pozitivnim primjerima najviše se utječe na prihvaćanje pozitivnih vrijednosti od strane djece i mladih kao što su: solidarnost, poštovanje, tolerancija, razumijevanje.. Odgojem se treba postići prihvatanje najviših etičkih i moralnih principa kao ličnog izbora jer se tako osigurava vlastita i tuđa dobrobit. Mladi ljudi čine ogroman potencijal za napredak jednog društva što je važno prepoznati i podržati omogućavanjem različitih oblika aktivnog sudjelovanja, čime se ujedno vrši i prevencija. Jedan od tih aktivnih oblika sudjelovanja je i volontiranje.

1.3. Volonterizam i važnost odgoja za volonterizam

Prema Europskoj povelji o volontiranju donesenoj 1998., volontiranje je aktivnost koja je u interesu ljudi, koja nije motivirana financijskim interesom, djelatnost koja se odvija na lokalnoj i/ili nacionalnoj razini, dragovoljna je i miroljubiva, utemeljena na osobnoj motivaciji i slobodi izbora, potiče na aktivnu građansku ulogu na dobrobit zajednice kao i na razvoj ljudskih potencijala te poboljšava kvalitetu življenja na načelima solidarnosti, traganje za predodžbama društva nesigurne budućnosti, poticaj iskorištavanja poduzetničkih prigoda, osnova razvoja partnerskih odnosa između sudionika sistema

blagostanja, poticaj samoorganiziranja ljudi pri rješavanju problema. Prema Gospodarskom i socijalnom vijeću Ujedinjenih naroda volonterstvo je navika srca i građanska vrlina. (Ćulum, 2008, str. 7)

Volontiranje može biti podijeljeno prema:

- vremenskom okviru (kratkoročno ili dugoročno),
- vrsti organizacije (formalno i neformalno). Dugoročna volontiranja su ona koja traju po nekoliko mjeseci ili godina, a kratkoročna dok traje neki događaj, nekoliko sedmica. Volontiranje organizirano unutar neke organizacije koje ima predodređene sve glavne sastavnice (cilj, strukturu, trajanje, vrstu aktivnosti) nazivamo formalnim, dok neformalno uključuje svaku dobrovoljnu pomoć drugoj osobi (povremeno ili spontano) izvan okvira organizacije ili dobrovoljnog društva (Begović, 2008).

Zakon o volontiranju Federacije Bosne i Hercegovine volontera smatra fizičkim licem sa poslovnom sposobnošću ili umanjenom poslovnom sposobnošću koje volontira, a malodobnim volonterom smatra osobe između 15 i 18 godina. Malodobni volonteri mogu učestvovati u volonterskim akcijama samo uz pisanu suglasnost roditelja/staratelja i za njih su predviđene posebne mjere zaštite (volontiranje isključivo na aktivnostima koje su primjerene uzrastu, tjelesnom, psihičkom i moralnom stupnju razvoja i vještinama koje ne predstavljaju rizik za njegovo zdravlje, razvoj i uspjeh u izvršavanju školskih obveza, te ne smije obavljati dugoročno volontiranje).

Može se obavljati na različite načine i kroz različite institucije sa različitih područja npr. ekologije, umjetnosti i kulture, zaštitom životinja, sportom, radom s osobama s posebnim potrebama, starijima i nemoćnima... Volonteri mnogih zemalja rade u programima nevladinih organizacija, javnih institucija, amaterskih i profesionalnih udruženja itd. i dobrovoljno rade na unaprjeđenju zajednica i društva kojima pripadaju i ne samo njih nego i šire.

Treba istaći da volontiranje ne doprinosi samo razvoju društva nego i osobnom razvoju osobe samog volontera kroz usvajanje različitih znanja i vještina, izgradnju sistema pozitivnih vrijednosti, te razvoj samopouzdanja, samopoštovanja i poštovanja prema drugima. Dakle, može se zaključiti da postoji jedna snažna veza između volonterskog doprinosa napretku društva i razvoja pojedinca. Zapravo, kroz taj jedinstveni spoj

volonterizam i volontiranje dobijaju svoj puni značaj kao putokaz za izlaz iz današnjeg stanja u društvu i pojednicu gdje nažalost prevlast imaju pogrešne i iskrivljene vrijednosti.

Pojam odgoja za volontiranje odnosi se na obrazovanje djece o volontiranju i volonterskim aktivnostima u cilju svestranog socijalnog razvoja mlade osobe (Šimunković, Forčić, Milinković, Kamenko, Šehić Relić, 2014). Prema Zakonu o volontiranju Federacije Bosne i Hercegovine o značaju i ulozi volontiranja, djeca se obrazuju formalnim i neformalnim obrazovanjem. Djeca mlađa od 15 godina mogu se uključivati u obrazovne aktivnosti usmjerene ka općem dobru i odgoju za volontiranje, i to samo u svrhu odgoja i obrazovanja na način koji doprinosi njegovom razvoju i socijalizaciji, uz uvjet da je organizator volontiranja odgojno-obrazovna ustanova, ustanova socijalne skrbi ili druga pravna osoba koja organizira volontiranje u odgojne i obrazovne svrhe uz suglasnost mjerodavnih tijela. Iz navedenog se može vidjeti da zbog mnogobrojnih prednosti volonterstva, zakon predviđa mogućnosti odgoja za volonterizam u odgojno-obrazovnim ustanovama. Volonterstvo može predstavljati jak zaštitni faktor za djecu i mlade sa rizikom od razvijanja društveno nepoželjnog ponašanja na način da pomaže u osnaživanju ličnosti i jačanju njenih kapaciteta za otpornost prema negativnim utjecajima. Učenicima koji nisu u riziku od razvoja društveno neprihvatljivog ponašanja može pomoći u realizaciji njihovih individualnih potreba i sklonosti. Ponašanje djece ovisi o međudjelovanju iskustava koja su imali u različitim fazama razvoja, karakteristika njihovog okruženja, učenja po modelu kroz primjere iz okoline u kojoj dijete odrasta te mogućnosti sticanja različitih kompetencija.

Kako bi djeca razvila pozitivnu sliku o sebi, samokontrolu, samopouzdanje i empatiju, potrebno im je osim pozitivnih primjera i učenja po modelu osigurati i sigurnu i stimulativnu okolinu. Upravo tu odgoj za volonterizam nalazi svoje mjesto o čemu je bilo govora i na prethodnim stranicama ovog rada. Od velike je važnosti sa ovom vrstom odgoja započeti još u ranoj dobi tj. u obitelji i vrtiću, jer rezultati preventivnih programa pokazuju najveću uspješnost kroz primjenu u što ranijoj dobi. Različite školske situacije učenicima su prilika u kojima se dokazuju njihove sposobnosti povezane su sa osjećajem uspjeha i kompetencije. Volonterska praksa može biti dio nastavnih i vannastavnih aktivnosti pomoći u pozitivnom razvoju učenikove ličnosti. Naime, volonterizam može doprinijeti stvaranju

pozitivne školske klime u kojoj je učenicima omogućeno da se uključe u aktivnosti koje su u skladu sa njihovim potrebama i mogućnostima te svojim trudom i zalaganjem ostvare svoj maksimum (Šimunković, Forčić, Milinković, Kamenko, Šehić Relić, 2014). Ovaj pristup rezultira motiviranim učenicima koji su sposobni prevazilaziti različite izazove i kroz to iskustvo jačati i graditi samopouzdanje i svoju ličnost u cijelosti. Škola koja preventivno djeluje treba biti usmjerana na inovacije i kreativnost, njegovanje zajedništva, empatije, samostalnost, prilagodljivost, sposobnost rješavanja problema i prijateljsko ponašanje. Takva organizacija škole potpomaže razvoju potencijala i ostvarenju ciljeva i potreba svakog učenika. Upravo ovdje volonterizam može naći svoje mjesto kao jedan od potencijalno najučinkovitijih načina da se kroz pozitivnu praksu realiziraju mjere i zadaci prevencije neprihvatljivih oblika ponašanja kod djece i mladih. Ovaj pristup zahtijeva veći angažman stručnih suradnika i nastavnika, kao i relevantnih faktora iz školskog okruženja, ali može doprinijeti rješavanju ovog problema. Učenje po modelu je osnova nastavnikove djelotvornosti u njegovom odgojnom radu, pa tako i u njegovim aktivnostima usmjerenim na prevenciju društveno neprihvatljivog ponašanja učenika.

Iz prethodnog teksta vidljivo je da postoje brojni razlozi koji ukazuju na to da bi volonterska praksa trebala da planski, organizirano i kontinuirano zaživi u školskoj svakodnevnici. Volonterizam, ukoliko je adekvatno i jasno zaštićen zakonom od bilo kakve mogućnosti zloupotrebe, je koristan model ponašanja za sve sudionike, kako za one koji pružaju volonterske usluge tako i za one koji ih koriste te donosi poboljšanje i dobrobit za cijelu društvenu zajednicu. U današnjem vremenu kada su djeca i mladi okruženi brojnim negativnim primjerima u svakodnevnom životu i sveprisutnim medijskim sredstvima koji devalviraju vrijednosti i pogubno utječu na moralni razvoj ličnosti učenika volonterizam predstavlja jedan putokaz za bolju preventivnu praksu, što možemo vidjeti i iz tabele jedan.

Tabela 1. Dobrobiti volotiranja

ŠTA DRUŠTVO DOBIJA VOLONTIRANJEM MLADIH	ŠTA MLADI DOBIJAJU VOLONTIRANJEM	ŠTA ŠKOLA DOBIJA UVODENJEM VOLONTERSKOG PROGRAMA
Stvaranje novih vrijednosti	Samopoštovanje	Školski kurikulum obogaćen novim vrijednostima i vještinama i povećanu kvalitetu rada
Veću građansku odgovornost i aktivizam mladih	Razvijanje osjećaja za društvene probleme i suosjećanje sa drugima	Povećan interes za učenje
Razvoj društvene solidarnosti i senzibilitet mladih ljudi za potrebe društva	Učenje socijalnih vještina i razvijanje moralnog i etičkog koncepta	Povećanu povezanost, solidarnost i društvenu odgovornost i samostalno donošenje odluka među učenicima
Bolju socijalnu inkluziju mladih u društvo	Mogućnost utjecaja na društvene promjene	Povećanu kvalitetu odnosa između nastavnika i učenika
Razvijanje kreativnosti i tolerancije	Nova znanja i vještine	Nove aktivnosti podrške učenicima u potrebi unutar samih škola
Bolju kvalitetu življenja	Nova poznanstva sa različitim društvenim skupinama	Korisnu mrežu suradničkih organizacija u zajednici
Humanije društvo	Zadovoljstvo koje proizilazi iz pomaganja drugima	Veći ugled u zajednici
Prevenciju poremećaja u ponašanju	Osjećaj korisnosti i pripadnosti	Angažiranost učenika za pitanja u okviru škole i zajednice u kojoj škola djeluje
Bolju konkurentnost mladih na tržištu rada	Prva profesionalna iskustva	Bolju povezanost sa lokalnom zajednicom
Učinkovitije odgovaranje na potrebe u društvu	Korisno provođenje slobodnog vremena	
Povećanje društvenog kapitala i društvene kohezije	Vježbanje odgovornosti i emocionalnog sazrijevanja, obogaćen razvoj svijesti o vrijednostima demokratskog društva	

Izvor: Šimunković, Forčić, Milinković, Kamenko, Šehić Relić, 2014, str.13

Dakle, iz tabele jedan možemo vidjeti brojne prednosti volotiranja na društvenom i ličnom nivou i na nivou škole te apelirati na što bolju promociju volonterizma među djecom i mladima.

1.4. Motivacija za volotiranje

Motivacija je ono što najvećim dijelom utiče na ljudsko ponašanje. Svakodnevno obavljamo mnogobrojne aktivnosti. Ono što nas potiče da se u njih uključimo je motivacija. Biti motiviran znači biti potaknut uraditi nešto (Deci i Ryan, 2000). Generalno, motivaciju možemo definirati kao psihološku karakteristiku koja potiče organizam na akciju prema postizanju željenog cilja i koja daje svrhu i smjer ponašanju (Kleingina i Kleingina, 1981). Dijelimo je na intrizičnu i ekstrizičnu. Intrizičnu motivaciju nazivamo još i unutarnjom motivacijom jer označava sve ono što nas iznutra pobuđuje na aktivnost i određuje njen intenzitet, smijer i trajanje. Odražava pozitivan potencijal ljudske prirode i smatra se urođenom tendencijom za traženje novina i izazova, odražava sklonost za promicanjem i uvježbavanjem vlastitih kapaciteta na području istraživanja i učenja (Deci i Ryan, 2000). Ova vrsta motivacije nije vođena mogućim materijalnim ili socijalnim dobitima te je stoga i otpornija na eventualne neprilike, loše ishode i poraze. Intrizične motivacije u većoj mjeri rezultira kvalitetnijim iskustvima, boljim rezultatima te boljim psihološkim zdravljem ličnosti od druge vrste motivacije. Ekstrizična motivacija ili vanjska motivacija je sve ono što na ličnost utiče izvana i navodi na aktivnost te utiče na njen intenzitet, smijer i trajanje. Sastoji se od širokog spektra ponašanja koja za pojedinca predstavljaju dobitak nakon što završe. Ovu motivaciju karakterizira postojanje neke vanjske nagrade kao cilja. Često se na nju u usporedbi sa intrizičnom gleda kao na slabiju kategoriju (DeCharmes, 1968, prema Deci i Ryan, 2000). Razlog je u tome što su kod ove vrste motivacije sredstva za postizanje drugog cilja u čemu je i potencijalni problem kod ove motivacije. Naime, nagrade su uglavnom rijetke što može dovesti do frustracije. Idealna je kombinacija unutarnjih i vanjskih motiva.

Motivacija se ne može odvojiti od društvenog konteksta u kojem se nalazi, pa tako djeca i mladi koje okolina podržava doživljavaju veći osobni rast i napredak od onih koji tu potporu nemaju.

Motivi su unutarnji činioci koji pokreću na aktivnost, koji je usmjeravaju i njome upravljaju radi ostvarenja određenih ciljeva (Rot, 2004, str. 260). Javljaju se kao rezultat individualnih potreba svakog pojedinca, života u zajednici i procesa socijalizacije. Djelimo ih na urođene i stečene (Rot, 2004). Urođeni motivi su primarni, nasljeđeni i

univerzalni. Stečeni motivi su čovjeku kao društvenom biću veoma važni, stečeni su tokom života i karakteristične su za ljude istih civilizacija, istog društva i vremena.

Postoji veliki broj motiva zbog kojih se djeca i mladi ljudi odlučuju na volontiranje, a ovom pitanju bila su posvećena i neka istraživanja. U jednom od njih, američki psiholozi Clary i Snyder (1998, prema Rijavec, Jurčec, Pavlović, 2019) na osnovu dobivenih rezultata ustanovili su šest motivacijskih kategorija volontiranja:

1. *vrijednosti* (djelovanje u skladu sa vlastitim sistemom vrijednosti),
2. *razumijevanje* (omogućavanje razumijevanja ljudi, pojava i procesa oko sebe ili samih sebe),
3. *karijera* (sticanje i razvoj kompetencija značajnih za buduću karijeru),
4. *druženje* (uspostava novih društvenih kontakata),
5. *samorazvoj* (želja za psihološkim rastom i razvojem kroz volonterski rad),
6. *samozaštita* (zaštita svog ega od negativnih emocija kao što su krivnja ili osamljenost).

Kao važni motivacioni faktori volontiranja pojavljuju se slobodna volja pojedinca i mogućnosti izbora jer se uglavnom radi o aktivnostima koje su izvan uobičajenih društvenih uloga. Pri tome se javlja želja za dokazivanjem u do tada neisprobanim oblastima, nova prijateljstva, osjećaj korisnosti kroz pružanje pomoći potrebnima, djelovanje u skladu sa vlastitim vrijednostima, a sve je prilika za sticanja novih i razvoj postojećih kompetencija važnih u svakodnevnom životu.

Poteškoća volonterizma kao oblika prevencije može se javiti u slučaju da mladi koji su u riziku ili iskazuju društveno neprihvatljivo ponašanje volonterstvu mogu prići sa manjkom motivacije za uključivanje, jer u tome ne vide dobrobit za sebe. Potaknuti djecu i mlade ljude da razviju intrizičku motivaciju nije lako. Zbog toga bi u školskim uvjetima nastavnici, razrednici, pedagozi, psiholozi imali važnu ulogu motivatora koji volonterske akcije vlastitim entuzijazmom i primjerom trebaju predstaviti u skladu s njihovim interesima i potrebama. Učenike koji su u riziku od iskazivanja društveno neprihvatljivog ponašanja ili već iskazuju takvo ponašanje potrebno je povezati sa onima u odjeljenju ili školi kojima u skladu sa svojim mogućnostima i interesima mogu pomoći. Pomaganje drugima i odavanje priznanja za njihov trud može omogućiti ovim učenicima da uvide

pozitivne vrijednosti takvog angažmana, te da osjete pripadnost grupi i ponos zbog učinjenog plemenitog djela, te u tome prepoznaju i korist za sebe.

Djeca i mladi sa problemima u ponašanju češće dobijaju kritike nego pozitivnu podršku. To rezultira time da oni znaju koje je ponašanje pogrešno, ali možda ne znaju koje je ponašanje zadovoljavajuće i prihvatljivo. Zbog toga je pozitivno ponašanje potrebno promovirati, a aktivni volonterski angažman može biti najbolje rješenje za to. Naime, učenici koji obično iskazuju neprihvatljivo ponašanje više neće biti oni koji stvaraju problematične situacije, već oni koji će kroz uključivanje u različite volonterske akcije doprinosti pozitivnoj školskoj klimi. Kada shvate da privlače pažnju i imaju priznanje za željeno ponašanje imati će manju potrebu da na sebe privlače pažnju negativnim ponašanjem, te će biti motivirani da nastave sa pozitivnim modelima ponašanja. Područja na koja se treba orijentirati koordinator pri planiranju volonterskih akcija su ona u kojima se preklapaju interesi potencijalnih volontera i organizatora i volontiranja. Tako će se dodatno pomoći razvoju motivacije za učešće u volonterskim akcijama.

Kako bi se učenici u što većem broju uključili u volontiranje potrebno je pored prethodno navedenih ispuniti još neke preduvjete:

- kreiranje pozitivnog i poticajnog okruženja za volontiranje,
- poboljšanje organizacije i kvalitete volonterskih organizacija,
- pozitivno vrednovanje volonterskih aktivnosti,
- jačanje svijesti o važnosti i vrijednosti volonterskog angažmana.

Učenici sami trebaju odabrati aktivnosti u kojima će učestvovati jer ih smatraju bitnima. Volontiranje prema mladima gradi jedan pozitivan društveni poticaj, mladi tako postaju važan društveni resurs. Naglasak je na njihovim snagama, a ne slabostima što se odnosi i na mlade koji su više izloženi rizičnim faktorima, što je poticajno za razvoj njihove psihološke otpornosti i potencijala ličnosti.

1.5. Osnovne vrijednosti volonterizma u službi prevencije društveno neprihvatljivog ponašanja učenika

U vremenu društvenih previranja i usljed pojave moralne krize kojom ta previranja rezultiraju sve se više govori o potrebi za afirmiranjem univerzalnih vrijednosti. Društvo

prolazi kroz brojne i dramatične promjene usljed kojih je najteže djeci i mladima jer su prepravljani velikim brojem suprotstavljenih i zbunjujućih informacija usljed kojih se uvijek ne snalaze. Pojava društveno-neprihvatljivog ponašanja među djecom i mladima povezuje se sa nestankom starih uz istodobno neformiranje novih vrijednosti (Etzioni, 2002, prema Rakić, Vukušić, 2010). O odgoju i obrazovanju za vrijednosti najčešće se govori u vrijeme društvenih kriza, najprije moralnih, jer se prepoznaje da je moralna kriza temelj za sve druge. Za vrijednosti trebaju poučavati i odgajati svi: obitelj, škola, društvena zajednica. Odgojem i obrazovanjem izgrađujemo društvo kakvo želimo, a djeca usvajaju ljudska vrijednosna mjerila pomoću kojih izgrađuju svoj identitet.

Univerzalno prihvaćena definicije vrijednosti ne postoji jer se oko nje ne mogu usuglasiti različiti teoretičari koji ovaj pojam često promatraju i ispituju i iz različitih polja znanosti. Autori Rakić i Vukušić također smatraju da ne postoji univerzalno prihvaćena definicija vrijednosti ali naglašavaju da postoje dvije pretpostavke koje ih pobliže objašnjavaju:

- prva pretpostavka vrijednosti grupira u različite kategorije (npr. moralne, obrazovne, estetske, kulturne, religijske..),

- druga pretpostavka sve vrijednosti smatra moralnim vrijednostima. Prema ovome odnos moralnosti i vrijednosti je veoma povezan, te neki autori smatraju da su sve vrijednosti podvrste moralnosti, a da je moralnost osnovna vrijednost (Hooper i sur. 2003, prema Rakić, Vukušić, 2010, str.772). Pedagoško shvatanje vrijednosti polazi od toga da su vrijednosti dobra potrebna za život i duhovni razvoj, ciljevi prema kojima se krećemo, ideali kojima težimo, krajnje svrhe ljudskih nastojanja, a postoje kao materijalne i duhovne (Vukasović, 2010, str.100). Vrijednosti možemo definirati i kao "specifične tvorevine i konstituente individualne, grupne i/ili društvene svijesti" (Miliša, 2012, str. 86). Sa aspekta odgoja i obrazovanja, ali i prevencije društveno neprihvatljivog ponašanja vrijednosti su važne jer predstavljaju putokaz i glavna načela pri donošenju odluke o ispravnom ili neispravnom, poželjnom i nepoželjnom ponašanju prema sebi i drugome, pa nam njihovo poznavanje pruža osnovu za tumačenje osobnosti, ponašanja, stavova ili percepcije svake osobe. Što se tiče klasifikacije, vrijednosti uvidom u dostupnu stručnu literaturu može se konstatirati da ne postoji neka univerzalna klasifikacija. Ipak, naglašavaju se neke

univerzalne vrijednosti kao što su: ljubav, pomaganje, vrijednost rada, vrijednost davanja, suosjećanje, vrijednost života. Autor Ekchart Liebau izdvaja suvremene odgojne vrijednosti kao što su:

- autonomija i solidarnost,
- sloboda i odgovornost,
- prava i obaveze,
- pravednost i tolerancija,
- težnja za srećom te

klasične kao što su:

- mudrost,
- pravednost,
- hrabrost,
- umjerenost,
- vjera,

- nada i ljubav. Po istom autoru odgoj za dobro je najveća moguća vrijednost (Mrnjauš 2008, prema Lenard, Božić Lenard, str. 300, 2018). Formiranje društveno poželjnih vrijednosti važno je za prevenciju društveno neprihvatljivog ponašanja mladih. Naime, vrijednosti imaju normativni i afektivni utjecaj na pojedinca koji može biti pozitivan i negativan u odnosu na usuglašenost pojedinca sa konkretnim okolnostima u kojima se neka aktivnost odvija. Ovo je od naročite važnosti u doba adolescencije. Ova tvrdnja prozilazi iz postavke da je period adolescencije onaj u kojem se gradi identitet, pa ne začuđuje činjenica da upravo tada kod mladih ljudi vlada zainteresiranost za vrijednosti.

Možemo razlikovati sljedeće tipove vrijednosnih orijentacija:

1. utilitarističko-hedonističku (čine je vrijednosti orijentirane prema koristi ili zadovoljstvu),
 2. orijentacija samoostvarenja: čine je vrijednosti sentimentalnog i radno spoznajnog karaktera te
 3. konvencionalne koje su altruistično orijentirane (Franc, Sučić, Šakić, 2008, str.139).
- Neka dosadašnja istraživanja ove tematike su pokazala da se konvencionalna vrijednosna orijentacija može smatrati zaštitnim faktorom socijalizacije, te ima pozitivnu povezanost sa

stavovima i ponašanjima, koji se mogu smatrati poželjnim ishodima socijalizacije. Također, konvencionalna vrijednosna orijentacija povezana sa većom socijalnom odgovornošću, kvalitetnijim provođenjem slobodnoga vremena, te manjim iskazivanjem rizičnih ponašanjima kao što su ovisnosti (Franc, Sučić, Šakić, 2008, str.143).

Volonterske vrijednosti su uglavnom one koje su konvencionalno orijentirane. Naime, volontiranje je jedan osobit koncept koji snažno doprinosi razvoju i formiranju altruizma kao svjetonazora, a promiče i prosocijalne vrijednosti kao što su i pomaganje drugima i briga za njihovu dobrobit. Temeljne vrijednosti volonterizma koje proizilaze iz načela na kojima se zasniva volonterizam svojim utjecajem na mlade ljude snažno mogu doprinijeti prevenciji društveno nepoželjnog ponašanja.

Prema Etičkom kodeksu volontera (NN 55/8) temeljna načela na kojima se zasniva volonterizam su:

- načelo sudjelovanja u društvenim procesima,
- načelo dobrovoljnosti i slobode izbora,
- načelo zabrane diskriminacije,
- načelo solidarnosti, promocije i zaštite ljudskih prava,
- načelo razvoja osobnih potencijala,
- načelo interkulturalnog učenja i razmjene,
- načelo zaštite okoliša i brige za održivi razvoj (Šimunković, Forčić, Milinković, Kamenko, Šehić Relić, 2014, str. 23). Prema načelu o sudjelovanju u društvenim procesima, sudjelovanje u volonterskim aktivnostima koje su odgovarajuće njihovoj dobi i sposobnostima omogućava djeci i mladima da odrastaju u osobe koje su svjesne sebe i svoje okoline, svojih potreba i mogućnosti te potreba i mogućnosti vlastitih zajednica (Šimunković, Forčić, Milinković, Kamenko, Šehić Relić, 2014). Lokalne zajednice su dužne preventivnim radom stvoriti uvjete za kvalitetan život djece i mladih. Važno je i osigurati pozitivnu sliku o mladima u zajednici i medijima, a to je moguće ostavariti npr. isticanjem pozitivnih primjera njihovog volonterskog angažmana. O mladima se treba govoriti kao o potencijalima jedne zajednice, a lokalna zajednica bi trebala u suradnji sa drugim institucijama promovirati volonterski rad i njegove vrijednosti. Volonterski rad

mladima osigurava pozitivne primjere društvenog ponašanja i čini da te vrijednosti žive, jer se kroz praksu pokreću, rastu i dobijaju snagu koja postaje sposobna mijenjati.

Jedan od osnovnih principa volonterizma je i princip dobrovoljnosti koji podrazumijeva dobrovoljno ulaganje slobodnog vremena, znanja i vještina za dobrobit drugih ili opću dobrobit (Šimunković, Forčić, Milinković, Kamenko, Šehić Relić, 2014). Kako bi se omogućila primjena ovog principa u praksi, neophodno je omogućiti uvažavanje mogućnosti izbora na osnovu osobnih želja, potreba, sklonosti i mogućnosti.

U skladu sa načelom razvoja osobnih potencijala, volontiranje razvija pozitivni stav prema aktivnostima iz različitih oblasti (Šimunković, Forčić, Milinković, Kamenko, Šehić Relić, 2014). Sudjelovanjem mladih u njima omogućeno je stjecanje znanja, navika i umjeća te usvajanje moralnih vrednota... Tako volonterstvo postaje i model za cjeloživotno učenje, a time i prilika da se odgovori na zahtjeve dinamičnog svijeta rada koji pred obrazovni sustav neprestano stavlja nove izazove. Projekt identifikacije, prepoznavanja i vrednovanja kompetencija mladih stečenih volonterskim radom 2007. godine u Belgiji rezultirao je formiranjem liste prepoznatih kompetencija:

- osobne kompetencije (npr. kreativnost i samosvijest),
- socijalne kompetencije (npr. sposobnost stvaranja mreže kontakata i motiviranja),
- kompetencije usmjerene na obavljanje zadatka (npr. sposobnost rješavanja problema) (Ćulum, 2008, str. 50). Procjena kompetencija koje su stečene ili unaprijeđene volontiranjem omogućava njihovo stavljanje u okvir koji će biti jasno vidljiv i prepoznat.

Primjenom načela zabrane diskriminacije, solidarnosti, promocije i zaštite ljudskih prava, omogućava se učenicima da kroz suradnju s ljudima različitog podrijetla, vrijednosti, jezika, spola, vjere, nacije, običaja, sposobnostima, klasnoj pripadnosti, stupnju obrazovanja, vještinama doprinosi se smanjenju predrasuda i stereotipa te jačanju tolerancije (Šimunković, Forčić, Milinković, Kamenko, Šehić Relić, 2014). Naše različitosti kao i sličnosti koje kao ljudska bića dijelimo trebale bi nam omogućiti kako kvalitetniju informiranost i znanje tako i bogato iskustvo na osnovu čega oblikujemo naše vrijednosti, stavove i ponašanja koje će rezultirati razvoju kvalitetnijih međusobnih odnosa među ljudima.

Primjena načela zaštite okoliša i brige za održivi razvoj kroz volonterski rad je prilika da se afirmiraju vrijednosti ekološkog odgoja (Šimunković, Forčić, Milinković, Kamenko, Šehić Relić, 2014). Ova tema je sve značajnija jer zbog ljudske sebičnosti i preovladavanja materijalističke slike svijeta u kojoj je najvažniji profit bez obzira na posljedice dolazi do brzog trošenja prirodnih resursa i enormnog zagađivanja okoline. Velike razmjere ove pojave prijete čovjekovoj egzistenciji već sada. Volonterskim angažmanom na projektima očuvanja prirode djeca i mladi ljudi čuvajući prirodu za svoju i buduće generacije razvijaju odgovornost, empatiju prema svim živim bićima, a uviđaju i vrijednost rada i vlastitog društvenog angažmana.

Od velike je važnosti činjenica da se različitim vidovima volonterskih projekata kvalitetno popunjava slobodno vrijeme djece i mladih, te se promoviraju i uče vrijednosti čime se utiče se na eliminaciju rizičnih faktora i jačanju faktora zaštite. Kroz sudjelovanje u volonterskim akcijama, djeca i mladi mogu zadovoljiti svoje temeljne psihološke potrebe, jer se na taj način osnažuju i razvijaju potencijali i resursi kojima oni raspolažu i pored prisutnosti rizika. Prevencija kroz volonterizam usmjerava na rješavanje problema koje je zasnovano na pozitivnom podsticanju djece i mladih i isticanju njihovog pozitivnog ponašanja, a ne na kažnjavanju i isticanju grešaka. Treba spomenuti i da se odgovorno i društveno prihvatljivo ponašanje najprirodnije uči od primjerenih modela koji žive pozitivne društvene vrijednosti, kakvi su npr. volonteri.

Iz dosad navedenog se može zaključiti da se sudjelovanjem u volonterskim aktivnostima doprinosi poboljšanju života u lokalnoj zajednici, a kod sudionika se razvija čitav niz vrijednosti kao što su: solidarnost, empatija i briga za druge, razumijevanje, tolerancija, rad, pomaganje, plemenitost, pravednost, poštivanje različitosti, entuzijizam, odgovornost, vrijednost znanja, vrijednost nematerijalnog, vrijednost davanja, druželjubivost.

1.6. Preventivno djelovanje unapređenjem socijalnih vještina učenika volontiranjem

Socijalne vještine Ajduković i Pećnik (1994) definiraju kao naučene oblike ponašanja tj. uvježbane sposobnosti. (Ajduković i Pećnik, 1994, prema Buljubašić Kuzmanović, Botić, 2012 str.41). Odnos školskog uspjeha i socijalnih vještina kod učenika osnovne škole. Zapravo, osoba je socijalno vješta u onoj mjeri u kojoj je sposobna kroz interakciju sa svojom okolinom ostvariti svoje potrebe, prava i želje, bez ograničavanja drugih u ostvarivanju istog. Ove vještine se u djetinjstvu uče u obitelji i kasnije se razvijaju kroz interakciju sa ostalim socijalnim grupama sa kojima se dolazi u kontakt. Socijalne vještine pomažu u snalaženju u socijalnim situacijama, pa tako osobe razvijenih socijalnih vještina znaju dobro iskomunicirati sa dugim ljudima, napraviti dobre izbore i adekvatno odreagirati u različitim životnim situacijama (Buljubašić Kuzmanović, Botić, 2012 str.41). Razvoj ove kategorije ponašanja kroz preventivne programe od velike je važnosti za funkcioniranje djece i mladih društveno neprihvatljivog ponašanja.

Zbog usložnjavanja uvjeta života danas možda više nego ikad djeci i mladima potreban je veći broj socijalnih vještina. One su usko su povezane sa različitim socijalnim situacijama i možemo ih podijeliti na jednostavne i složene. Autori Canney i Byrne predlažu podjelu socijalnih vještina prema njihovoj svrsi na:

- Osnovne socijalne vještine kojima je svrha ostvarivanje osnovne socijalne interakcije (kontakt očima, održavanje adekvatne udaljenosti od drugih...);
- Interakcijske vještine imaju svrhu uspostavljanja odnosa i interakcije sa drugima (započinjanje i završavanje razgovora, samopredstavljanje, asertivna komunikacija sa drugima, rješavanje sukoba...);
- Emocionalne vještine sa svrhom razumijevanja sebe i drugih (poznavanje vlastitih i tuđih emocija, iskazivanje empatije, razumijevanje neverbalne komunikacije...);
- Kognitivne vještine koje imaju za cilj izgradnju i održavanje kompleksnih socijalnih interakcija (razumijevanje normi i pravila, odlučivanje, iskazivanje situacijski primjerenih situacija) (Canney i Byrne, 2006, prema Jurevičienė, Kaffemanienė, Ruškus, 2012).

Autori Caldarella i Marell ponudili su prijedlog zajedničkih okvira setova socijalnih vještina u pet dimenzija:

- Prva dimenzija odnosi se na vještine uspostavljanja odnosa s drugima (druženje, nuđenje pomoći, davanje komplimenata...);
- Druga dimezija obuhvata vještine upravljanja sobom (samokontrola, odgovornost, tolerancija na frustraciju);
- Treća dimenzija su akademske vještine (ponašanja koja omogućavaju ostvarivanje akademskog uspjeha);
- Četvrta dimenzija je zapravo usklađenost tj. ponašanja koja omogućavaju ostvarivanje suradnje;
- Peta dimenzija su asertivna ponašanja (Caldarella i Marell 1997, prema Hupp i sur., 2009).

Zapravo, cijeli koncept socijalnih vještina odnosi se na razna socijalna ponašanja koja imaju za namjeru i cilj poboljšavanje kvalitete svakodnevnog života pojedinca i njegovog odnosa sa ljudima, a pri tom ih taj pojedinac može kontrolirati, te usavršavati i učiti cijeli svoj život. U tom smislu, iz preventivnog kuta gledano interakcija s vršnjacima je od neprocjenjive važnosti jer se kroz nju djeca potvrđuju i kroz uspjeh u njoj stiču osjećaj kompetentnosti, samopouzdanja i samostalnosti. Nedostatak socijalnih vještina se navodi kao jedan od rizičnih faktora, pa je u tom smislu značajno promotriti obilježja učenika koji iskazuju društveno neprihvatljivo ponašanje. Autorica Žižak smatra da je kod ovih učenika riječ o nedostatku sljedećih socijalnih vještina: traženje dozvole, izbjegavanje problemskih situacija, percepcije situacije, postavljanje ciljeva, razumijevanje vlastitih osjećaja kao i osjećaja drugih ljudi, nošenje sa ljutnjom, koncentracije na zadatak, ispričavanje, slušanje, dijeljenje, samokontrola, dogovaranje i pregovaranje. Kod učenika sa internaliziranim problemima u ponašanju primjećene su sljedeće poteškoće: uspostavljanje i održavanje razgovora, isključenost, sudjelovanje, nošenje sa strahom, dvostruke poruke i nagovaranje vršnjaka, davanje i primanje komplimenata, nošenje s neuspjehom i pritiskom grupe, donošenje odluka (Žižak, 2003, str.111). Na osnovu navedenog, u ovom radu pod socijalnim vještinama se podrazumijeva: pridržavanje pravila, razumijevanje vlastitih osjećaja i osjećaja drugih ljudi, sposobnost funkcioniranja u timu, dijeljenje i međusobno

pomaganje, samokontrola, razvoj učinkovitih načina komunikacije, jasno izražavanje vlastitih potreba i osjećaja u odnosu na druge, vještine upravljanja sobom, odgovornost.

Sudjelovanje u volontiranju, u smislu razvijanja socijalnih vještina, a time i prevencije društveno neprihvatljivog ponašanja, omogućava upoznatost sa najvažnijim normama i socijalnim pravilima unutar grupa koja omogućava pojedincu bolje funkcioniranje unutar istih te ostvarivanje potrebe za pripadanjem. Volonteri na lokalnom i državnom nivou imaju priliku ostvariti bolji uvid u vlastitu kulturu, tradiciju, potrebe svojih zajednica, a to razumijevanje može rezultirati pozitivnim promjenama tih sredina (Jindra, Munjiza, Peko, 2007). Volonterski rad na međunarodnom nivou omogućava razumijevanje između kulturnih i tradicijskih različitosti. Prethodno navedeno dovodi do zaključka kako volonterski angažman doprinosi uspostavljanju bolje povezanosti sa vlastitim zajednicama i ostvarivanju pozitivnih promjena unutar njih, kao i usvajanju interkulturalnih vrijednosti i razvoju socijalnih vještina koje pomažu u procesu prilagodbe pojedinca na sredinu.

U preventivnim programima veoma je važno podržavati odnose među mladima. Za mlade u riziku je od velikog značaja okruženje koje je postojano i dobro strukturirano i u kome oni slobodno mogu razmjenjivati svoje misli i osjećanja. Sposobnost komunikacije sa drugima je bitna u svim životnim područjima. Učinkovito komuniciranje sa drugima uključuje ne samo prenošenje informacija već i pregovaranja, zauzimanje za sebe na odgovarajući način i sposobnost rješavanje problema. Mladi uključeni u različite volonterske projekte imaju priliku prakticirati razne oblike komunikacije koji se prirodno javljaju kroz njihov angažman. Povratne informacije o njihovoj efikasnost u komunikaciji mogu im pomoći unaprijediti ove vještine.

Stjecanjem važnih socijalnih vještina kroz vlastiti angažman i usvajanjem određenih vrijednosti volonterskog rada doprinosi se osnaživanju ličnosti učenika. Ovo je važno za preventijski rad jer pozitivne vrijednosti kao i socijalne vještine stečene volontiranjem pomažu procesu integracije u društvenu zajednicu. Različitim vrstama volonterskog angažmana (rad u humanitarnim organizacijama, institucijama koje rade sa kriznim grupama, ekološkim organizacijama...) unaprjeđuje se razumijevanje drugih ljudi, interakcija sa drugima i dugacijima, sposobnost empatije, omogućava se formiranje i razvoj

pozitivnog identiteta, koji za rezultat ima bolju socijalizaciju i sposobnost odoljevanja mogućim negativnim uticajima.

1.7. Volontiranje i preventivno djelovanje razvojem osobnih kompetencija učenika

Ponašanje je rezultat međusobnog djelovanja osobnih i okolinskih faktora. Jedan učinkovit pristup prevenciji društveno neprihvatljivog ponašanja može uključivati povećanje opće osobne kompetencije djece i mladih koje će unaprijediti njihovu sposobnost da se odupru različitim oblicima negativnog društvenog pritiska. Za ovaj rad od posebnog je interesa da volontiranje i kroz ovaj aspekt može doprinijeti prevenciji društveno neprihvatljivog ponašanja. Naime, među zaštitnim faktorima nalaze se i osobne kompetencije, kao i pozitivan identitet. Općenito, pod pojmom kompetencije podrazumijevamo iskazanu sposobnost korištenja znanja, vještina i osobnih, socijalnih i/ili drugih sposobnosti, u situacijama rada ili učenja te u profesionalnom i osobnom razvoju, sposobnost razumijevanja drugih i uspješno funkcioniranje u međuljudskim odnosima (Mlinarević, Tomas, 2010, str.143).

U volonterskom priručniku "VolonterKa" kompetencije su definirane kao stavovi, interesi, znanja i vještine koje osoba posjeduje i koje joj pomažu u ostvarenju ciljeva i željenih rezultata (URL// <http://volonterka.info/>, pristupljeno: 3.2.2019). Pod osobnim kompetencijama podrazumijevamo sljedeće:

Jačanje unutarnjih mehanizama kontrole

- mogućnost izgradnje samopoštovanja i samopouzdanja;
- samopercepciju (npr. utjecaji, vrijednosti, stavovi, prednosti, slabosti);
- postavljanje i ostvarivanje ciljeva;
- samoprocjena i samoevaluacija;

Postupanje sa osjećajima

- adekvatno nošenje sa negativnim emocijama (npr. tugom i strahom);
- sposobnost suočavanja i podnošenja gubitka i traume;
- savladavanje ljutnje;

Savladavanje stresa

- upravljanje vremenom;
- pozitivan stav i razmišljanje;
- odgovarajući načini opuštanja u slobodno vrijeme (URL//<https://docplayer.org/69165105-Life-and-work-skills.html>, pristupljeno:15.5.2019). U školskom kontekstu ih je moguće unaprijediti zalaganjem nastavnog osoblja, volontera, kurikulumom, školskom kulturom, različitim namjenskim školskim programima. Kroz društvene odnose i introspekciju mladi ljudi u adolescenciji razvijaju pojam o sebi. Sazrijevanje donosi suočavanje sa različitim nesigurnostima, fizičkim i emocionalnim promjenama. I pored manjka životnog iskustva sve više moraju oslanjati na svoje procjene i odluke i prihvatiti odgovornost za ishode koji iz njih proizilaze. Potrebna im je sposobnost planiranja, određivanja, procjenjivanja kako bi bili u mogućnosti postići sve veće zahtjeve i time ispuniti svoja očekivanja ali i ispuniti očekivanja okoline. Neki mladi ljudi trebaju ohrabrenje okoline kako bi se isprobali u novim područjima, prevazišli barijere i smetnje te savladali izazove u pokušaju da ostvare svoje ciljeve. Treba naučiti kako prevazići teškoće i učiti iz svojih grešaka. Ponekad je dovoljno preispitati cilj, zauzeti se za sebe i pokušati ponovo. U tom smislu, zadatak prevencije je kontinuirano ih pratiti uz pružanje pomoći i podrške. To zaduženje između ostalih imaju koordinatori volonterskih akcija koji su najodgovorniji za provedbu volonterskog programa i njihova je zadaća usmjeravati i poticati sve ljude i procese vezane uz volonterski program.

Velike društvene promjene kojima smo svjedoci, rezultiraju promjenama u pristupu samom obrazovanju. Naglasak je stavljen na aktivno učenje, cjeloživotno učenje, razvoj kompetencija, neformalno učenje... Pored formalnog učenja koje je zastupljeno u obrazovnim ustanovama i rezultira svjedodžbom ili diplomom, postoji i neformalno koje se odvija izvan obrazovnih ustanova u kojem postoji struktura i svjesna namjera osobe koja mu pristupa, a njegovi rezultati nisu verificirani ocjenama ili diplomama, kao i informalno učenje u situacijama svakodnevnog života koje nisu namjerno usmjerene na učenje. Razvoj kompetencija kod djece i mladih pomaže smanjenju društveno neprihvatljivog ponašanja i emocionalnih teškoća kroz bolju socijalnu prilagodbu i omogućavanje boljeg akademskog uspjeha, čime se utiče na izgradnju bolje slike o sebi. Kroz obavljanje praktičnih zadataka

razvijaju se i jačaju kompetencije, što su prepoznale nadležne institucije pojedinih zemalja koje u svrhu verifikacije istih izdaju potvrde o kompetencijama stečenim volontiranjem. To je dokument kojim se potvrđuje sudjelovanje u volonterskom radu i opisuju se obavljeni volonterski poslovi i kompetencije koje je volonter kroz njih stekao. Ovakva potvrda može koristiti u:

- osobnom razvoju (određivanje osobnih interesa, talenata i životnih ciljeva),
- profesionalnom razvoju (upućuje na stečena znanja i vještine),
- kao dopuna zvaničnim svjedodžbama i diplomama (upotpunjuje informacije sadržane u njima),
- nastavku obrazovanja,
- nastavku volonterskog angažmana ([URL//https://vczd.org/vodic-za-organizatore-volontiranja-i-volontere.pdf](https://vczd.org/vodic-za-organizatore-volontiranja-i-volontere.pdf), pristupljeno: 23.5.2019.).

Zadatak prevencije mogao bi se odnositi i na izgradnju sposobnosti kod djece i mladih u riziku da preformuliraju tj. drugačije interpretiraju situacije koja aktiviraju negativne emocije, što omogućava da negativne emocije budu manje uočljive, njihov intenzitet manji, a doživljaj lakši. Dobrobiti od razvoja sposobnosti regulacije emocija su: zdraviji emocionalni život, kvalitetniji međuljudski odnosi, manje simptoma depresije, veće zadovoljstvo životom, veći stepen optimizma, samoprihvatanje, jasna svrha života, veći stepen lične autonomije... Volonterski rad u tom smislu može biti dobar praktični način koji omogućava promjenu načina razmišljanja o situacijama u kojima se nalazimo ili prebacivanju misli na nešto drugo, u situacijama pomoći drugima i drugačijima ili obavljanju nekih drugih korisnih i pozitivnih volonterskih zadataka. Naime, ponekad je od velike važnosti skrenuti misli sa vlastitih životnih poteškoća i nezadovoljstava kako bi se lakše kontrolirala i smanjivala razina stresa kojoj smo svakodnevno izloženi. Tako se otvara mogućnost da se na životne situacije gleda drugim očima i da se pomažući drugima volonter bolje i pozitivnije osjeća.

Volontiranje predstavlja jedan od najboljih, najhumanijih i najprirodnijih načina učenja i pozitivnog razvoja ličnosti jer integrira mlade ljude u njihove zajednice, prepoznajući značaj njihovog potencijala za doprinos društvu. Mladi dobijaju priliku da uče i razvijaju svoje osobne kompetencije vlastitim angažmanom, snažno povezani sa

društvenom zajednicom koja ih podržava. Takav pristup bi i trebao biti osnova za sve preventivne programe jer zdrav osjećaj samopouzdanja i samopoštovanje je pozitivna posljedica dobro izgrađene ličnosti koja se odlikuje osjećajem smisla i povjerenja u budućnost i koja ima jak potencijal da se odupre negativnim utjecajima kojima može biti izložena.

Kako bi se učenici u što većem broju uključili u volontiranje, potrebno je pored prethodno navedenih ispuniti još neke preduvjete:

- kreiranje pozitivnog i poticajnog okruženja za volontiranje,
- poboljšanje organizacije i kvalitete volonterskih organizacija,
- pozitivno vrednovanje volonterskih aktivnosti,
- jačanje svijesti o važnosti i vrijednosti volonterskog angažmana. Učenici sami trebaju odabrati aktivnosti u kojima će učestvovati jer ih smatraju bitnima. Volontiranje prema mladima gradi jedan pozitivan društveni poticaj, mladi tako postaju važan društveni resurs. Naglasak je na njihovim snagama, a ne slabostima, što se odnosi i na mlade koji su više izloženi rizičnim faktorima, što je je poticajno za razvoj njihove psihološke otpornosti i potencijala ličnosti (Rijavec, Jurčec, Pavlović, 2019).

2. METODOLOŠKE OSNOVE ISTRAŽIVANJA

Ovdje slijede detaljno opisane metodološke osnove korištene u ovom istraživanju.

2.1. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja je volonterstvo kao način prevencije društveno neprihvatljivih oblika ponašanja učenika. U Članu 3. Zakona o volontiranju FBiH volontiranje je definirano kao “dragovoljno ulaganje osobnog vremena, truda, znanja i vještina kojima se bez naknade obavljaju usluge ili aktivnosti za opće dobro” (SN110/12, Zakon o volontiranju, Član 3, stav 1). U istom članu zakona dodatno se pojašnjava ovaj pojam kao

“usluge i aktivnosti za opće dobro - socijalna briga, građanske aktivnosti, obrazovne, kulturne, znanstvene, sportske, zdravstvene aktivnosti, aktivnosti razvojne suradnje, zaštite okoliša, pomoć kod elementarnih nepogoda, istraživačke aktivnosti, aktivnosti za promociju volontiranja i druge slične aktivnosti” ((SN110/12, Zakon o volontiranju, Član 3, stav 1). Mladi su naznačajniji resurs svakog društva. Njima treba omogućiti ostvarenje njihovih potencijala čime se jača njihova psihološka otpornost prema negativnim utjecajima kojima mogu biti izloženi te posljedično mogućeg razvoja društveno neprihvatljivog ponašanja. Za potrebe ovog rada prihvaćena je definicija društveno neprihvatljivog ponašanja kao najšira kategorija ponašanja koja u svojoj biti podrazumijeva kršenje pisanih i nepisanih društvenih normi. Manifestacija navedenog ponašanja može biti različitog nivoa, ozbiljnosti i posljedica po osobu koja ga iskazuje i njegovu okolinu. Volontiranje pomaže mladima da razviju svoje potencijale, te da zajedno sa odraslima i vršnjacima uče kroz uključenost u smislene aktivnosti. Prevenciju možemo definirati kao proaktivni proces kojem je cilj osnažiti osobe i cijele sustave kako bi mogli na adekvatan način odgovoriti na izazove životnih događaja i promjena, pri tome kreirajući i jačajući uvjete za promociju zdravog ponašanja i životnih stilova. Sudjelovanje u kvalitetnim volonterskim programima može pomoći u osnaživanju ličnosti mladih ljudi kroz učenje socijalnih vještina, razvijanje osobnih kompetencija te usvajanje pozitivnih vrijednosti, kao zaštitinih faktora a time i povećati njihove šanse za uspjeh u životu. Vrijednostima se bave mnoge humanističke i društvene znanosti i možemo ih definirati kao “poželjne ciljeve koji služe kao vodeća načela u životu, pri čemu se razlikuju po važnosti” (Franc, Sučić, Šakić, 2009, str.136). Najbolji način da učenici usvoje pozitivne vrijednosti je taj da ih se uključi u aktivnosti koje odražavaju te vrijednosti, kao što je volonterstvo, i time pozitivno utiče na ličnost učenika. Osim vrijednosti volonteri kroz svoje volontersko djelovanje usvajaju i mnogobrojna znanja i vještine te razvijaju različite sposobnosti. Sve se više govori o neophodnosti osposobljavanja učenika za rješavanje problema, otkrivanje i inovacije te učenje učenja kao osnove cjeloživotnog učenja. Upravo volonterski rad omogućava prijelaz sa poučavanja (prijenosa sadržaja) na učenje (stjecanje i razvoj kompetencija). Prema definiciji, kompetencija je sposobnost na djelu (Suzić, 2010). Kako je ponašanje rezultat sinergije osobnih i okolinskih faktora, tako i pristup prevenciji društveno neprihvatljivog

ponašanja može uključivati povećanje opće osobne kompetencije učenika te tako ojačati njihovu sposobnost da se odupru različitim oblicima negativnog društvenog pritiska. Volontiranje i kroz ovaj aspekt može biti prevencija društveno neprihvatljivog ponašanja. Socijalne vještine su uvježbane sposobnosti. One omogućavaju vještine snalaženje u socijalnim situacijama, a smatra se da njihov nedostatak pridonosi pojavi društveno neprihvatljivog ponašanja kod učenika. Istraživanja potvrđuju da se volontiranjem razvijaju socijalne vještine volontera. (Ćulum, 2008). Volonterski rad ima mnogobrojne prednosti i kao takav je može biti bitna poluga u prevenciji nepoželjnih oblika ponašanja. Iz tog razloga obitelj, vrtići, škole i cjelokupna zajednica što više trebaju raditi na odgoju za volontiranje i osmišljavanju i primjeni kvalitetnih volonterskih programa koji će motivirati učenike da im se pridruže i kroz njih razviju pozitivan stav prema ovom vidu aktivnosti koja je od neprocjenjive važnosti za njihov osobni i socijalni razvoj. Odgojni značaj volonterskog rada je veliki jer kako smo vidjeli skoro da nema odgojnog područja u kojem ne može ostvariti pozitivno djelovanje. U svjetlu svega navedenog, ovaj rad nastojat će istražiti volonterstvo kao oblik prevencije društveno neprihvatljivog ponašanja učenika srednjih škola.

2.2. Etički aspekti istraživanja

Pošto su pojedine etape ovog istraživanja podrazumijevale i istraživanje osjetljivih tema, u svakom trenutku poštovala su se dječja prava, njihovo dostojanstvo i sigurnost. Etički pristup podrazumjevaio je dobrovoljnost sudjelovanja u istraživanju i davanju suglasnosti za njega, fizičku i psihološku sigurnost i zaštitu privatnosti kroz anonimnost sudionika.

2.3. Cilj i zadaci istraživanja

Cilj ovog istraživanja je ispitati volonterstvo kao način prevencije društveno neprihvatljivih oblika ponašanja učenika.

U skladu s tim definirani su sljedeći zadaci istraživanja:

- istražiti stav učenika o volontiranju,
- utvrditi načine učeničkog priključivanja volonterskim akcijama (samoorganizirano, preko škole ili preko nevladinih organizacija),
- ustanoviti koji vidovi volonterskih akcija su najzastupljeniji u srednjim školama (tri tehničke škole i tri gimnazije),
- istražiti doprinos volonterizma učenju socijalnih vještina učenika,
- ispitati doprinos volonterizma poticanju razvoja pozitivnih vrijednosti kod učenika,
- utvrditi uticaj volonterizma na razvoj osobnih kompetencija učenika,
- istražiti zastupljenost odgoja za volonterizam u osnovnim školama.

2.4. Hipoteze istraživanja

Glavna hipoteza: Volontiranje je uspješan način prevencije u srednjim školama kao odgojno-obrazovnim ustanovama.

PODHIPOTEZE:

H1 Učenici imaju pozitivan stav o volontiranju;

H2 U volonterskim akcijama učenici najviše učestvuju u organizaciji škole;

H3 Humanitarne akcije su najzastupljeniji vid volonterskih akcija u školama;

H4 Sudjelovanje učenika u volonterskim akcijama doprinosi razvoju njihovih socijalnih vještina;

H5 Učenici učešćem u volonterskim akcijama razvijaju pozitivne vrijednosti;

H6 Sudjelovanjem u volonterskim akcijama učenici razvijaju osobne kompetencije;

H7 U osnovnim školama zastupljen je odgoj za volonterizam.

2.5. Metode istraživanja

Za potrebe ovog rada izabrane su sljedeće metode istraživanja:

- Metoda teorijske analize je neophodni sastavni dio svakog pedagoškog istraživanja. Ova se analiza javlja u etapama istraživanja koje prethode samom sakupljanju podataka o problemu koji se istražuje u pedagoškoj stvarnosti, a posebnu, najvažniju ulogu ima pri interpretaciji tih podataka i rezultata njihove obrade, i to, opet, u okviru primjene svake metode. (Mužić, 1986, str. 64) Zbog svega navedenog koristit će se i za ovo istraživanje i to u pripremi istraživanja, te prilikom prikupljanja i interpretacije rezultata.

- Servey metod koji se koristi za ispitivanje stavova vjerovanja, mišljenja ili intencija ljudi. Samim tim omogućava da na najpogodniji put u odnosu na postavljeni cilj i zadatke, zbog prednosti ovog metoda, za kraće vrijeme ispitamo veći broj ispitanika i dobijemo mišljenja, stavove i saznanja o problemu kojim se bavi ovaj rad. Koristit će se u ispitivanju stavova učenika o volontiranju.

- Metoda studije slučaja je intenzivno proučavanje određene jedinice ili sustava koji ima karakteristike entiteta. Slučaj se sastoji od podataka koji se odnose na neki period životne historije dotične jedinice ili na cjelokupni životni proces, bilo da je jedinica proučavanja neki pojedinac li obitelj, društvena grupa, ustanova ili zajednica (Halmi, 2005, str. 200). Cilj ovog rada je da se prouči jedan slučaj u kojem je učenik koji je iskazivao ili bio u riziku da iskaže društveno neprihvatljivo ponašanje i koji je našao izlaz iz postojeće situacije uz pomoć volonterskog rada. Autor Halmi, navodi da su kvalitativna istraživanja usmjerena na interpretaciju i davanje značenja situacijama ispitanika, a za analizu podataka mogu se koristiti razne metode kao što su vizualne, verbalne i dr. U ovom radu je korištena fenomenološka analiza usmjerena na interpretaciju doživljaja ispitanika. Za metodu slučaja je u radu odlučeno zato što niti jedna druga metoda istraživanja ne može dosegnuti i nivo opisa kao studija slučaja.

Prema načinu provođenja razlikujemo pojedinačnu ili višestruku studiju slučaja. Ovdje se usredotočuje na jednu jedinicu analize kako bi se postiglo razumijevanje jednog jedinstvenog slučaja. S obzirom na važnost prevencije društveno neprihvatljivog ponašanja učenika, važno je sagledati sa pedagoškog aspekta moguću ulogu volonterizma u tome. Dakle, fokus ovog istraživanja će biti na analizi odgovora ispitanika/ce kako bi se utvrdilo da li bavljenje volonterizmom može biti oblik prevencije društveno neprihvatljivog

ponašanja učenika. Namjera je pokazati pedagošku korist od bavljenja volontiranjem doprinosa razvoju samopouzdanja, izgradnji pozitivnih vrijednosti, razvoju ličnih kompetencija učenika, a samim tim i prevenciji društveno neprihvatljivog ponašanja kod učenika.

- Deskriptivna metoda

Deskriptivna metoda u istraživanju odgoja i obrazovanja predstavlja skup znanstveno-istraživačkih postupaka s kojima se opisuju pojave u odgoju i obrazovanju, tj. ispituje se stanje, a time i njihove osobine, a bez obzira na njihove uzroke. (Mužić, 2004, str. 43). Ova metoda će biti primijenjena za snimak stanja u osnovnim školama po pitanju odgoja za volonterizam, budući da po zakonu volonteri ne mogu biti mlađi od 15 godina, ali učenike škole mogu odgajati za volonterizam s obzirom na njegove mnogobrojne prednosti.

2.6. Postupci i tehnike istraživanja

Kvalitativni dio

Intervju kao postupak u pedagoškom istraživanju služi planskom izazivanju verbalnih manifestacija ličnosti s kojom razgovaramo, da bismo time došli do novih spoznaja u pedagogiji (Mužić, 1986, str. 249). U ovom istraživanju će se koristiti polustrukturirani intervju za potrebe studije slučaja sa uzorkom od jednog učenika koji je iskazivao ili bio u riziku da iskaže društveno neprihvatljivo ponašanje i koji je našao izlaz iz postojeće situacije uz pomoć volonterskog rada, s ciljem prikupljanja informacija važnih za istraživački problem. Također, istu vrstu intervju koristiti će se sa pedagozima četiri osnovne škole. Naime, klasični intervju licem u lice istraživaču omogućava da osim verbalnih znakova prati i one neverbalne koji također mogu biti korisni izvori podataka. Ukoliko ispitaniku neka pitanja nisu jasna mogu mu biti pojašnjena od strane istraživača. Težište intervju bilo je na pitanjima prisutnosti odgoja za volontiranje u osnovnim školama, najčešće prisutnim oblicima volontiranja učenika, najuspješnije provedenim volonterskim akcijama, primjerima u kojima je volontiranje učenika koji su bili u riziku od

iskazivanja društveno neprihvatljivog ponašanja ili su već iskazivali takvo ponašanje dovelo do poboljšanja. Učesnici intervjuja su imali priliku govoriti otvoreno iz svoje perspektive. Perspektiva i iskustvo pedagoga kao aktivnih sudionika odgojno-obrazovnog procesa u školi, u istraživanjima ovog tipa veoma je značajna, pa je cilj potaknuti njihovu participaciju u izgradnji novih teorija i praksi.

Svaki ispitanik bio je upoznat sa svrhom i ciljem istraživanja te je zatražan njihov dobrovoljni pristanak.

Kvantitativni dio

Jedan od postupaka koji će se koristiti za kvantitativni dio ovog istraživanja je anketiranje. Anketiranje je postupak u kojem anketirani pismeno odgovaraju na pitanja koja se odnose na činjenice koje su im poznate ili na pitanja u svezi s njihovim osobnim mišljenjem (Mužić, 2004, str. 82). Pošto se ovim radom žele ispitati stavovi ispitanika o korištenju volonterstva u procesu prevencije nepoželjnih oblika ponašanja kod učenika, ovaj postupak u potpunosti odgovara potrebama ovoga rada. Za potrebe ovoga rada biti će izrađene ankete Likertovog tipa i koristit će se na uzorku od 600 ispitanika učenika srednjih škola.

2.7. Uzorak istraživanja

Uzorak predstavlja dio populacije za koju smo istraživački zainteresirani.

Kvalitativni dio istraživanja

Za snimak stanja po pitanju odgoja za volonterizam korišten je intervju sa četiri pedagoga iz četiri osnovne škole. Istraživanje je provedeno 2016. godine. Uzorak za ovaj dio istraživanja činila su četiri pedagoga iz osnovnih škola. Pošto je riječ je kvalitativnom istraživanju izabrana je namjerna mala skupina sudionika sa velikim znanjem iz teme koja se ispituje s ciljem dubljeg razumijevanja problema odgoja za volonteriranje.

Tabela 2. Obilježja sudionika istraživanja prema dobi, spolu i godinama radnog staža

redni broj	dob	spol	radni staž
1.	63	Ž	37
2.	58	Ž	26
3.	57	Ž	26
4.	44	Ž	18

Za studiju slučaja korišten je dimenzioni uzorak. Naime, zbog osjetljivosti teme bilo je veoma teško doći do nekoga ko bi pristao na sudjelovanje u istraživanju. Ipak uz pomoć kolegica pedagoga, garanciju potpune diskrecije te poštivanja svih etičkih vrijednosti prilikom istraživanja, kao i objašnjenja da će se podaci koristiti isključivo za potrebe izrade diplomskog rada i u znanstvene svrhe, javila se jedna osoba zainteresirana za sudjelovanje. U studiji slučaja nije određen minimalni niti maksimalni broj ispitanika, nego on ovisi o okolnostima kao što su dostupnost, vremenski okvir, resursi itd.

Kvantitativni dio

Anketiranje je provedeno 2016. godine na stratificiranom uzorku sastavljenom od 600 učenika srednjih škola. Prvobitni plan bio je da to bude uzorak od 25 učenika prvih, drugih, trećih i četvrtih razreda iz tri gimnazije i tri tehničke škole. Iz opravdanih ličnih razloga autorice ovog rada promijenjen je prvobitni plan o tri gimnazije i tri stručne škole, pa je anketiranje umjesto u četvrtom razredu gimnazije KŠC, provedeno u četvrtom razredu Treće gimnazije. U ispitivanju je sudjelovalo ukupno 600 učenika.

Sve škole sudionici istraživanja sa brojem ukupno anketiranih učenika prikazane su tabelarno:

Tabela 3. Uzorak anketiranja učenika

redni broj	naziv škole	broj učenika
1.	Druga gimnazija Sarajevo	100
2.	Prva gimnazija Sarajevo	100
3.	Srednja škola za okoliš i drvni dizajn	100
4.	KŠC Srednja medicinska škola	100
5.	KŠC gimnazija	75

6.	Treća gimnazija Sarajevo	25 (samo četvrti razred)
7.	JU Srednja medicinska škola Sarajevo	100

Što se tiče spolne zastupljenosti u istraživanju je učestvovalo ukupno 254 mladića i 346 djevojaka

2.8. Analiza rezultata istraživanja

Kvalitativni dio

Intervju sa četiri pedagoga iz osnovnih škola

Interpretacija rezultata intervjuja temelji se na opisivanju mišljenja, iskustva i stavova sudionika istraživanja. Odgovore dobijene intervjuom kategoriziralo se kroz četiri osnovne kategorije:

1. pitanje prisutnosti odgoja za volontiranje u osnovnim školama,
 2. najčešće prisutnim oblicima volontiranja učenika,
 3. najuspješnije provedenim volonterskim akcijama,
 4. primjerima u kojima je volontiranje učenika koji su bili u riziku od iskazivanja društveno neprihvatljivog ponašanja ili su već iskazivali takvo ponašanje dovelo do poboljšanja.
- Prikupljeni podaci obrađeni su kvalitativnom analizom sljedećim koracima:

- transkribiranje odgovora,
- označavanje odgovora ispitanika na osnovu određene četiri kategorije,
- kodiranje izdvojenih odgovora,
- obrađivanje i analiziranje dobijenih odgovora te
- interpretacija rezultata.

Trebalo se ispitati zastupljenost odgoja za volonterizam u osnovnim školama.

Studija slučaja - Labovljev model teorijski okvir

Iako nije predviđeno prvobitnom metodologijom, za potrebe analize rezultata studije slučaja korišten je pristup analize narativa i to narativ vlastitog iskustva tzv. Labovljev model-teorijski okvir. Ovaj model narativ definira kao rekapitulaciju onoga što smo doživjeli usklađivanjem niza rečenica s nizom događaja koji su se zaista dogodili. Izabran

je zbog toga što omogućava da se bolje i preglednije posloži sam narativ jer "omogućava da se rekapitulira rečeno u priči, da se pronade i istakne važno, te da se može vrlo jasno opisati o čemu je priča (Brajdić Vuković, Vignjević, str. 123, 2017)." Narativ ima strogi vremenski okvir koji se ostvaruje poklapanjem onoga što je rečeno sa onim što se dogodilo u prošlosti. Prema ovom modelu narativ se dijeli na šest dijelova kako bi se formirao kompletan narativ:

1. Sažetak (O čemu govori narativ?),
2. Orijehtacija (Ko? Kada? Šta? Gdje?),
3. Zaplet (Šta se dogodilo nakon toga?),
4. Evaluacija (Zašto je narativ vrijedan pričanja?),
5. Rezultat (Šta se u konačnici dogodilo?),
6. Coda ili potpuni završetak narativa (Labow i Waletzky, 1967, prema Brajdić Vuković, Vignjević, 2017).

Na ovaj način trebalo se:

- istražiti doprinos volonterizma učenju socijalnih vještina učenika,
- ispitati doprinos volonterizma poticanju razvoja pozitivnih vrijednosti kod učenika i
- utvrditi uticaj volonterizma na razvoj osobnih kompetencija učenika.

Kvantitativni dio

Anketiranje je obavljeno na uzorku od 600 učenika putem anketnih upitnika u izabranim školama. Nastojalo se

- istražiti stav učenika o volontiranju (općenito i razlike između gimnazija i srednjih stručnih škola),
- utvrditi načine učeničkog priključivanja volonterskim akcijama (samoorganizirano, preko škole ili preko nevladinih organizacija) (općenito i razlike između gimnazija i srednjih stručnih škola),
- ustanoviti koji vidovi volonterskih akcija su najzastupljeniji u srednjim školama (općenito i tri tehničke škole i tri gimnazije).

2.9. Instrumenti istraživanja

Kvalitativni dio

Kao instrument za provođenje polustrukturiranog intervjua sa četiri pedagoga osnovnih škola te studije slučaja, kreirani su protokoli intervjua i studije slučaja (pogledati u prilogima).

Kvantitativni dio

Za potrebe kvantitativnog dijela istraživanja osmišljen je upitnik sa uvodom i uputama kojemu slijede pitanja, te samostalno kreiranom petostepenom skalom Likertovog tipa za učenike. Skala se sastojala od niza tvrdnji usmjerenih na cilj istraživanja. Učenici su trebali izraziti svoje slaganje na petostepenoj skali kao:

nimalo se ne slažem, ne slažem se, neutralan, slažem se, u potpunosti se slažem. Anketni upitnik sadržavao je potrebne informacije o učeniku koji popunjava anketu, zatim pitanja o sudjelovanju u volontiranju, razlozima za volontiranje (vrijednostima), o ulozi volotiranja u razvoju socijalnih vještina i osobnih kompetencija učenika, te razlozima njihovog nevolontiranja (pogledati u prilogima).

3. ANALIZA I DISKUSIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

U ovom dijelu rada analizirani su rezultati istraživanja: intervjua sa pedagogima četiri osnovne škole na temu "Odgoj za volonterizam", studije slučaja i rezultati provedenog anketiranja.

3.1. Intervju sa pedagogima četiri osnovne škole na temu "Odgoj za volonterizam"

Težište ovog dijela istraživanja bilo je na ispitivanju prisutnosti odgoja za volontiranje u osnovnim školama, najčešće prisutnim oblicima volontiranja učenika, najuspješnije provedenim volonterskim akcijama, primjerima u kojima je volontiranje učenika koji su bili u riziku od iskazivanja društveno neprihvatljivog ponašanja ili su već

iskazivali takvo ponašanje dovelo do poboljšanja. Intervjuirani su pedagozi iz četiri osnovne škole koji su poticali govoriti otvoreno iz svoje perspektive o ovoj interesantnoj temi. Njihova perspektiva i iskustvo kao važnih sudionika odgojno-obrazovnog procesa u školi, za ovo istraživanje veoma je značajna. Cilj je bio potaknuti izgradnju novih teorija i praksi. Svi ispitanici unaprijed su upoznati sa svrhom i ciljem istraživanja te je zatražen njihov dobrovoljni pristanak.

Tabela 4. Prisutnost odgoja za volontiranje u osnovnim školama

područje	pitanje	tema	frekvencija
Odgoj za volontiranje	Da li je zastupljen odgoj za volonterizam u osnovnoj školi?	Ciljano ga nema	1
		Prisutan na nivou projektnih zadataka	2
		Postoji kroz OZ i vjeronauku	1
		Prisutnost ovisi od entuzijazma nastavnika	2
N = 4			

Tri ispitanika su izjavila da je odgoj za volonterizam malo prisutan u osnovnim školama:

P1: *"Malo, neorganizirano, sve ovisi od ličnosti zaposlenih, koliko su socijalno osjetljivi, a ima i onih koji su proizvod ovog društva..."*

P2: *"Malo – tek kroz OZ, vjeronauku ili projektne aktivnosti."*

P4: *"Ciljano ga nema. Na nivou projektnih zadataka ima."*

Jedan ispitanik je izjavio da ima dosta volonterskih akcija što ona može zaključiti i iz suradnje sa drugim školama.

P3: *"Ima dosta volonterskih akcija. Mislim da je odgoj za volonterizam općenito prisutan jer surađujem sa drugim školama. To najviše ovisi o nastavnicima. Ukoliko oni pokažu entuzijazam onda se priključe učenici, pa i njihovi roditelji."* Dakle, iz navedenih izjava

može se zaključiti da nekog kontinuiteta u odgoju za volonterizam u našim osnovnim školama prema mišljenju ispitanika nema tj. da ge nema ciljano, te da se on uglavnom provodi kroz projektne aktivnosti, vjeronauku i časove OZ-a. Od faktora koji su istaknuti kao ključni za poboljšanje stanja su entuzijizam i socijalna osjetljivost nastavnika i ostalih zaposlenih u školi. U okviru ovog pitanja bilo je još zanimljivih mišljenja pa je tako P1 istaknula:

"Moramo se prilagoditi promjenama. Ne trebamo prepisivati od zemalja kao što su Švedska, Danska, nego njegovati tradicionalne bosanske vrijednosti, iako se porodica mijenja...Ukoliko se krene od predškolskog uzrasta može se napraviti pomak."

Mišljenje koje je ispitanik P3 dao u okviru ovog pitanje je sljedeće: *"Postoji potreba kod nastavnika da uključe učenike i to kod jednog dijela nastavnog osoblja. Sa druge strane, roditelji učenika i učenici jako cijene svoje vrijeme, pa ima jedan dio pomalo nezainteresiran za vannastavne aktivnosti. S druge strane, ima i onih koji su zainteresirani i javljaju se dobrovoljno i u organizacije koje primaju volontere koji nisu punoljetni."*

Dakle, postoji mišljenje ispitanika da bi odgoj za volontiranje u našim osnovnim školama trebao svoju osnovu naći u tradicionalnim bosanskim vrijednostima, te da je s njim potrebno početi još u predškolskom uzrastu.

Kao problem koji se javlja u praksi navedeno je vrijeme kojeg treba izdvojiti za volonterske aktivnosti, te nezainteresiranost jednog dijela učenika za vannastavne aktivnosti. Istaknuto je da ima i onih učenika koji se dobrovoljno javljaju volontirati u organizacije koje primaju maloljetne članove.

Tabela 5. Najčešće prisutni oblici volontiranja u osnovnim školama

područje	pitanje	tema	frekvencija
Praksa volontiranja u osnovnim školama	Koji su najčešće prisutni oblici volontiranja učenika u osnovnim školama?	Vršnjačka pomoć i podrška u učenju	2
		Susret generacija sa profesorima u mirovini	1
		Projektne aktivnosti	2
		Prikupljanje pomoći za bolesne i izbjeglice	1
		Prodaja novogodišnjih čestitki za "Oazu"	1
		Posjete učenicima na humanitarnoj osnovi	1
		Sakupljanje novca za ekskurziju	1
		Humanitarne akcije u suradnji sa "Crvenim križem"	1
N=4			

Iz podataka u tabeli vidljivo je da su najčešće prisutni oblici volontiranja humanitarnog karaktera tj. da su usmjereni na pomoć i podršku učenicima koji su iz određenih razloga tu pomoć trebaju, vršnjačka pomoć u učenju, prodaja novogodišnjih čestitki i donacija prikupljenog iznosa "Oazi", kao i prikupljanje pomoći izbjeglicama i bolesnima. Od ostalih aktivnosti navedeno je druženje sa profesorima u mirovini, te projektne aktivnosti.

P1: *"Najčešće su to posjete i vršnjačka pomoć učenicima sa posebnim potrebama, susret generacija sa profesorima u mirovini."*

P2: *"Uglavnom su to projektne aktivnosti, generalno iskazivanje humanosti nije na visokom nivou. Imaju djece koja nerado učestvuju u humanitarnim akcijama i imaju malo razvijenu empatiju. Imaju sebičnosti, makar ima i suprotnosti."*

P3: *"Uglavnom je to prikupljanje pomoći za bolesne i izbjeglice i to i kod učenika i kod nastavnika. U dvorištu je postavljen kontejner za prikupljanje stare odjeće. Neki dan bila je*

akcija prodaje kolača kako bi se skupio novac za ekskurziju. Za istu svrhu su se prodavali radovi izrađeni dekupaž tehnikom. Svake godine idemo u Srebrenicu i nosimo garderobu i slatkiše za učenike. Kada je kviz u školi svi žele doprinijeti samo ih treba potaći i zainteresirati. Mi surađujemo sa „Oazom“ i svake godine u školi naši učenici prodaju njihove novogodišnje čestitke, a novac ide organizaciji.

P4: "Kroz projektne aktivnosti udruženja "Info house". Ja sam radila u jednoj školskoj godini projektne aktivnosti koje su djeca dobro prihvatila i dosljedno provela. Dogodine je bila druga grupa volontera i drugi voditelji i nisu uspjeli ni jedno ni drugo. Ove godine smo imali inicijativu od strane jednog učenika za darivanje krvi. Taj učenik je poznat po tome što voli promovirati volonterski rad i daje podršku drugima kroz to. Sa druge strane, postoji još jedna aktivnost sa Crvenim križem, a to je povezano sa prodajom markica i promocijom Crvenog križa kao humanitarne organizacije. Djeca će dati novac, ali ne i vrijeme. Jedna se djevojčica javila da bi volontirala, ali izostala je podrška drugih. Mi nemamo veliki broj učenika pa je i jedno, dvoje, troje djece za nas mnogo. Imamo vršnjačku pomoć i podršku u učenju, radu i razvoju kroz "Krugove prijatelja" i dva cijela razreda su uključena (peti i sedmi razred) i pomažu pet učenika iz tih razreda u njihovom psiho-socijalnom razvoju. Taj peti i sedmi razred odabrani su od strane pedagoga i nastavnice razredne nastave koja je učila taj peti razred i prepoznala dva učenika kao vrijedne volontere. Imamo sedmične sastanke i akcija ide samo je bitno da ste dosljedni i djeca to prepoznaju."

Možemo vidjeti da su ispitanici naveli i neke prepreke u realizaciji školskih volonterskih akcija kao što su: pojedinci koji nerado učestvuju u humanitarnim akcijama i imaju malo razvijenu empatiju, problem izdvajanja slobodnog vremena za sudjelovanje u volonterskim akcijama, izostanak podrške entuzijastičnim učenicima u realizaciji humanitarnih akcija od strane dijela njihovih vršnjaka.

Tabela 6. Naročito uspješne i dobro prihvaćene volonterske akcije u osnovnim školama

područje	pitanje	tema	frekvencija	procenat
Praksa volontiranja u osnovnim školama	Navedite neke volonterske akcije za koje smatrate da su bile naročito uspješne i dobro prihvaćene?	Pomoć u učenju	1	0,01
		Održavanje čistoće škole	2	0,02
		Pomoć za Narodnu kuhinju	1	0,01
		Sakupljanje humanitarne pomoći i igračaka za djecu u socijalnoj potrebi	3	0,03
		Druženje u centru "Vladimir Nazor"	1	0,01
		Susret sa osobama treće dobi "Centar za zdravo starenje"	1	0,01
		"Volontiranje je cool"	2	0,02
		Volontiranje u vrijeme poplava i prikupljanje pomoći za OŠ u Maglaju	1	0,01
		Akcije povodom Dana dječje radosti	1	0,01
		Akcije za djecu sa Down sindromom	1	0,01
		Zbrinjavanje životinja	1	0,01
		Druženje sa djecom iz Doma u Pazariću	1	0,01
		N= 4		

P1: *"Postoji Volonterska sekcija 6. i 8. razreda, a njihove su aktivnosti:*

- 1. pomoć u učenju,*
- 2. održavanje čistoće škole,*
- 3. pomoć za Narodnu kuhinju,*
- 4. sakupljanje pomoći i igračaka za djecu u socijalnoj potrebi,*
- 5. druženje u centru „Vladimir Nazor“,*
- 6. susret sa osobama treće dobi „Centar za zdravo starenje“.*

Vannastavne aktivnosti su postale prestižne – malo je aktivnosti koje nisu takmičarskog duha i onda se angažiraju djeca koja imaju bolje sposobnosti. Svako dijete je za nešto! U koje ih aktivnosti treba angažirati najbolje bi trebali znati nastavnici koji su s njima u svakodnevnom kontaktu."

P2: *„Volontiranje je cool“ je po meni najbolja akcija. Istakla bih i volontiranje u vrijeme poplava i prikupljanje pomoći za osnovnu školu u Maglaju. Prikupljala su se sredstva za rad i jednokratna pomoć. Zatim paketići za Novu godinu namijenjeni Domu u Pazariću. Vrlo često se organiziraju akcije za djecu u Domu Bjelave, zatim akcije povodom Dana dječje radosti kao i akcije za djecu sa Down sindromom."*

P3: *"Ja bih izdvojila projekt „Volontiranje je cool“. Svake godine u sklopu ovog projekata izvede se i prezentira po jedna akcija. Čišćenje škole sa spremačicama. Tu su učenici (naročito su se uključile djevojčice) pokazali entuzijazam i htjeli su uzeti što više posla, a spremačice su time bile polaskane. Izdvojila bih i jednu akciju na inicijativu djevojčice koja je zbrinjavala životinje. Ona je vidjela situaciju u kojoj su životinje bile mučene i to je veoma pogodilo pa je odlučila da pomogne. Njenim primjerom su se povel i drugi učenici i vodili su životinje na vakcinacije i tražili su za njih udomitelje po Facebooku."*

P4: *"U školi se u toku godine realizira veliki broj humanitarnih akcija, za djecu, za uposlenike naše ili iz drugih škola, ili za institucije izvan školskog okruženja (prodaja čestitki, za djecu oboljela od raka, udruženje "Djeca leptiri") i djeca u tome rado sudjeluju. Ja sam prilikom odbrane svoga magistarskog rada zamolila prisutne da umjesto za cvijeće novac ubace u kutiju, a kasnije je novac uplaćen na žiro račun Roditeljske kuće "Srce za djecu oboljelu od raka FBiH". Pedagogija je humana nauka, a djeca su najljepše cvijeće u*

bašti. Sa djecom najvrijednija akcija bila je za djecu iz Pazarića. Mi smo djecu pozvali u školu da nam se predstave svojim programom. Djeca su plesala i pjevala na pozornici i ispred sa našim učenicima, cijela sala je plesala, a onda smo ih nagradili poklon paketićima za njihovo učešće jer niko ne voli da mu se nešto da nego kad nešto zasluži onda se osjećaju vrijednima."

Tabela 7. Prevencija iskazivanja društveno neprihvatljivog ponašanja učenika kroz volontiranje

područje	pitanje	tema	frekvencija
Praksa volontiranja u osnovnim školama	Da li je bilo primjera u kojima je volontiranje učenika koji su bili u riziku od iskazivanja društveno neprihvatljivog ponašanja ili su već iskazivali takvo ponašanje dovelo do poboljšanja?	Nije bilo	1
		Bilo je	1
		Možda (ne može se tvrditi da je došlo do poboljšanja konkretno zbog uključenosti u volonterske aktivnosti, ali je došlo do poboljšanja kod uključenih)	2
N=4			

P1: "Bilo je dječaka u riziku (posljedice razvoda) ne mogu tvrditi da jesu ili da nisu dovele do poboljšanja, ali su bili zainteresirani za učešće. Djeca u riziku se malo uključuju u vannastavne aktivnosti. Potrebno je ustanoviti nagradu za humanost koja bi se pokrenula svakodnevno – da svako razmisli šta je taj dan uradio. Oblici rada trebaju biti sistemski npr. časovi OZ na tu temu – predviđeni u NPP. Najveća smetnja je smjenski rad."

P2: *"Ima kod jednog dječaka. Učešće u volonterskim akcijama mu je pomoglo da ne ispoljava agresivno, buntovno i hiperaktivno ponašanje kao i otpor u komunikaciji. Sarađuje. Jedni problem je što u školi radi ispod svojih mogućnosti. Žrtva je našeg sistema, nije riješeno pitanje starateljstva. Djecu Romske populacije, djecu iz doma, strance nastojimo ih podržati i uključiti u javne nastupe i projekte."*

P3: *"Pa, nema. To je dugotrajan proces i ako se provede neka akcija to je kratkotrajno, nema kontinuiteta u akcijama."*

P4: *"Prva godina uključenja u "Infohouse" projekt "Volontiranje je cool" bila je inspiracija za pokretanje Civitas projekta o volonterizmu naredne godine. Djeca iz doma su kroz te projekte dobila socijalnu uključenost i mehanizme kojima mogu upravljati svojim ponašanjem. Konkretno ne mogu tvrditi da je bilo takvih slučajeva ali su se oni osnažili kao grupa. Značajno je naglasiti da su ova dva projekta trajala u periodu od dvije godine."*

Iz navedenih primjera vidljivo je da je po mišljenju ispitanika bilo učenika kojima je uključenje u volonterske akcije pomoglo da se na pozitivan način izbore sa svim negativnim posljedicama rizičnih faktora. Također, neki ispitanici nisu mogu eksplicitno tvrditi da je do poboljšanja došlo isključivo zbog uključivanja u volonterske akcije, ali smatraju da je navedeni angažman pomogao u osnaživanju ličnosti učenika i njihovoj zainteresiranosti za sadržaje takve vrste. Po mišljenju jednog ispitanika takvih primjera nije bilo. Kao otežavajuće okolnosti istaknute su nedovoljna uljučenost djece u riziku u vannastavne aktivnosti, smjenski rad i nedostatak kontinuiteta u akcijama.

Temeljem analize rezultata intervjua može se doći do nekoliko općenitih zaključaka. Prije svega treba utvrditi kako je odgoj za volonterstvo u osnovnim školama u velikoj mjeri nedefiniran, možemo ga naći samo kroz sadržaje odjeljenskih zajednica, predmetnu nastavu iz vjeronauke i projektne aktivnosti pretežno humanitarnog karaktera. U školskom kontekstu, u njegovom provođenju nema kontinuiteta, a sama reaalizacija ovisi o entuzijazmu nastavnika i ostalih uposlenih. Dakle, vidimo da se u nedovoljnoj mjeri koriste prednosti koje sa sobom donosi odgoj za volonterstvo, kako za same učenike, tako i za društvo u cjelini. Od strane ispitanika prepoznata je potreba da se sa ovom vrstom odgoja započne još u predškolskom uzrastu sa čime se autorica ovog rada u potpunosti slaže. Prednosti ovakvog pristupa su detaljno elaborirane u teorijskom dijelu rada i ukoliko se

adekvatno primjene mjere sigurnosti i zaštite, te odaberu sadržaji primjereni dječjem uzrastu, interesima i sposobnostima, možemo s pravom očekivati da će ovaj pristup donijeti očekivane pozitivne rezultate za sve sudionike. U tom smislu, možemo se voditi i našim tradicionalnim bosanskim vrijednostima, kako je istakla jedna ispitanica. Naglašena je i motivacijska uloga nastavnika i drugih školskih uposlenika prilikom realizacije različitih volonterskih projekata. U samom provođenju predškolskim i školskim institucijama kroz suradnju pomažu i organizacije civilnog društva, pa tako vidimo da su ispitanici visoko ocijenili suradnju sa Infohousom i Crvenim križem. Humanitarno područje odgoja za volonterizam dominantna je tema u osnovnim školama pa se u tom smislu može izdvojiti briga za osobe u stanju socijalne potrebe, starije, bolesne, djecu sa posebnim potrebama, vršnjačka pomoć u savladavanju školskog gradiva, pomoć ugroženim životinjama... Od strane ispitanika prepoznata je dobrobit odgoja učenika za volonterizam, pa tako i onih koji su u riziku od iskazivanja ili su iskazivali društveno neprihvatljivo ponašanje. U tom smislu, kao vrijedan rezultat ovakvog pristupa prevenciji, izdvojeno je:

- 1.) smanjenje iskazivanja agresivnog ponašanja,
- 2.) smanjenje buntovnog i hiperaktivnog ponašanja,
- 3.) prevazilaženje otpora u komunikaciji,
- 4.) poboljšanje suradnje sa učenicom,
- 5.) socijalna uljučenost,
- 6.) izgradnja mehanizma upravljanja ponašanjem,
- 7.) osnaživanje grupnog zajedništva.

Utvrđivanjem ovih postavki ostvarena je jedna od temeljnih svrha ovog rada.

Na osnovu odgovora na istraživačka pitanja mogu se detektirati i osnovni izazovi provedbe odgoja za volonterizam sa kojima su se susreli pedagozi u svojoj školskoj praksi poput: pojedinci koji nerado učestvuju u humanitarnim akcijama i imaju malo razvijenu empatiju, problem izdvajanja slobodnog vremena za sudjelovanje u volonterskim akcijama, izostanak podrške entuzijastičnim učenicima u realizaciji humanitarnih akcija od strane djela njihovih vršnjaka, smjenski rad, nedostatak kontinuiteta u sprovođenju akcija, nesistemske pristup odgoju za volonterizam, nepredviđenost ove vrste odgoja NPP-om. Ti faktori su ujedno i prepreke razvoju odgoja za volonterizam u osnovnim školama. Pri tome

učenici, nastavnici, roditelji kao i lokalna zajednica ostaju prikraćeni za brojne dobrobiti odgoja za volonterizam kao što su na primjer proširivanje učeničkih znanja, kompetencija i vještina koji nisu obuhvaćeni školskim kurikulumom, usmjeravanje učenika na pozitivne vrijednosti, razvoj novih vještina nastavnika, stručnih suradnika, roditelja, povezivanje sa lokalnom zajednicom i dr.

3.2. Studija slučaja

U nastavku je prikazan intervju sa učenicom koja je iskazivala društveno neprihvatljivo ponašanje u jednom razdoblju svog odrastanja i o ulozi volonterizma u njegovom prevazilaženju koji je prikazan kroz svih šest komponenti. Izabrani verbatimima su citirani metodom što boljeg prikaza određene komponente te analizirani po Labovljevom modelu tj. kroz funkcionalne cjeline Labovljeve analitičke sheme, tačno onim redoslijedom kako su utvrđene:

- Sažetak (sažetak priče i njenih ključnih dijelova);
- Orijehtacija (davanje konteksta kao što su mjesto, vrijeme i karakter kako bi se orijentiralo čitatelja);
- Zaplet (odgovor na pitanje: "Šta se onda dogodilo?" Ukoliko se izostavi ovaj dio priča ostaje samo deskriptivna. Ovdje se mogu dodati elementi kao što su strahovi, očekivanja, neuspjesi, budući razvoj događaja..);
- Evaluacija (odgovor na pitanje: "Zašto je priča vrijedna pričanja?");
- Rezultat ili odluka ("Kako se radnja riješila?", "Šta se na kraju dogodilo?");
- Coda: (vraćanje naratora i slušatelja natrag u sadašnjost).

Učenici A.Ž. rođena je 2.7.1998. godine u Sarajevu. Najstarije je dijete u svojoj obitelji i ima još brata od 7 i sestru od 11 godina. Roditelji su joj razvedeni već devet godina, a učenica je živjela prvo kod oca u periodu od tri godine, zatim kod majke. Školske 2016/2017. godine je maturirala i trenutno već četiri mjeseca živi kod tetke. Otac je završio Srednju mašinsku školu i alkoholičar je. Trenutno je zaposlen. Ona od njega nikada nije imala nikakvu podršku, što se tek nedavno počelo pomalo mijenjati. Majka je zbog

obiteljskih problema (otac alkoholičar, kao i kasnije očuh) završila samo osnovnu školu i teško dolazi do zaposlenja iako je trenutno zaposlena. Nakon drugog braka, također sa alkoholičarem, u teškom je psihičkom stanju kojeg učenica opisuje kao dugotrajnu depresiju koja se manifestira tako što majka ne želi mnogo izlaziti iz kuće. U četvrtom razredu osnovne škole učenica je oboljela od dermatomizitisa i bila je u teškom stanju jer je skoro završila u invalidskim kolicima zbog problema sa mišićima. Učenica je počela trenirati i uspjela je spriječiti najgori ishod. Zdravstveno, sada se osjeća dobro. Zbog teške obiteljske situacije učenica je dva puta pred malu maturu htjela počinuti samoubojstvo i samo je njeno neznanje kako to učiniti spriječilo da to i ne ostvari. U sedmom razredu osnovne škole učenica postaje dio grupe mladih koji su iskazivali društveno neprihvatljivo ponašanje kao što je konzumiranje tableta i marihuane i bježanje iz škole. Učenica nije uzimala tablete ali jeste konzumirala marihuanu u periodu od dva mjeseca. Tada se ponovo počinje baviti sportom i napušta to društvo. U tom periodu ne uspeva ostvariti prijateljstva. U osnovnoj školi bila je odličan učenik sa primjernim vladanjem.

"Zapravo, najteže mi je to što nikada nisam imala „normalnu“ porodicu koja zajedno ruča i ponekad prošetala. Najgore u životu bio mi je bilo od sedmog razreda do drugog srednje. U sedmom razredu počela sam se družiti sa djecom iz komšiluka koja se okupljala kako bi pušila travu. S njima sam se družila zbog toga što sam bila usamljena, a oni su me prihvatili i davali su mi osjećaj sigurnosti. Neki od njih su konzumirali i tablete. Vidjela sam pojedince kako postepeno propadaju od droge. Ja nikada nisam konzumirala tablete, samo travu. Kada sam sjela i bolje razmislila nije mi se dopalo ono što je postajalo od mene. Opet sam se kao u četvrtom razredu osnovne škole kada sam oboljela od dermatomizitisa i završila u invalidskim kolicima počela baviti sportom što me je spasilo od ovog društva koje me postepeno sve više bilo uvlačilo u kriminalna ponašanja."

"Od svih razreda posebno težak bio je deveti. Moje samopouzdanje u tom periodu bilo je jako loše, kao i moje mišljenje o sebi. Moje ponašnje prema svima bilo je grozno i odbojno. Glumila sam samopouzdanje kako mi niko ne bi prišao. Smatrala sam da bi bi se sa mnom neko družio iz sažaljenja prema meni, iako pri tom niko nije znao za moju situaciju u porodici. Prema svima oko sebe bila sam odbojna ili bih bilo kakav pokušaj

komunikacije od strane drugih učenika ignorirala. Ne uspijevam naći prijatelje, baš nikakvo društvo u školi. U to vrijeme nisam imala neke jasne vrijednosti koje slijedim."

"Smatram da je moja porodica apsolutna nula. Otac mi nije pružao apsolutno nikakvu podršku. Prema njemu ne osjećam ljubav. Prema njemu pokušavam iskazati poštovanje iako ga ne osjećam. Majka mi je davala podršku tako što je suosjećala sa mnom i zajedno smo plakale. U to vrijeme i prema rođaku kojeg volim odbojno se ponašam. Borila sam se samo zbog mlađeg brata i sestre. U jednom momentu zbog rođakovog distanciranog ponašanja prema meni shvatam da nisam dobro psihički i tada sam se počela pitati šta to radim."

"I u prvom srednje nisam imala bliskih prijatelja. Bila sam svadljiva i nepovjerljiva prema svima. Nisam imala dobre ocjene i neopravdano sam izostajala iz škole. Moje ponašanje primjetila je pedagogica koja me uključuje u sekciju "Prva pomoć". Sudjelovala sam na takmičenju iz Prve pomoći što mi se veoma sviđelo zbog čega se uključujem u Crveni križ gdje postajem veoma aktivan član. Tamo sam volontirala dosta dugo i gotovo svake sedmice sam sudjelovala u nekim aktivnostima od prodaje markica, prikupljanja i distribucije pomoći... U drugom razredu nakon ozbiljne svađe sa ocem i nakon što nekoliko dana nisam bila u školi, došla sam sama na razgovor kod pedagoga. Na poticaj pedagogice koja je primjetila da sam počela konzumirati cigarete uključujem se i u „Narko-ne“ gdje, također, postajem veoma aktivna. U "Narko-ne" su bili veoma zadovoljni mojim uključivanjem u različite projekte. Sve to mi je pomoglo da shvatim da nešto moram promijeniti u svom ponašanju."

"Odlučila sam ostaviti cigarete i posvetiti se atletici i volontiranju u Crvenom križu i "Narko-ne". Više nisam bila tako svadljiva prema drugima i polako sam popravljala ocjene, a i nisam više toliko izostajala iz škole."

"...U trećem srednje izabrana sam za predsjednicu Vijeća učenika. U školi sam držala radionice za učenike, kao i za učenike iz osnovnih škola. Učestvovala sam i u školskim priredbama, a išla sam i na razmjenu učenika iz drugih zemalja (dva puta u Švedsku). Pomagala sam mlađim učenicima i savjetovala ih kako da nađu rješenje svojih problema. U školi sam našla i dvije prijateljice koje nisu bile iz mog razreda. Polovinom četvrtog razreda zbog bolesti jedno vrijeme prestajem trenirati i volontirati."

"Smatram da mi je volontiranje pomoglo steći samopouzdanje kroz učenje nečeg novog i upoznavanje novih osoba. Pomoglo mi je izgubiti i brojne predrasude jer sam shvatila da su svi ljudi isti bez obzira na njihovo porijeklo. Volonteri su me oduševili otvorenim i prijateljskim pristupom, koji su me toplo prihvatili i primili u svoju grupu. To mi je mnogo značilo jer sam osjetila prihvaćenost i podršku koje su mi bile prijeko potrebne. U srednjoj školi bila sam proglašena za najaktivnijeg učenika generacije, a osvojila sam i prvo mjesto dva puta na gradskoj atletskoj trci."

Učenica smatra da je volonterskim angažmanom i kroz sport uspjela izgraditi i ojačati svoje lične kapacitete, te tako pomoći sebi u nošenju sa veoma teškom situacijom u porodici i trenutno se posvetila procesu upisa na fakultet.

Kada su u pitanju rezultati analize intervjua, ovdje je najprije potrebno razmotriti doprinos volonterizma poticanju razvoja pozitivnih vrijednosti, učenju socijalnih vještina i razvoju osobnih kompetencija kod učenika. Odgovori na ova pitanja u konačnici će pomoći da se da adekvatan odgovor i na pitanje:

- "Je li došlo do smanjenja pojave društveno neprihvatljivog ponašanja učenika utjecajem volonterskog angažmana?".

Učenica, ispitanica prikazane studije slučaja, suočavala se sa mnogobrojnim krizama i izazovima u odrastanju koje su bile izazvane konfliktnim situacijama u njenoj disfunkcionalnoj obitelji u kojoj je učenica svima u porodici bila oslonac jer je otac alkoholičar, a majka u teškom psihičkom stanju.

"Zapravo, najteže mi je to što nikada nisam imala „normalnu“ porodicu koja zajedno ruča i ponekad prošetala."

"Smatram da je moja porodica apsolutna nula. Otac mi nije pružao apsolutno nikakvu podršku. Prema njemu ne osjećam ljubav. Prema njemu pokušavam iskazati poštovanje iako ga ne osjećam. Majka mi je davala podršku tako što je suosjećala sa mnom i zajedno smo plakale." "Borila sam se samo zbog mlađeg brata i sestre."

Pored svih problema u porodici učenica je imala i velike zdravstvene probleme, oboljela je od dermatomizitisa i bila je u teškom stanju te je skoro završila u invalidskim kolicima zbog problema sa mišićima. Samo atletski trening joj je pomogao da izbjegne najgori ishod.

Također, iz intervjua je vidljivo da je učenica konzumirala marihuanu na poticaj lošeg društva, osjećajući se veoma usamljeno i nesigurno.

"Najgore u životu bio mi je bilo od sedmog razreda do drugog srednje. U sedmom razredu počela sam se družiti sa djecom iz komšiluka koja se okupljala kako bi pušila travu. S njima sam se družila zbog toga što sam bila usamljena, a oni su me prihvatili i davali su mi osjećaj sigurnosti. Neki od njih su konzumirali i tablete. Vidjela sam pojedince kako postepeno propadaju od droge. Ja nikada nisam konzumirala tablete, samo travu. Kada sam sjela i bolje razmislila nije mi se dopalo ono što je postajalo od mene."

Zbog loše obiteljske situacije učenica nije uspjela izgraditi samopouzdanje, a bila joj je uskraćena i neophodna obiteljska podrška u njenom razvoju.

"Od svih razreda posebno težak bio je deveti. Moje samopouzdanje u tom periodu bilo je jako loše, kao i moje mišljenje o sebi. Moje ponašnje prema svima bilo je grozno i odbojno. Glumila sam samopouzdanje kako mi niko ne bi prišao. Smatrala sam da bi bi se sa mnom neko družio iz sažaljenja prema meni iako pri tom niko nije znao za moju situaciju u porodici."

U prvom razredu srednje škole njeno svađalačko i prkosno ponašanje kao i veliko nepovjerenje prema drugima posebno dolazi do izražaja, te ona ne ostvaruje bliska prijateljstva. Smeta joj što je sva odgovornost za obitelj prebačena na nju, kao i uloga medijatora u svim svađama i neslaganjima njene obitelji. Ona je zapravo nosila teret cijele svoje obitelji. Jedino što je ona za sebe činila bila je atletika kojom se bavila van škole. Učenicino društveno neprihvatljivo ponašanje bilo je primjećeno od strane pedagoga škole koja je uključuje u savjetodavni rad. Također, učenica je imala loše ocjene i neopravdano je izostajala iz škole.

"I u prvom srednje nisam imala bliskih prijatelja. Bila sam svadljiva i nepovjerljiva prema svima. Nisam imala dobre ocjene i neopravdano sam izostajala iz škole. Moje ponašanje primjetila je pedagogica koja me uključuje u sekciju "Prva pomoć". Sudjelovala sam na takmičenju iz Prve pomoći što mi se veoma sviđelo zbog čega se uključujem u Crveni križ gdje postajem veoma aktivan član."

"U drugom razredu nakon ozbiljne svađe sa ocem i nakon što nekoliko dana nisam bila u školi, došla sam sama na razgovor kod pedagoga."

Istraživanje je pokazalo da je učenica uspjela uz pomoć volonterizma zamijeniti agresivno ponašanje sa mnogo korisnijim i kooperativnijim čime je stekla prijatelje u školi i izvan nje.

"... U trećem srednje izabrana sam za predsjednicu Vijeća učenika. U školi sam držala radionice za učenike, kao i za učenike iz osnovnih škola. Učestvovala sam i u školskim priredbama, a išla sam i na razmjenu učenika iz drugih zemalja (dva puta u Švedsku). Pomagala sam mlađim učenicima i savjetovala ih kako da nađu rješenje svojih problema. U školi sam našla sam i dvije prijateljice koje nisu bile iz mog razreda..."

Također, učenica koja je počela konzumirati cigarete, pomoću svog volonterskog angažmana i bavljenja sportom, uviđa pogrešnost svoje navike i popravlja školski uspjeh, te prestaje neopravdano izostajati sa nastave.

"Na poticaj pedagogice koja je primjetila da sam počela konzumirati cigarete uključujem se i u „Narko-ne“ gdje također postajem veoma aktivna. U "Narko-ne" su bili veoma zadovoljni mojim uključivanjem u različite projekte. Sve to mi je pomoglo da shvatim da nešto moram promijeniti u svom ponašanju..."

"Odlučila sam ostaviti cigarete i posvetiti se atletici i volontiranju u Crvenom križu i "Narko-ne". Više nisam bila tako svadljiva prema drugima i polako sam popravljala ocjene, a i nisam više toliko izostajala iz škole."

Učenica je također uspjela prevazići predrasude koje je imala prema drugima i drugačijima i prihvatiti sve ljude bez obzira na njihovo porijeklo. Ona uspeva osjetiti i prihvaćenost i podršku koje su joj bile prijeko potrebne.

"... Pomoglo mi je izgubiti i brojne predrasude jer sam shvatila da su svi ljudi isti bez obzira na njihovo porijeklo. Volonteri su me oduševili otvorenim i prijateljskim pristupom, koji su me toplo prihvatili i primili u svoju grupu. To mi je mnogo značilo jer sam osjetila prihvaćenost i podršku koje su mi bile prijeko potrebne..."

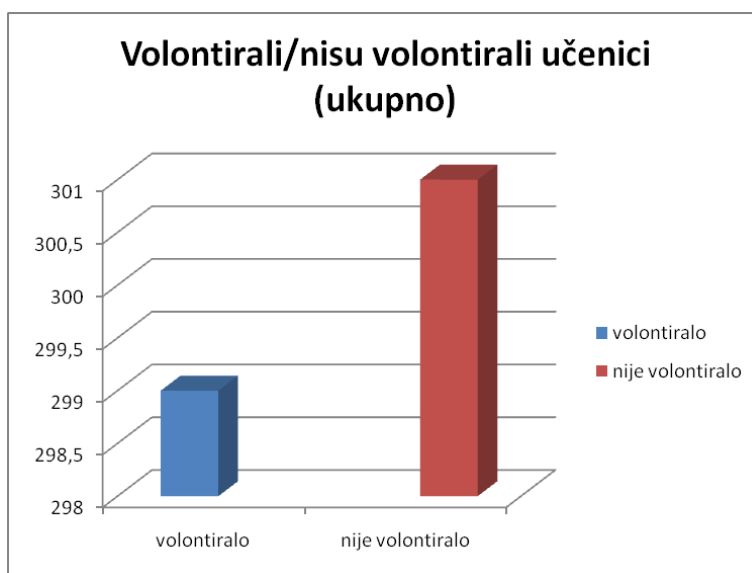
Na osnovu svega rečenog, može se zaključiti sljedeće, u odnosu na pitanja sa početka ovoga teksta da volonterski angažman kod učenika potiče:

1. razvoj socijalnih vještina,
2. izgradnju pozitivnih vrijednosti te
3. razvoj osobnih kompetencija.

Ovim odgovorima smo doprinijeli i pozitivnom odgovoru na pitanje da li volontiranje može doprinijeti smanjenju pojave društveno neprihvatljivog ponašanja učenika u ovom dijelu istraživanja.

3.3. Rezultati provedenog anketiranja

Anketiranje čiji rezultati će biti prikazani u nastavku provedeno je 2016. godine u četiri gimnazije i tri srednje stručne škole, a ispitivanju je sudjelovalo ukupno 600 učenika. Ukupno je volontiralo 299 učenika (49,83%), a nije volontiralo ukupno 301 učenika (50,17%). Ovaj podatak nam pokazuje da je u ovom uzorku gotovo polovina ispitanika volontirala, što je ohrabrujuće.

Grafikon 1. Volontirali/nisu volontirali učenici (ukupno)

Nadalje, željeli smo istražiti i kakva je zastupljenost volontiranja u odnosu na razrede koji učenici pohađaju. U tabelama ispod možemo vidjeti da najmanje volontiraju učenici u nižim razredima.

Tabela 8. Volontirali/nisu volontirali mladići (po razredima)

mladići	Volontiralo je:	Nije volontiralo:
prvi razred	28	42
drugi razred	26	39
treći razred	31	31
četvrti razred	30	27
ukupno:	115	139
N=254		

Ako sagledavamo i spolnu zastupljenost iz navedenih rezultata u tabelama osam i devet možemo vidjeti da su mladići su najviše volontirali u trećem, a djevojke u četvrtom razredu. Ovo istraživanje ukazuje na to da su i djevojke i mladići najmanje volontirali u nižim razredima srednje škole, što se donekle može objasniti izazovom prelaska iz osnovne u srednju školu.

Tabela 9. Volontirale/nisu volontirale djevojke (po razredima)

djevojke	Volontiralo je:	Nije volontiralo:
prvi razred	38	42
drugi razred	47	38
treći razred	48	40
četvrti razred	51	42
ukupno:	184	164
N=346		

Kada su u pitanju oblici volontiranja učenika iz podataka u tabeli deset zaključujemo da su učenici najčešće volontirali preko škole, nakon toga preko nevladinih organizacija, te samoorganizirano i na neki drugi način. Škole i nevladine organizacije, dakle, prepoznaju važnost uljučivanja mladih u volonterske akcije za njihov lični razvoj, ali i razvoj društvene zajednice.

Tabela 10. Oblici volontiranja učenika

2. Volontirao/la si:	broj učenika	procenat
a) samoorganizirano	50	16,72
b) preko škole	144	48,16
c) preko nevladinih organizacija	73	24,41
d) nešto drugo	32	10,71
N= 299		

Nadalje, namjera nam je bila ispitati načine volontiranja učenika tj. ukoliko su volontirali da li su dobrovoljno radili u školi, sudjelovali u radu neke humanitarne udruge ili pripremi nekog događaja kao što su koncerti, utrke, predstave ili su volontirali na neki drugi način. Dobili smo rezultate prikazane u tabeli jedanaest koji pokazuju da je najčešći način volontiranja u srednjim školama sudjelovanje u humanitarnim akcijama, nakon čega slijedi učešće u pripremi različitih događaja kao što su koncerti, predstave, utrke, te dobrovoljan rad u školi.

Tabela 11. Načini volontiranja učenika

3. Ukoliko si volontirao/la:	broj učenika	procenat
a) dobrovoljno si radio/la u školi,	78	26,09
b) sudjelovao/la si u radu neke humanitarne udruge,	109	36,45
c) sudjelovao/la si u pripremi nekog događaja (npr. koncerta, utrke, predstave),	93	31,10
d) nešto drugo, (molimo navedi šta)	19	6,36
N=299		

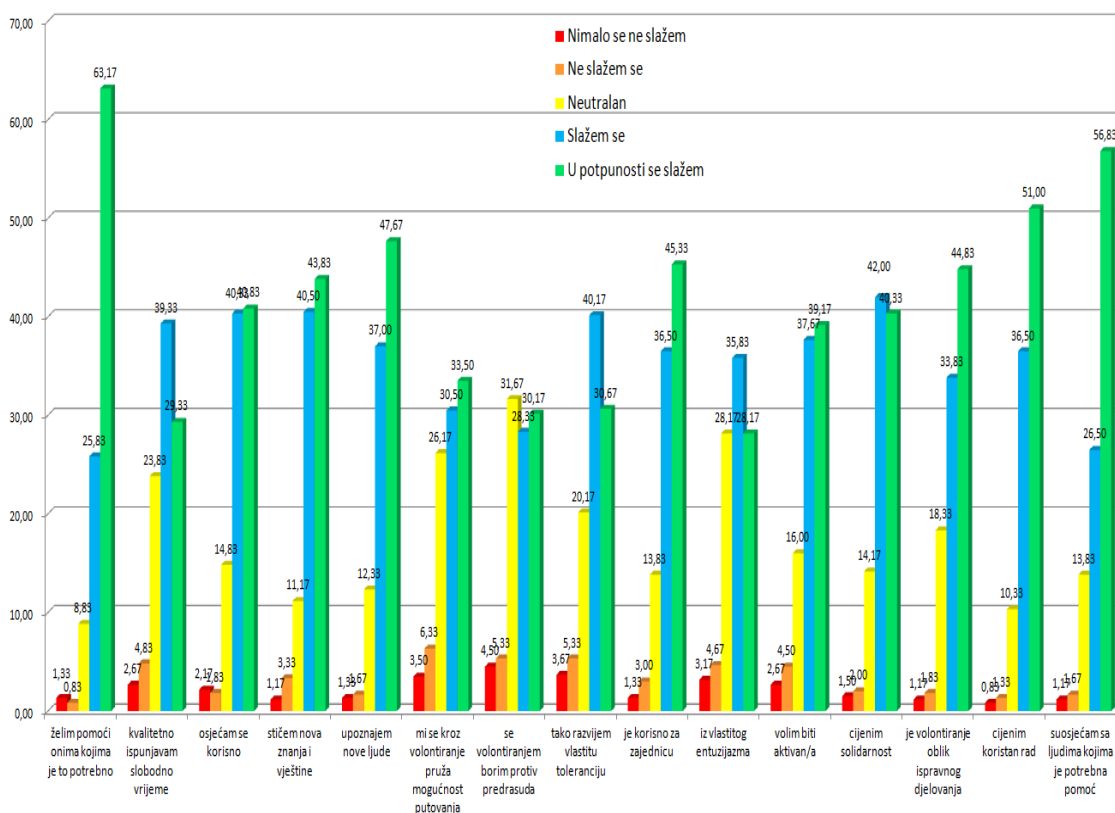
U odgovoru pod d) nešto drugo učenici su naveli sljedeće odgovore:

- edukacije u Američkom kutku (4 odgovora);
- volontiranje sa dječakom koji ima autizam;
- volontiranje u staračkom domu;
- projekt ASUBiH;
- organizacija takmičenja skijanja;
- pošumljavanje;

- rad s djecom;
- KIDS festival;
- akcije čišćenja (tri odgovora)
- volontiranje na SFF-u;
- volontiranje CK Centar;
- takmičenje iz prve pomoći;
- volontiranje u dječjem domu;
- asistencija u arheološkom iskopavanju tunela.

Iz ovoga je vidljivo je da su učenici/ce uljučeni u cijeli spektar različitih i zanimljivih volonterskih aktivnosti što im omogućava razvoj osobnih kompetencija, socijalnih vještina i pozitivnih vrijednosti.

Sljedećim pitanjem nastojali smo saznati koji su najčešći razlozi tj. vrijednosti koje učenike motiviraju na volontiranje. Dobili smo zanimljive rezultate.

Grafikon 2. Razlozi za volontiranje (vrijednosti)

Iz prethodnog grafikona je vidljivo da je na pitanje o razlozima zbog kojih bi se učenici odlučili na volontiranje najviše odgovora 63,17% "u potpunosti se slažem" dobila ponuđena opcija "zato što želim pomoći onima kojima je potrebno", te sa 56,83% "u potpunosti se slažem" odgovor "suosjećam sa ljudima kojima je potrebna pomoć". Također, u visokom postotku od 51% "u potpunosti se slažem" učenici su birali "cijenim koristan rad" te 45,35% "to je korisno za zajednicu". Učenici uključeni u volontiranje imaju priliku razviti osjećaj građanskog i društvenog identiteta, te bolju povezanost sa društvenom zajednicom, a time i smanjiti vjerojatnost za pojavu društveno neprihvatljivog ponašanja. Možemo primjetiti da je izbor cijenim koristan rad pokazao da učenici cijene i rado učestvuju u aktivnostima koje smatraju smislenim i korisnim.

Kada se prethodnim rezultatima pribroje i odgovori "slažem se" vidjet ćemo sljedeće rezultate:

- želim pomoći onima kojima je to potrebno 89%,
- cijenim koristan rad 87,5%,
- upoznajem nove ljude 84,67%,
- stičem nova znanja i vještine 84,33%,
- suosjećam sa ljudima kojima je potrebna pomoć 83,33%,
- cijenim solidarnost 82,33%,
- jer je korisno za zajednicu 81,83%,
- osjećam se korisno 81,16%,
- jer je volontiranje oblik ispravnog djelovanja 78,66%,
- volim biti aktivan 76,84%,
- tako razvijam vlastitu toleranciju 70,84%,
- kvalitetno ispunjavam slobodno vrijeme 68,66%,
- mi se kroz život pruža mogućnost putovanja 64%,
- iz vlastitog entuzijazma 64%,
- se volontiranjem borim protiv predrasuda 58,5%. Dakle, razlozi za volontiranje učenika prema rezultatima ovog istraživanja u velikoj mjeri su povezani sa univerzalnim vrijednostima tj. pomaganjem, plemenitošću, vrijednosti davanja, suosjećanja, rada, solidarnosti. Od ostalih razloga pokazao se značajan sa "upoznajem nove ljude", te "stičem

nova znanja i vještine". Iz ovoga možemo zaključiti da su sljedeće ljestvici one vrijednosti koje proizilaze iz obilježja ličnosti kao što je druželjubivost, te vrijednost znanja.

Istraživanje je, također, pokazalo da učenici cijene demokratske vrijednosti poštivanja različitosti, odgovornosti za vlastiti doprinos društvu, tolerancije, adekvatno provođenje slobodnog vremena i entuzijazma. Volontiranje pomaže u izgradnji građanske svijesti, jer aktivnim volontiranjem pojedinac postaje svjesniji problema u zajednici kojoj pripadaju, te spremniji uključiti se u rješavanja istih. Pri tome, u prilici su doći u kontakt sa različitim ljudima kojima je pomoć potrebna, te razviti toleranciju i prihvatanje različitosti. Kada se u globalu analizira ovaj grafikon može se zaključiti da se učenici uglavnom slažu (odgovori "u potpunosti se slažem" i "slažem se") u nadpolovičnom broju sa ponuđenim opcijama motivacije za volontiranje i vrijednostima koje iz toga proizilaze.

Što se tiče neutralnih izbora stanje po pitanju odgovora je sljedeće:

- jer se volontiranjem borim protiv predrasuda 31,67%,
 - volontiram iz vlastitog entuzijazma 28,17%,
 - mi se kroz volontiranje pruža mogućnost putovanja 26,17%,
 - volontiranjem kvalitetno ispunjavam slobodno vrijeme 23,83%,
 - tako razvijam vlastitu toleranciju 20,17%,
 - jer je volontiranje oblik ispravnog djelovanja 18,33%,
 - volim biti aktivan/a 16%,
 - osjećam se korisno 14,83%,
 - cijenim solidarnost 14,17%,
 - jer je korisno za zajednici i suosjećam sa ljudima kojima je potrebna pomoć 13,83%,
 - upoznajem nove ljude 12,33%
 - stičem nova znanja i vještine 11,17%,
 - cijenim koristan rad 10,33%,
 - želim pomoći onima kojima je to potrebno 8,83%.
- Brojke u neutralnim izborima nisu zanemarive, pogotovo kod izbora "jer se volontiranjem borim protiv predrasuda" 31,67%, "volontiram iz vlastitog entuzijazma" 28,17%, "mi se kroz volontiranje pruža mogućnost putovanja" 26,17%, "volontiranjem kvalitetno ispunjavam slobodno vrijeme" 23,83% te "tako razvijam vlastitu toleranciju" 20,17%. Navedeni rezultati se mogu shvatiti kao prostor

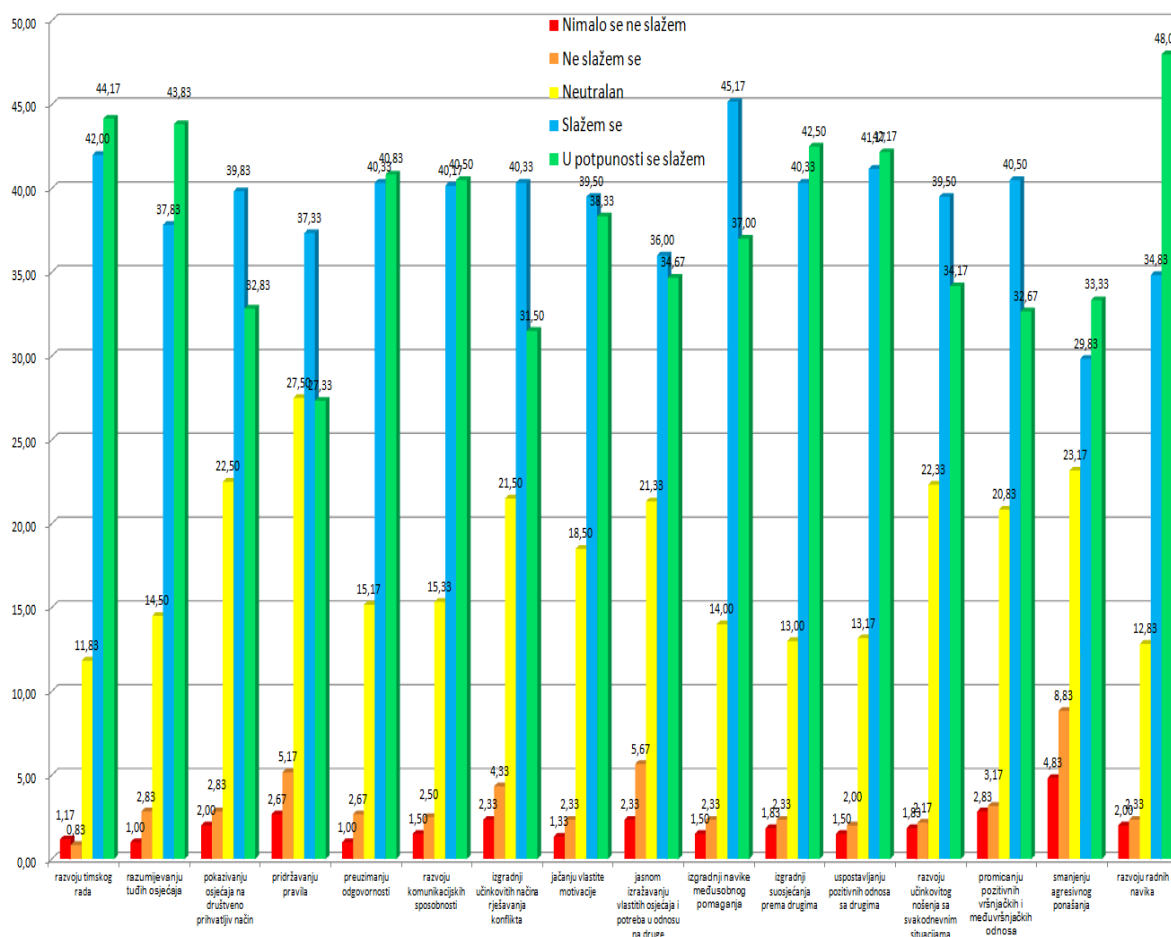
za poboljšanje, tj. prostor za dodatnu motivaciju učenika kako bi se priključili volontiranju. Iako su se nadpolovičnom većinom učenici složili oko ovih izbora vidimo da su bili među najmanje podržanim opcijama.

Kod izbora "ne slažem se" i "nimalo se ne slažem" zajedno dobijamo sljedeće rezultate:

- jer se volontiranjem borim protiv predrasuda 10,83%,
 - mi se kroz život pruža mogućnost putovanja 9,83%,
 - tako razvijam vlastitu toleranciju 9%,
 - iz vlastitog entuzijazma 7,84%,
 - volim biti aktivan 7,17%,
 - kvalitetno ispunjavam slobodno vrijeme 7,5%,
 - stičem nova znanja i vještine 4,5%,
 - je korisno za zajednicu 4,33%,
 - osjećam se korisno 4%,
 - cijenim solidarnost 3,5%,
 - upoznajem nove ljude, volontiranje je oblik ispravnog djelovanja 3%,
 - suosjećam sa ljudima kojima je potrebna pomoć 2,84%,
 - cijenim koristan rad 2,22%,
 - želim pomoći onima kojima je to potrebno 2,16%.
- Izbori "volontiram ili bih volontirao/la zato što" i "volontiranjem se borim protiv predrasuda", "volontiranjem mi se kroz život pruža mogućnost putovanja", "tako razvijam vlastitu toleranciju", "volontiram iz vlastitog entuzijazma", "volontiram jer volim biti aktivan" i "volontiranjem kvalitetno ispunjavam slobodno vrijeme" imali su najviše negativnih odgovora učenika. Svakako je ovo još jedna potvrda da je ovdje najveći prostor za djelovanje po pitanju motivacije učenika za volontiranje, ali i za afirmaciju navedenih vrijednosti, kako kroz odgoj, tako i kroz obrazovanje.

Volontiranje bi trebalo biti strukturirana aktivnost, prilika za suradničko i cilju usmjereno učenje, zajedno sa vršnjacima, odraslima i osobama kojima se pruža pomoć. Ovo istraživanje je pokazalo da je pogrešno mišljenje kako su učenici neka djeca i mladi nezainteresirani za društveni angažman, nego su zapravo oni kojima je pomaganje drugim

ljudima u potrebi te solidarnost, znanje, rad na smislenim aktivnostima te druženje visoko na ljestvici vrijednosti. Ovi rezultati mogu imati dalje implikacije na osmišljavanje i realiziranje preventivnih programa, a volonterstvo neće biti samo jedan od načina za ispunjavanje vremena.

Grafikon 3. Volontiranje pomaže razvoju socijalnih vještina/osobnih kompetencija

U izborima koji su bili ponuđeni na grafikonu sa najvećim brojem pozitivnih odgovora u "potpunosti se slažem" (48%) učenici su podržali opciju "razvoju radnih navika". Ako osobne kompetencije posmatramo kao mjerljive radne navike i osobne vještine kojima se postižu ciljevi, onda je ovaj izbor učenika pokazao da su itekako svjesni kolika je važnosti rada za postizanje osobnih ciljeva, što je rezultat i u prethodnom grafikonu. Gledano sa

aspekta volontiranja i motivacije za volontiranje učenici imaju potrebu da se njihove sposobnosti prepoznaju od strane njihove okoline, te da kroz njihovo razvijanje i dokazivanje volonterskim angažmanom dobiju priznanje za svoj rad, te izgrade svoje osobne kompetencije. Dakle, mladi ljudi volontiranjem mogu vidjeti rezultate svoga rada što je za njih veoma važno.

Kod pitanja "volontiranje pomaže" dobile su se sljedeće vrijednosti "slažem se" i "u potpunosti se slažem" zajedno:

- razvoju timskog rada 86,17%,
 - uspostavljanju pozitivnih odnosa sa drugima 83,33%,
 - izgradnji suosjećanja prema drugima 82,83%,
 - razvoju radnih navika 82,83%,
 - izgradnji navike međusobnog pomaganja 82,17%,
 - razumijevanju tuđih osjećaja 81,66%,
 - preuzimanju odgovornosti 81,16%,
 - razvoju komunikacijskih sposobnosti 80,67%,
 - jačanju vlastite motivacije 77,83%,
 - razvoju učinkovitog nošenja sa svakodnevnim situacijama 73,63%,
 - promicanju pozitivnih vršnjačkih i međuvršnjačkih odnosa 73,17%,
 - pokazivanju osjećaja na društveno prihvatljiv način 72,66%,
 - izgradnji učinkovitih načina rješavanja konflikta 71,80%,
 - jasnom izražavanju vlastitih osjećaja i potreba u odnosu na druge 70,67%,
 - pridržavanju pravila 64,66%,
 - smanjenju agresivnog ponašanja 63,16%.
- Odabiri "volontiranje pomaže razvoju timskog rada" i "volontiranje pomaže uspostavljanju pozitivnih odnosa sa drugima" u prvi plan stavljaju socijalne vještine koje omogućavaju ostvarivanje suradnje. Taj podatak zapravo govori o tome koliko je učenicima u njihovim osjetljivim mladenačkim godinama važana pozitivna povezanost, najprije sa vršnjacima, ali i sa članovima obitelji te ostalom bližom i širom okolinom, kao i da smatraju kako volontiranje doprinosi razvoju ovih važnih sposobnosti. Volontiranje je odličan način za socijalizaciju učenika i razvoj radnih navika. Oni kroz sudjelovanje u volonterskim aktivnostima upoznaju reakcije na svoja ponašanja,

dobijaju i daju pomoć, doživljavaju prihvaćanje ili odbijanje svojih postupaka, upoznaju životne teškoće i kako ih rješavati, ispunjavaju zaduženja i to sve u komunikaciji sa drugima. Izbor "volontiranje pomaže izgradnji navike međusobnog pomaganja" upućuje na to da učenici prepoznaju mogućnost da steknu iskustvo u pomagačkoj ulozi kroz njima važne aktivnosti. Nadalje, biranjem opcije "volontiranje pomaže razumijevanju tuđih osjećaja" učenici su na visoko mjesto stavili vještinu razumijevanja drugih i njihovih osjećaja što možemo dovesti u vezu i sa rezultatima iz prethodnog grafikona gdje su učenici najviše rangirali humane vrijednosti. Dakle, mladi ljudi imaju potrebu za vrijednostima i idealima, a u isto vrijeme su svjesni i da prakticiranje tih vrijednosti kroz volontiranje razvija i važne socijalne vještine. Tomu u prilog govori i brojka od 81,66% učenika koji su se složili da volontiranje doprinosi izgradnji suosjećanja prema drugima.

Odgovornost spada u socijalne vještine upravljanja sobom. Dobro razvijene komunikacijske vještine pomažu uspostavljanju kvalitetnih odnosa i interakcije sa drugima te su kao takve od velike važnosti za sreću i uspjeh svakog pojedinca. Biranjem opcija "volontiranje pomaže preuzimanje odgovornosti" i "volontiranje pomaže razvoju komunikacijskih sposobnosti" učenici su pokazali prepoznavanje kapaciteta volontiranja da im pomogne u njihovom razviju u odgovorne odrasle ljude koji su sposobni postaviti svoje ciljeve i shvatiti šta im je zaista važno. Većina učenika se ponaša odgovorno kada sami shvate koji su to njihovi važni ciljevi.

Dakle, ako pogledamo grafikon u cijelosti i sumiramo odgovore "slažem se" i "u potpunosti se slažem" vidjet ćemo da su se učenici kao i na prethodnom grafikonu nadpolovičnom većinom u složili sa svim opcijama. Također, možemo konstatirati da nema velikih odstupanja u odnosu na odgovore "u potpunosti se slažem".

Ovo je rezultat neutralnih izbora za pitanje "volontiranje pomaže":

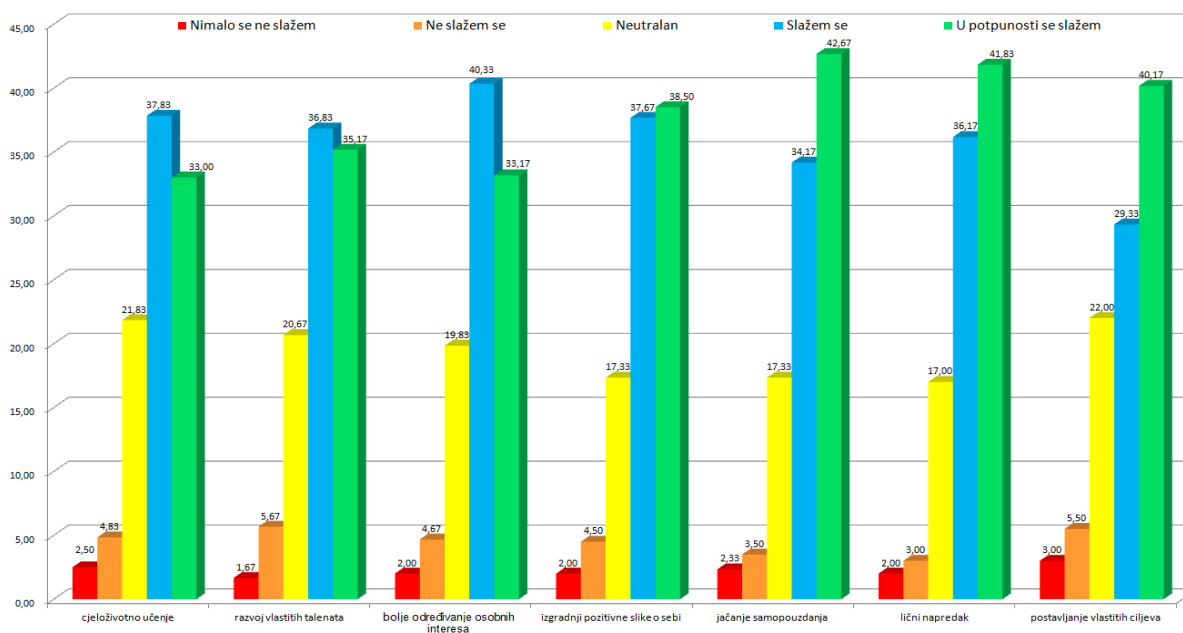
- pridržavanju pravila 27,50%,
- smanjenju agresivnog ponašanja 23,17%,
- pokazivanju osjećaja na društveno prihvatljiv način 22,50%,
- razvoju učinkovitog nošenja sa svakodnevnim situacijama 22,33%,
- izgradnji učinkovitih načina rješavanja konflikta 21,50%,
- jasnom izražavanju vlastitih osjećaja i potreba u odnosu na druge 21,33%,

- promicanju pozitivnih vršnjačkih i međuvršnjačkih odnosa 20,83%,
- jačanju vlastite motivacije 18,50%,
- razvijanju komunikacijskih sposobnosti 15,33%,
- preuzimanju odgovornosti 15,17%,
- razumijevanju tuđih osjećaja 14,50%,
- izgradnji navike međusobnog pomaganja 14%,
- uspostavljanju pozitivnih odnosa sa drugima 13,17%,
- izgradnji suosjećanja prema drugima 13%,
- razvoju radnih navika 12,83%
- razvoju timskog rada 11,83%. Najveći broj neutralnih odgovora 27,50% bio je za opciju da volontiranje pomaže pridržavanju pravila. Na ovoj opciji bilo je i najmanji broj odgovora "u potpunosti se slažem". Zatim sa 23,17% slijedi volontiranje pomaže smanjenju agresivnog ponašanja, te 22,33% razvoju učinkovitog nošenja sa svakodnevnim situacijama. Bit adolescencije je sazrijevanje u odgovornu i zrelu odraslu osobu. Adolescentni nesigurni u sebe možda žele privući pažnju na sebe svojim neprimjerenim ponašanjem. Stoga je od velike važnosti da su zajedno sa vršnjacima i odraslima uključeni u strukturirane i cilju usmjerene aktivnosti jer zahtijevaju adekvatna ponašanja i pridržavanje pravila, pomažu u učenju učinkovitih strategija nošenja sa svakodnevnim situacijama i odrastanju u zdravu i samorealiziranu odraslu osobu.

Ako sagledamo ukupan broj odgovora "ne slažem se" i "nimalo se ne slažem" onda je rezultat sljedeći:

- smanjenju agresivnog ponašanja 13,66%,
- jasnom izražavanju vlastitih osjećaja i potreba u odnosu na druge 8%,
- pridržavanju pravila 7,84%,
- izgradnji učinkovitih načina rješavanja konflikta 6,66%,
- promicanju pozitivnih vršnjačkih i međuvršnjačkih odnosa 6%,
- pokazivanju osjećaja na društveno prihvatljiv način 4,83%,
- razvoju radnih navika 4,33%,
- izgradnji suosjećanja prema drugima 4,16%,

- razvoju učinkovitog nošenja sa svakodnevnim situacijama, razvoju komunikacijskih sposobnosti 4%,
- razumijevanju tuđih osjećaja, izgradnji navike međusobnog pomaganja 3,83%,
- preuzimanju odgovornosti 3,67%,
- jačanju vlastite motivacije 3,66%,
- uspostavljanju pozitivnih odnosa sa drugima 3,5%,
- razvoju timskog rada 2%. Možemo primjetiti da je opcija "volontiranje pomaže smanjenju agresivnog ponašanja" imala najviše neslaganja učenika, a slijede opcija "volontiranje pomaže jasnom izražavanju vlastitih osjećaja i potreba u odnosu na druge" i "volontiranje pomaže pridržavanju pravila". Dakle, situacija sa izborom neslaganja je slična kao i kod neutralnih izbora jer su učenici najviše birali neutralne odgovore upravo u navedenim opcijama. Ovo je ujedno i putokaz za voditelje volonterskih projekata, na šta treba obratiti dodatnu pažnju prilikom uključivanja učenika u volonterske akcije.

Grafikon 4. Volontiranje pruža priliku za razvoj socijalnih vještina/osobnih kompetencija

Ovako su učenici odgovorili na pitanje volontiranje pruža priliku za:

- jačanje samopouzdanja 42,67% "u potpunosti s slažem";

- lični napredak 41,83% "u potpunosti se slažem";
- postavljanju vlastitih ciljeva 40,17% "u potpunosti se slažem";
- izgradnji pozitivne slike o sebi 38,50% "u potpunosti se slažem";
- razvoju vlastitih talenata 35,17% "u potpunosti se slažem";
- bolje određivanje osobnih interesa 33,17% "u potpunosti se slažem";
- cjeloživotno učenje 33% "u potpunosti se slažem". Iz navedenih rezultata je vidljivo da su se ispitanici u najvećem broju, u potpunosti složili, sa opcijama da volontiranje pruža priliku za jačanje samopouzdanja, lični napredak i postavljanje vlastitih ciljeva. Ako ovim postotcima dodamo postotke odgovora "slažem se" dobijamo sljedeće brojke na pitanje volontiranje pruža priliku za:

- lični napredak 78%,
- jačanje samopouzdanja 76,84%,
- izgradnji pozitivne slike o sebi 76,17%,
- bolje određivanje osobnih interesa 73,5%,
- razvoju vlastitih talenata 72%,
- cjeloživotno učenje 70,83%,
- postavljanju vlastitih ciljeva 69,5%. Ovdje je rezultat malo drugačiji tj. i dalje najveći postotak slaganja ispitanika imaju opcije da volontiranje pruža priliku za jačanje samopouzdanja i lični napredak, ali se ovdje u visokom postotku pojavljuje i opcija izgradnji pozitivne slike o sebi.

Broj neutralnih odgovora raspoređen je na sljedeći način za pitanje volontiranje pruža priliku za:

- postavljanju vlastitih ciljeva 22%;
- cjeloživotno učenje 21,83%;
- razvoj vlastitih talenata 20,67%;
- bolje određivanje osobnih interesa 19,83%,
- izgradnji pozitivne slike o sebi, jačanje samopouzdanja 17,33%;
- lični napredak 17%. Dakle, najviše neutralnih odgovora ispitanika na to za šta volontiranje pruža priliku dobili su odgovori: postavljanju vlastitih ciljeva, cjeloživotno učenje i razvoj vlastitih talenata.

Najviše odgovora "nimalo se ne slažem" i "ne slažem se" imala je opcija da volontiranje pruža priliku za:

- postavljanje vlastitih ciljeva" sa 8,50% ,
- "razvoj vlastitih talenata" 7,34%,
- "cjeloživotno učenje" 7,33% te
- "izgradnja pozitivne slike o sebi" 6,50%. Na osnovu iznesenih rezultata možemo zaključiti da su učenici u nadpolovičnom broju prepoznali mogućnosti volotiranja u:

- ličnom napretku:

Naime, volonteri su kreatori, pomagači, organizatori, aktivisti, podržavatelji, voditelji i još mnogo toga. Baš zbog svih tih uloga koje imaju priliku iskušati volontiranjem rade na razvoju kapaciteta vlastite ličnosti, kroz stalno učenje i sticanje novih kompetencija i vještina;

- jačanju samopouzdanja:

Volonterstvo je značajno za razvoj samopouzdanja jer pružanje pomoći ljudima koji su u potrebi, kao i davanje vlastitog doprinosa osnaživanju i razvoju vlastite zajednice daje osjećaj životne svrhe, podiže raspoloženje i budi optimizam, razvija kompetencije i vještine a svim tim jača samopouzdanje;

- izgradnja pozitivne slike o sebi:

Slika o sebi je naziv za ono kako vidimo sebe, opisujemo sebe ili svoja unutarnja stanja. Sastoji se od fizičke, socijalne i intelektualne slike o sebi. Sve one se grade na osnovu postignutih rezultata u svakodnevnim aktivnostima i mišljenja i komentara iznesenih od strane roditelja, učitelja, vršnjaka... Za sliku o sebi koja je izvor samopouzdanja potrebno je imati uspjeh u aktivnostima (tj. osjećaj ja to mogu), a za samopoštovanje su važniji mišljenja i komentari iz okoline (tj. sta drugi misle o meni). Upravo je izgradnja pozitivne slike o sebi važna za prevenciju društveno neprihvatljivog ponašanja učenika tj. da dokažu da nešto mogu sami uspješno učiniti, uraditi, kao i da dobiju pozitivne kritike okoline što može obezbjediti volonterski angažman;

- bolje određivanje osobnih interesa:

Kroz volonterski angažman mladi ljudi se mogu okušati u mnogim oblastima, a time kroz praksu bolje odrediti vlastite interese.

- razvoju vlastitih talenata:

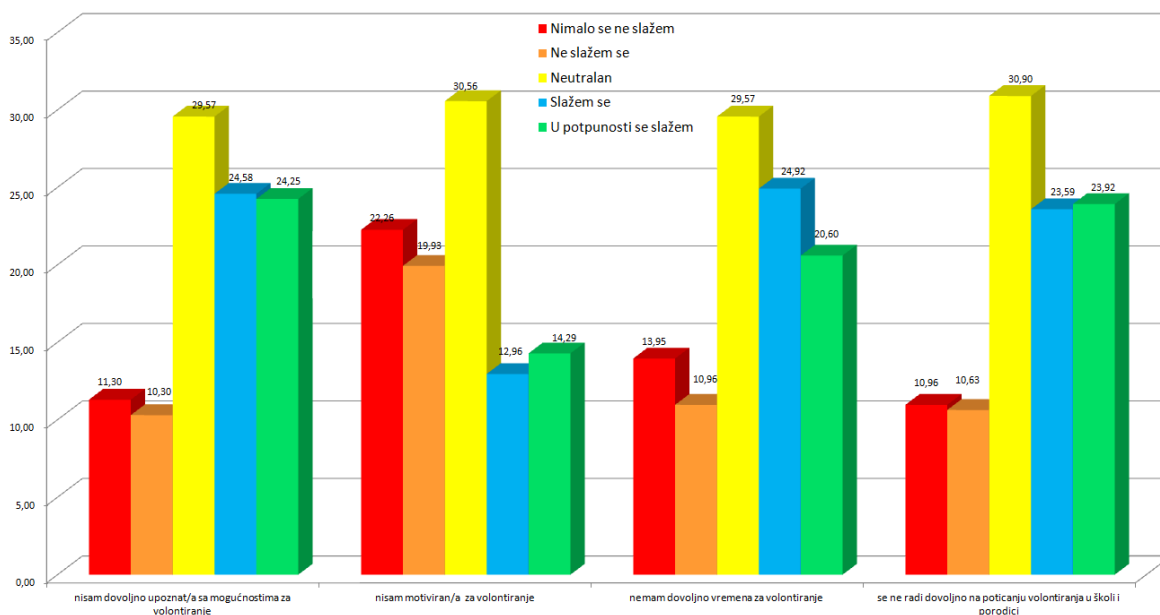
Volonterizam pruža priliku da otkrijemo neke skrivene talente, a one druge za koje znamo da razvijamo u dijeljenju i razmjeni sa drugima;

- cjeloživotnom učenju:

Ovaj rezultat je značajan u kontekstu promjene razumijevanja obrazovanja, gdje se naročito stavlja fokus na neformalno i iskustveno učenje;

- postavljanju vlastitih ciljeva:

Postavljanje ciljeva je veoma korisno sredstvo motivacije. Naše želje realiziramo uz pomoć ciljeva jer dobro postavljani ciljevi omogućavaju fokus i usmjerenje. Što je dakle konkretniji cilj veća je mogućnost da će se on postići. Volontiranje omogućava osobi koja volontira da nauči dobro postaviti ciljeve tj. biti realan u njihovom postavljanju, te kroz to ojačati motivaciju, fokus i usmjerenje za ostvarenje postavljenog cilja.

Grafikon 5. Razlozi nevolontiranja učenika

Ako pogledamo ukupne rezultate iz opcija "slažem se" i "u potpunosti se slažem" dobijamo sljedeće:

- "nisam dovoljno upoznat/a sa mogućnostima za volontiranje" 48,83%;

- "ne radi se dovoljno na poticanju volontiranja u školi i porodici" 47,51%;

- "nemam dovoljno vremena za volontiranje" 45,52%;
- "nisam motiviran/a za volontiranje" 27,25%. Ispitanici su se u najvećem broju izjasnili da su razlozi njihovog nevolontiranja nedovoljna upoznatost sa mogućnostima volontiranja, nedovoljno poticaja za volontiranje u školi i porodici te nedostatak vremena za volontiranje.

Najviše neutralnog izbora imala je opcija "ne radi se dovoljno na poticanju volontiranja u školi i porodici" 30,90%, zatim "nisam motiviran/a za volontiranje" 30,56% te "nisam dovoljno upoznat/a sa mogućnostima za volontiranje" i "nemam dovoljno vremena za volontiranje" sa 29,57%.

Učenici su se ukupno odgovorima "ne slažem se" i "nimalo se neslažem" izjasnili u sljedećim procentima:

- "nisam motiviran/a za volontiranje" 42,19%;
- "nemam dovoljno vremena za volontiranje" 24,91%;
- "nisam dovoljno upoznat/a sa mogućnostima za volontiranje" 21,6%;
- "ne radi se dovoljno na poticanju volontiranja u školi i porodici" 21,59%. Nakon sagledavanja ukupnih rezultata odgovora možemo primjetiti sljedeće:

- Učenici neće volontirati ukoliko ne znaju koje opcije za volotiranje su im na raspolaganju. Stoga i ovo istraživanje ukazuje na to da ih je potrebno upoznati sa sljedećim informacijama: gdje se može volontirati, koliko često, koja je njihova uloga u volontiranju na nekom projektu, kako to volontiranje mogu uskladiti sa školskim obavezama, kakva je konkretna korist od volontiranja za zajednicu, grupe, pojedince na koje se određeni volonterski projekt odnosi, koje sve dobrobiti za svoju ličnost volonteri mogu ostvariti učestvovanjem... Posebno je važno motivirati i ohrabriti za volontiranje učenike koji su obuhvaćeni različitim preventivnim programima društveno neprihvatljivog ponašanja.

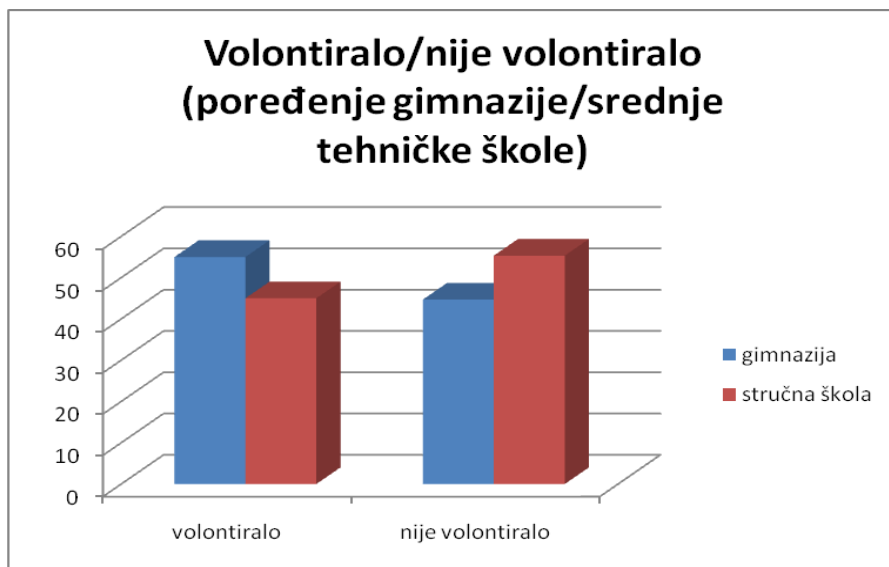
- Mnogi učenici počinju volontirati jer to čine njihovi vršnjaci, članovi obitelji, osobe kojima se dive i vjeruju, nastavnici... Ukoliko takvih pozitivnih modela nema niti oni sami se najvjerojatnije neće odlučiti za taj korak. Za rješavanje ovog problema potrebno je osmisliti prilike da učenici upoznaju volontere, te razmjene iskustva s njima, kao i općenito veća uključenost svih članova društva u ovu plemenitu i korisnu aktivnost. Adolescenti vole biti dio vršnjačkih grupa, njima je to od velike važnosti, pa zašto onda ne promovirati

one pozitivne, a samim tim i preventivne. Povezujući rečeno sa podatkom od 23,92% ispitanika smatra da se ne radi dovoljno na poticanju volontiranja u školi i porodici može se vidjeti da postoji prostor za razvoj volonterstva u odgojno-obrazovnim institucijama, kao i u porodici.

- I ovo istraživanje pokazuje da je jedan od problema zbog kojih se mladi ljudi ne odlučuju na volontiranje to što misle da za to nemaju dovoljno vremena. Upravo zbog toga voditelji volonterskih programa trebaju obratiti pažnju na pružanje više fleksibilnosti i slobode izbora za volontere kako bi oni svoje svakodnevne obaveze mogli na najbolji način uskladiti sa volontiranjem. Ako se osvrnemo i na rezultate ovog istraživanja vidjet ćemo da je rezultat kod opcije volontirao/la bih zato što tako kvalitetno ispunjavam svoje slobodno vrijeme ostavlja mjesta za poboljšanja u tom dijelu. Sa aspekta prevencije značajana je činjenica da dosada i neadekvatno ispunjeno slobodno vrijeme kod učenika povećavaju mogućnost pojave društveno neprihvatljivog ponašanja.

Bilo je veoma zanimljivo za ovo istraživanje provjeriti postoji li razlika u stavovima učenika gimnazija i srednjih tehničkih škola prema volonterstvu. Htjeli smo vidjeti da li se razlikuju vrijednosti skala između ove dvije skupine.

Ukupno je volontiralo 165 učenika/ca gimnazije (55%) i 134 učenika/ca stručnih škola (44,67%), a nije volontiralo 135 učenika/ca gimnazije (45%) i 166 učenik/ca srednje stručne škole (55,33%). Rezultati istraživanja ukazuju na podatak da su učenici/ce gimnazija volontirale više od učenika/ca srednjih stručnih škola. Razlog je moguće potražiti u prenatrpanom rasporedu časova učenika srednjih stručnih škola koji veliki dio dana provode obavljajući stručnu praksu.

Grafikon 6. Volontiralo/nije volontiralo (poređenje gimnazije/srednje tehničke škole)

Željeli smo istražiti razlike pri volontiranju u poređenju gimnazija i srednjih tehničkih škola i po pitanju spolne zastupljenosti. Rezultati su ponovo pokazali da su učenici gimnazija više volontirali u odnosu na učenike srednjih tehničkih škola, 59 učenika gimnazija je volontiralo u odnosu na 56 učenika srednjih stručnih škola. Nije volontiralo 80 učenika gimnazija u odnosu na 85 učenika srednjih tehničkih škola. Učenice gimnazije volontirale su više u odnosu na učenice srednjih tehničkih škola. Volontiralo je 106 učenica gimnazija u odnosu na 78 učenica srednjih tehničkih škola. Nije volontiralo 80 učenica gimnazija u odnosu na 84 učenice srednjih tehničkih škola. Dakle, kada poredimo učenike gimnazija i srednjih tehničkih škola vidimo da su i učenici i učenice gimnazija volontirali više od učenika i učenica srednjih tehničkih škola.

Kada su u pitanju oblici volontiranja učenika, učenici gimnazija više su volontirali: samoorganizirano, preko škole, preko nevladinih organizacija, te na neke druge načine od učenika srednjih tehničkih škola. Ima sigurno mnogo razloga za ovu iskazanu razliku, a jedan od najočitijih da učenici srednjih tehničkih škola imaju mnogo prakse je već spomenut. Bilo bi zanimljivo istražiti dalje ovo pitanje u nekim budućim istraživanjima.

Tabela 12. Oblici volontiranja učenika (poređenje gimnazije/srednje tehničke škole)

Oblici volontiranja učenika	srednje tehničke škole	gimnazije
samoorganizirano	23	26
preko škole	69	70
preko nevladinih organizacija	30	49
nešto drugo	12	20

Razlike između dvije skupine ispitanika su najočitije po pitanju volontiranja preko nevladinih organizacija ili na neke druge načine. Vidimo da su razlike na česticama samoorganizirano i preko škole minimalne. Možda je najohrabrujući podatak da ima učenika koji volontiraju samoorganizirano, što ukazuje na njihovu intrizičnu motivaciju za volontiranje.

Ohrabruje i značajan podatak da učenici i gimnazija i srednjih tehničkih škola u velikom broju volontiraju preko škole, što pokazuje da su škole na najboljem putu kada je u pitanju motiviranje i organiziranje učenika za učešće u volonterskim akcijama, iako je to i dalje prostor za poboljšanje.

Učenici srednjih tehničkih škola najviše su dobrovoljno radili u školi, a učenici gimnazija više su sudjelovali u radu humanitarnih udruga, pripremi određenih događaja ili su volontirali na neke druge načine.

Možemo pogledati i rezultate poređenja gimnazija i srednjih tehničkih škola kada su u pitanju načini volontiranja učenika koji su prikazani u tabeli ispod.

Tabela 13. Načini volontiranja učenika (poređenje gimnazije/srednje tehničke škole)

Načini volontiranja učenika	srednje tehničke škole	gimnazije
dobrovoljno si radio/la u školi	51	30
sudjelovao/la si u radu neke humanitarne udruge	50	61
sudjelovao/la si u pripremi nekog događaja	27	60
nešto drugo	6	14

Na osnovu rezultata možemo zaključiti kako su najveće razlike između učenika gimnazija i srednjih tehničkih škola su u izborima: volontiranje kao sudjelovanje u pripremi određenih događaja, radu humanitarne udruge ili na neki drugi način. Iz ovog podatka

možemo zaključiti da učenike srednjih tehničkih škola treba više informirati, upućivati, motivirati na mogućnosti volontiranja u navedenim opcijama.

Zanimljivi su i rezultati koji ukazuju na razlike po pitanju razloga za volontiranje tj. vrijednosti koje učenike motiviraju na volontiranje.

Tabela 14. Razlozi za volontiranje (vrijednosti, uporedno gimnazije/srednje tehničke škole)

Volontiram ili bih volontirao zato što:		nimalo se ne slažem/ne slažem se		neutralan		slažem se/u potpunosti se slažem	
		gimnazije	srednje tehničke škole	gimnazije	srednje tehničke škole	gimnazije	srednje tehničke škole
a)	želim pomoći onima kojima je to potrebno	2	2,34	9	8,67	89	89
b)	kvalitetno ispunjavam slobodno vrijeme	7,66	7,33	27,33	20,33	65	72,34
c)	osjećam se korisno	5,67	2,34	14,33	15,33	80	82,33
d)	stičem nova znanja i vještine	4,33	4,67	10,67	11,67	85	83,66
e)	upoznajem nove ljude	3,39	2	9,67	15	86,33	82
f)	mi se kroz volontiranje pruža mogućnost putovanja	10	9,66	30	22,33	60	68
g)	se volontiranjem borim protiv predrasuda	11	8,67	34	29,33	55	62
h)	tako razvijem vlastitu toleranciju	10	8	21,67	18,67	68,33	73,33
i)	je korisno za zajednicu	5,67	3	13	14,67	81,34	82,33
j)	iz vlastitog entuzijazma	8,38	7,33	28,33	28	63,33	64,67
k)	volim biti aktivan/a	9,33	5	17,33	14,67	73,34	80,34
l)	cijenim solidarnost	4,34	2,66	18	10,33	77,67	87
m)	je volontiranje	3,66	2,33	21	15,67	75,33	82

	oblik ispravnog djelovanja						
n)	cijenim koristan rad	3	1,34	12,33	8.33	84,67	90,33
o)	suosjećam sa ljudima kojima je potrebna pomoć	3	3,67	16	11.67	81	85,67

Ako pogledamo rezultate u gornjoj tabeli, možemo vidjeti da postoji razlika između stavova učenika gimnazija i učenika srednjih tehničkih škola. Naime, učenici srednjih tehničkih škola iskazali su pozitivniji stav prema ponuđenim razlozima za volontiranje te posljedično i vrijednostima koje se razvijaju na taj način, osim kod dva pokazatelja:

- "volontiram ili bih volontirao/la zato što želim pomoći onima kojima je to potrebno" - gdje je rezultat onih koji se slažu kod učenika gimnazija i učenika srednjih tehničkih škola bio izjednačen i

- "volontiram ili bih volontirao/la zato što upoznajem nove ljude" - gdje je 4,33% učenika gimnazija iskazalo veće slaganje sa ponuđenom opcijom od učenika srednjih tehničkih škola.

Najveća razlika u slaganju ove dvije skupine učenika bila je kod opcija:

- "volontiram ili bih volontirao/la zato što cijenim solidarnost" - za 9,33%;

- "volontiram ili bih volontirao/la zato što mi se kroz volontiranje pruža mogućnost putovanja" za 8%;

- "volontiram ili bih volontirao/la zato što kvalitetno ispunjavam svoje slobodno vrijeme" za 7,34%. Kod ovih čestica su učenici srednjih tehničkih škola izrazili veće slaganje.

U neutralnom izboru najviše razlika imale su sljedeće opcije:

- "volontiram ili bih volontirao/la zato što mi se kroz volontiranje pruža mogućnost putovanja" za 7,67% te

- "volontiram ili bih volontirao/la zato što kvalitetno ispunjavam slobodno vrijeme" za 7%.

Učenici gimnazija izrazili su veće neslaganje sa učenicima iz srednjih tehničkih škola kod:

- "volontiram ili bih volontirao/la zato što volim biti aktivan/a" za 4,33% i

- "volontiram ili bih volontirao/la zato što osjećam se korisno" za 3,33%. Iz ovih odgovora možemo izvesti sljedeće zaključke:

- Dominatna motivacija za volontiranje je u humanim vrijednostima i to i kod gimnazijalaca i kod učenika srednjih tehničkih škola iako učenici srednjih tehničkih škola imaju pozitivniji stav prema vrijednosti solidarnosti;

- Zanimljivo je primjetiti da učenici gimnazija imaju negativniji stav prema tvrdnji da je volontiranje kvalitetniji način provođenja slobodnog vremena;

- Također, interesantno je da učenici gimnazija manje povezuju volontiranje sa mogućnošću putovanja.

Ispitivane su i razlike u stavovima učenika o ulozi volontiranja u razvoju socijalnih vještina/osobnih kompetencija kod učenika.

Tabela 15. Volontiranje pomaže razvoj socijalnih vještina/osobnih kompetencija (uporedno gimnazije/srednje tehničke škole)

2. Volontiranje pomaže:		nimalo se ne slažem/ ne slažem se		neutralan		slažem se/ potpunosti se slažem	
		gimnazije	srednje stručne škole	gimnazije	srednje stručne škole	gimnazije	srednje stručne škole
a)	razvoju timskog rada	3,33	0,66	11,33	12,33	85,34	87
b)	razumijevanju tuđih osjećaja	5,66	2	15	14	79,34	84
c)	pokazivanju osjećaja na društveno prihvatljiv način	8	1,66	25,67	19,33	66,33	79
d)	pridržavanju pravila	12,67	3	32,67	22,33	54,66	74,66
e)	preuzimanju odgovornosti	3,34	4	16,67	13,67	80	82,34
f)	razvoju komunikacijskih sposobnosti	5,67	2,33	15,67	15	78,67	82,66
g)	izgradnji učinkovitih načina rješavanja konflikta	9,34	4	25,67	17,33	65	78,66
h)	jačanju vlastite motivacije	5,66	1,66	22	15	72,33	83,33
i)	jasnom izražavanju vlastitih osjećaja i potreba u odnosu na druge	11,33	4,67	25,33	17,33	63,33	78
j)	izgradnji navike međusobnog pomaganja	5,66	1,99	12	16	82,33	82
k)	izgradnji suosjećanja prema drugima	6,66	1,66	12,33	13,67	81	84,66
l)	uspostavljanju pozitivnih odnosa sa drugima	4,66	2,34	13	13,33	82,33	84,33
m)	razvoju učinkovitog nošenja sa svakodnevnim situacijama	6	2	25,67	19	68,33	79
n)	promicanju pozitivnih	9,34	2,67	20,33	21,33	70,33	76

	vršnjačkih i međuvršnjačkih odnosa						
o)	smanjenju agresivnog ponašanja	20	7,34	28,67	17,67	51,34	75
p)	razvoju radnih navika	5,67	3	14,33	11,33	80	85,67

Kao i u prethodnoj tabeli, možemo vidjeti da su učenici srednjih tehničkih škola imali pozitivniji stav prema doprinosu volontiranja u formiranju i izgradnji socijalnih vještina i osobnih kompetencija osim kod tvrdnje:

- "volontiranje pomaže izgradnji navike međusobnog pomaganja" gdje su učenici gimnazija u odnosu na učenike srednjih tehničkih škola izrazili za 0,33% veće slaganje sa navedenom tvrdnjom.

Najveće razlike u pogledu slaganja pokazale su se u opcijama:

- "volontiranje pomaže smanjenju agresivnog ponašanja" za 23,66%;
- "volontiranje pomaže pridržavanju pravila" za 20%;
- "volontiranje pomaže jasnom izražavanju vlastitih osjećaja i potreba u odnosu na druge" za 14,67%;
- "volontiranje pomaže izgradnji učinkovitih načina rješavanja konflikta" za 13,66% i
- "volontiranje pomaže pokazivanju osjećaja na društveno prihvatljiv način" za 12,67%.

Naime, učenici gimnazija iskazali su u svim ponuđenim opcijama generalno manje slaganja u odnosu na učenike srednjih tehničkih škola.

Razlike u biranju neutralnih odgovora između dvije skupine ispitanika bile su najizraženije kod opcija:

- "volontiranje pomaže smanjenju agresivnog ponašanja" za 11%;
- "volontiranje pomaže pridržavanju pravila" za 10,34% i
- "volontiranje pomaže izgradnji učinkovitih načina rješavanja konflikta" za 8,34%.

Iz rezultata možemo vidjeti da su učenici gimnazija u odnosu na učenike srednjih tehničkih škola imali su neutralniji stav po pitanju uloge volontiranja u smanjenju agresivnog ponašanja, pridržavanju pravila i izgradnji učinkovitih načina rješavanja konflikta u odnosu na učenike srednjih tehničkih škola.

Učenici gimnazija pokazali su negativniji stav u odnosu na učenike srednjih tehničkih škola u svim ponuđenim opcijama, a najviše kod:

- "volontiranje pomaže smanjenju agresivnog ponašanja" za 12,66%;
- "volontiranje pomaže pridržavanju pravila" za 9,67% i
- "volontiranje pomaže jasnom izražavanju vlastitih osjećaja i potreba u odnosu na druge" za 6,96%. Navedeni podaci nam ukazuju na sljedeće:
- Gimnazijalci u manjoj mjeri doživljavaju volonterstvo kao priliku da se nauči nositi sa agresivnošću u odnosu na učenike srednjih tehničkih škola;
- Isto tako, volontiranje za učenike gimnazija je manje povezano sa pridržavanjem pravila i jasnom izražavanju vlastitih osjećaja i potreba u odnosu na druge.

Tabela 16. Volontiranje pruža priliku za razvoj socijalnih vještina/osobnih kompetencija (uporedno gimnazije/srednje tehničke škole)

3. Volontiranje pruža priliku za:		nimalo se ne slažem/ ne slažem se		neutralan		slažem se/ u potpunosti se slažem	
		gimnazije	srednje tehničke škole	gimnazije	srednje tehničke škole	Gimnazi je	srednje tehničke škole
a)	cjeloživotno učenje	10	4,67	22	21,67	68	73,67
b)	razvoj vlastitih talenata	10,67	4,03	24,33	17	65	79
c)	bolje određivanje osobnih interesa	9,67	3,67	22	17,67	68,34	78,67
d)	izgradnji pozitivne slike o sebi	8,67	4,33	20	14,67	71,33	81
e)	jačanje samopouzdanja	7,66	4	19,67	15	72,66	81
f)	lični napredak	5,67	4,33	19,33	14,67	75	81
g)	postavljanje vlastitih ciljeva	10,34	6,66	26,67	17,33	63	76

I kod ispitivanja stavova učenika o doprinosu volontiranja razvoju osobnih komeptencija imamo pozitivniji stav učenika srednjih tehničkih škola u odnosu na učenike gimanzija, a najveće razlike su kod čestica:

- "volontiranje pruža priliku za razvoj vlastitih talenata" za 14%;
- "volontiranje pruža priliku za postavljanje vlastitih ciljeva" za 13% i

- "volontiranje pruža priliku za bolje određivanje osobnih interesa" za 10,33%. Dakle, učenici srednjih tehničkih škola pozitivnije sagledavaju ulogu volonterstva u razvoju talenata, postavljanju vlastitih ciljeva te određivanju osobnih interesa.

Veći broj neutralnih odgovora imali su učenici gimnazija kod svih čestica, a najizraženije razlike bile su kod opcija:

- "volontiranje pruža priliku za postavljanje vlastitih ciljeva" za 9,34% i
- "volontiranje pruža priliku za razvoj vlastitih talenata" za 7,33%. Također, učenici gimnazija imali iskazali su veće neslaganje u odnosu na učenike srednjih tehničkih škola što je naročito vidljivo kod opcija:

- "volontiranje pruža priliku za razvoj vlastitih talenata" za 6,64%;
- "volontiranje pruža priliku za bolje određivanje osobnih interesa" za 6% i
- "volontiranje pruža priliku za cjeloživotno učenje" za 5,33%. Rezultati su pokazali da u stavovima učenika gimnazija ima mjesta za poboljšanje u području shvatanja volonterstva kao:

- mogućnosti za razvoj vlastitih talenta,
- prilike za postavljanje vlastitih ciljeva i
- prilike za bolje određivanje osobnih interesa i cjeloživotno učenje.

Tabela 17. Razlozi nevolontiranja učenika (uporedno gimnazije/srednje tehničke škole)

4. Nisam volontirao/la jer:		nimalo se ne slažem/ ne slažem se		neutralan		slažem se/ u potpunosti se slažem	
		gimnazije	srednje tehničke škole	gimnazije	srednje tehničke škole	gimnazije	srednje tehničke škole
a)	nisam dovoljno upoznat/a sa mogućnostima za volontiranje	16,92	25,15	30	29,24	53,07	45,61
b)	nisam motiviran/a za volontiranje	45,34	40,35	28,46	32,16	26,93	27,49
c)	nemam dovoljno vremena za volontiranje	19,23	29,24	32,31	27,49	48,46	43,28
d)	se ne radi dovoljno na poticanju volontiranja u školi i porodici	18,46	23,98	29,23	32,16	52,31	43,86

Kada su u pitanju razlozi nevolontiranja učenika, možemo vidjeti iz rezultata u tabeli, da učenici gimnazija u odnosu na učenike srednjih tehničkih škola pokazuju veće slaganje sa česticama:

- "ne radi se dovoljno na poticanju volontiranja u školi i porodici" za 8,45% i
- "nisam dovoljno upoznat/a sa mogućnostima volontiranja" za 7,46%. Učenici srednjih tehničkih škola iskazali su veće slaganje sa česticom "nisam motiviran/a za volontiranje" za 0,56%. Razlika po pitanju neutralnih odgovora bila je najveća u čestici "nemam dovoljno vremena za volontiranje", gdje su više neutralnih odgovora ostvarili učenici gimnazija. Vidljivo je da mjesta poboljšanja ima na svim područjima poticanja za volontiranje kako u školi i porodici, tako i u informiranju i razvoju intrinzične i ekstrinzične motivacije za volontiranje kod učenika, kao i o upravljanju vremenom koje je učenicima na raspolaganju za slobodne aktivnosti.

3.4. Analiza i diskusija svih rezultata istraživanja

Ispitujući volonterstvo kao način prevencije društveno neprihvatljivog ponašanja učenika trebalo je odgovoriti na sljedeće zadatke istraživanja:

- istražiti stav učenika o volontiranju,
- utvrditi načine učeničkog priključivanja volonterskim akcijama (samoorganizirano, preko škole ili preko nevladinih organizacija),
- ustanoviti koji vidovi volonterskih akcija su najzastupljeniji u srednjim školama (tri tehničke škole i tri gimnazije),
- istražiti doprinos volonterizma učenju socijalnih vještina učenika,
- ispitati doprinos volonterizma poticanju razvoja pozitivnih vrijednosti kod učenika,
- utvrditi utjecaj volonterizma na razvoj osobnih kompetencija učenika,
- istražiti zastupljenost odgoja za volonterizam u osnovnim školama.

Glavna hipoteza je da je volontiranje uspješan način prevencije u srednjim školama kao odgojno-obrazovnim ustanovama.

Rezultati su dobiveni kvalitativnim i kvantitativnim istraživanjem. U prvom dijelu kvalitativnog istraživanja intervjuiranjem četiri pedagoga iz osnovnih škola, pokušala se istražiti zastupljenost odgoja za volonterizam u osnovnim školama. Istraživanje je pokazalo sljedeće što se tiče zastupljenosti odgoja za volonterizam u osnovnim školama:

- nedefiniranost odgoja za volontiranje u osnovnim školama te njegova zastupljenost uglavnom na odjeljenskim zajednicama, predmetnoj nastavi iz vjeronauke i projektnim aktivnostima pretežno humanitarnog karaktera;
- u njegovom provođenju nema kontinuiteta;
- zastupljenost odgoja za volonterizam zavisi o entuzijazmu nastavnika i ostalih uposlenih;
- humanitarne akcije najzastupljeniji su vid sudjelovanja učenika osnovnih škola u volonterskim akcijama;
- učenici osnovnih škola volontiraju uglavnom posredstvom škole, a u organizaciji pomažu i nevladine organizacije;

- prepoznata je dobrobit odgoja učenika za volonterizam, pa tako i za one učenike koji su u riziku od iskazivanja ili su iskazivali društveno neprihvatljivo ponašanje, a izdvojeno je: smanjenje iskazivanja agresivnog ponašanja, smanjenje buntovnog i hiperaktivnog ponašanja, prevazilaženje otpora u komunikaciji, poboljšanje suradnje sa učenicom, veća socijalna uljučenost, izgradnja mehanizma upravljanja ponašanjem i osnaživanje grupnog zajedništva;
- prepoznate prepreke u razvoju odgoja za volonterizam u osnovnim školama su: pojedinci koji nerado učestvuju u humanitarnim akcijama i imaju malo razvijenu empatiju, problem izdvajanja slobodnog vremena za sudjelovanje u volonterskim akcijama, izostanak podrške entuzijastičnim učenicima u realizaciji humanitarnih akcija od strane djela njihovih vršnjaka, smjenski rad, nedostatak kontinuiteta u sprovođenju akcija, nesistemski pristup odgoju za volonterizam, nepredviđenost ove vrste odgoja NPP-om.

Također, možemo vidjeti da intrevjuirani pedagozi smatraju da volonterstvo može biti prevencija društveno neprihvatljivim ponašanjima učenika jer doprinosi učenju socijalnih vještina i osobnih kompetencija kod učenika te razvoju humanih vrijednosti. Djeca po mišljenju ispitanika uglavnom imaju pozitivan stav o volontiranju jer većina njih rado sudjeluje u volonterskim akcijama. Najzastupljenije volonterske akcije u osnovnim školama su humanitarnog karaktera, a učenici im se priključuju preko škole ili u suradnji škole i nevladinih organizacija. Ovim rezultatima je djelomično potvrđena hipoteza da je odgoj za volonterstvo prisutan u osnovnim školama.

U drugom dijelu kvalitativnog istraživanja imali smo studiju slučaja u kojoj je ispitanica bila učenica koja je prilazila kroz mnogobrojne krize i izazove u odrastanju koje su korijen imale u njejoj disfunkcionalnoj obitelji gdje je otac alkoholičar, a majka u teškom psihičkom stanju. Učenica je imala i zdravstvene probleme, te je skoro završila u invalidskim kolicima zbog problema sa mišićima. U jednom dijelu svog teškog odrastanja konzumirala je marihuanu i cigarete te je bila dio lošeg društva, osjećajući se veoma usamljeno i nesigurno. Zbog svega navedenog nije imala samopouzdanje, niti obiteljsku podršku u njenom razvoju. Također, iskazivala je svađalačko i prkosno ponašanje kao i veliko nepovjerenje prema drugima te je bez bliskih prijatelja. Imala je loš školski uspjeh i

neopravdano je izostajala iz škole. Sve što je za sebe činila bio je treniranje atletike. Nakon što je na počela volontirati desile su se sljedeće promjene:

- zamjena agresivnog ponašanja sa mnogo korisnijim i kooperativnijim,
- uviđa štetnost konzumacije cigareta i marihuane,
- napušta loše društvo,
- popravlja školski uspjeh,
- prestaje neopravdano izostajati sa nastave,
- uspjeva prevazići predrasude koje je imala prema drugima i drugačijima i prihvatiti sve ljude bez obzira na njihovo porijeklo,
- stiže prva bliska prijateljstva,
- izgrađuje samopouzdanje te
- uspjeva osjetiti prihvaćenost i podršku koje su joj bile prijeko potrebne.

Učenica iskazuje pozitivan stav prema volontiranju. Vidimo da je volontirala preko škole, kako u pomoći učenicima savjetima, držanjem odjeljenskih zajednica, kao i u NVO "Narko-ne" te u "Crvenom križu". Najviše je volontirala u humanitarnim akcijama, te je pružala pomoć mlađim učenicima (savjetovanjem učenika i preventivnom radu). Volontiranje je imalo pozitivan učinak na izgradnju njenih pozitivnih vrijednosti, socijalnih vještina te osobnih kompetencija. Možemo potvrditi hipoteze da volontiranje doprinosi razvoju socijalnih vještina, pozitivnih vrijednosti i razvoju osobnih kompetencija.

Treći dio istraživanja bio je kvantitativnog tipa. Iskustvo volontiranja imala je gotovo polovina ispitanika. Učenici su se izjašnjavali po pitanju: priključivanja volonterskim akcijama, najzastupljenijim vidovima volontiranja u školi, vrijednosti koje bi ih motivirale na volontiranje, te da li smatraju da volontiranje doprinosi razvoju socijalnih vještina i osobnih kompetencija. Učenici koji nisu volontirali izjašnjavali su se o razlozima njihovog nesudjelovanja u volontiranju. Rezultati su pokazali sljedeće:

- Broj učenika koji su volontirali i onih koji nisu skoro je identičan. Mladići su najviše volontirali u trećem, a djevojke u četvrtom razredu. I djevojke i mladići najmanje su volontirali u nižim razredima srednje škole. Učenici gimnazija volontirali su više od učenika srednjih tehničkih škola.

- Učenici su u volonterske akcije uključuju najviše posredstvom škole, nakon toga preko nevladinih organizacija. Učenici gimnazija više su volontirali: samoorganizirano, preko škole, preko nevladinih organizacija, te na neke druge načine od učenika srednjih tehničkih škola. Razlike u broju odgovora najočitije su po pitanju volontiranja preko nevladinih organizacija ili na neke druge načine, dok su minimalne na česticama samoorganizirano i preko škole;
- Najčešći način volontiranja u srednjim školama je sudjelovanje u humanitarnim akcijama, nakon čega slijedi učešće u pripremi različitih događaja kao što su koncerti, predstave, utrke... Učenici srednjih tehničkih škola najviše su dobrovoljno radili u školi, a učenici gimnazija više su sudjelovali u radu humanitarnih udruga, pripremi određenih događaja ili su volontirali na neke druge načine.
- Učenici su generalno iskazali pozitivan stav prema volontiranju, s tim da su učenici srednjih tehničkih škola imali nešto pozitivnije stavove u odnosu na učenike gimnazija.
- Vrijednosti koje učenike najviše motiviraju i kod gimnazijalaca i kod učenika srednjih tehničkih škola na volontiranje su univerzalne vrijednosti tj. pomaganje, plemenitost, vrijednost davanja, suosjećanje, rad, solidarnost. Slijede vrijednosti koje proizilaze iz obilježja ličnosti kao što je druželjubivost, te vrijednost znanja. U komparaciji dvije skupine učenika, gimnazijalaca i učenika srednjih tehničkih škola, učenici srednjih tehničkih škola imaju pozitivniji stav prema vrijednosti solidarnosti dok učenici gimnazija imaju negativniji stav prema tvrdnjama da je volontiranje kvalitetniji način provođenja slobodnog vremena te da volontiranje pruža mogućnost putovanja. Generalno su učenici iskazali nadpolovično slaganje sa ponuđenim vrijednostima kao motivima za volontiranje.
- Kada su u pitanju stavovi učenika o ulozi volontiranja u razvoju socijalnih vještina takođe možemo konstatirati da su u nadpolovičnoj većini pozitivni. Učenici su se najviše složili sa opcijama "volontiranje pomaže razvoju timskog rada" i "volontiranje pomaže uspostavljanju pozitivnih odnosa sa drugima" koje u prvi plan stavljaju socijalne vještine koje omogućavaju ostvarivanje suradnje, te opcija "volontiranje pomaže razumijevanju tuđih osjećaja" čijim odabirom su učenici na

visoko mjesto stavili ulogu volontiranja u razvoju sposobnosti razumijevanja drugih i njihovih osjećaja tj. empatije. Možemo primjetiti da su učenici najviše neslaganja pokazali sa tvrdnjama da volontiranje pomaže smanjenju agresivnog ponašanja, jasnom izražavanju vlastitih osjećaja i potreba u odnosu na druge te pridržavanju pravila. Navedene tvrdnje su ujedno i one gdje su gimnazijalci iskazali veće neslaganje u odnosu na učenike srednjih tehničkih škola.

- Volonteri su kreatori, pomagači, organizatori, aktivisti, podržavatelji, voditelji i još mnogo toga i zbog svih tih uloga koje imaju priliku iskušati volontiranjem rade na razvoju kapaciteta vlastite ličnosti, kroz stalno učenje i sticanje novih osobnih kompetencija. U ovom smislu, najpozitivnije stavove učenici su izrazili u mogućnosti volontiranja da pomaže u općenito ličnom napretku, te razvoju osobnih kompetencija kao što su samopouzdanje i pozitivna slika o sebi. Učenici su se najmanje složili s tim da se kroz volontiranje pomaže postavljanju vlastitih ciljeva i razvoju talenata te cjeloživotnom učenju. Kada su u pitanju razlike u stavovima učenika gimnazija i srednjih tehničkih škola one su najizraženije bile u česticama da volontiranje pruža priliku za razvoj vlastitih talenata, postavljanju vlastitih ciljeva te bolje određivanje osobnih interesa.
- Po pitanju razloga zbog kojih se učenici ne odlučuju na volontiranje, najviše slaganja učenika su imale tvrdnje da oni nisu dovoljno upoznati sa mogućnostima za volontiranje, da se ne radi dovoljno na poticanju volontiranja u školi i u obitelji te da nemaju dovoljno vremena za volontiranje. Najmanje su se složili sa tvrdnjom da nisu motivirani za volontiranje što je od činjenica od velike važnosti za organizatore i voditelje volonterskih projekata. Učenici gimnazija su pokazali veće slaganje sa tvrdnjama da se dovoljno ne radi na poticanju volontiranja u školi i u obitelji te da nisu dovoljno upoznati sa mogućnostima volontiranja, dok su učenici srednjih tehničkih škola iskazali veće slaganje sa opcijom nisam motiviran/a za volontiranje.

Nakon iznesenih rezultata mogu se potvrditi hipoteze:

- da učenici imaju pozitivan stav o volontiranju,
- učenici najviše učestvuju u volonterskim akcijama u organizaciji škole,

- humanitarne akcije su najzastupljeniji vid volonterskih akcija u školama.

Također, ovim se rezultatima potvrđuje i glavna hipoteza da je volontiranje uspješan način prevencije u srednjim školama kao odgojno-obrazovnim ustanovama.

Kako bi se učenici u što većem broju uključili u volontiranje preporuka je:

- kreiranje pozitivnog i poticajnog okruženja za volontiranje,

- poboljšanje organizacije i kvalitete volonterskih organizacija,

- pozitivno vrednovanje volonterskih aktivnosti,

- jačanje svijesti o važnosti i vrijednosti volonterskog angažmana. Učenici sami trebaju odabrati aktivnosti u kojima će učestvovati jer ih smatraju bitnima. Volontiranje prema mladima gradi jedan pozitivan društveni poticaj, mladi tako postaju važan društveni resurs. Naglasak je na njihovim snagama, a ne slabostima, što se odnosi i na mlade koji su više izloženi rizičnim faktorima, što je je poticajno za razvoj njihove psihološke otpornosti i potencijala ličnosti.

4. ZAKLJUČAK

U prvom dijelu rada smo se bavili teoretskoj razradi kompleksnog fenomena društveno neprihvatljivog ponašanja učenika te njegovoj prevenciji kroz volonterstvo. Sam koncept prevencije smo promatrali kao proaktivni proces kojem je cilj osnažiti učenike kako bi se na adekvatan način mogli nositi sa životnim izazovima i promjenama. Smatrali smo da treba težiti izgradnji mehanizama odbrane kod učenika od mnogobrojnih negativnih utjecaja kojima su svakodnevno izloženi, a njihove posljedice se između ostalog ogledaju u loše razvijenim socijalnim vještinama, osjećaju nekompetencije i neusklađenosti sa življenjem pozitivnih društvenih vrijednosti kao i moralnih principa. Detaljno smo proučili postojeću literaturu o volonterstvu, te uočili veliki potencijal u pogledu razvoja socijalnih vještina, ličnih kompetencija i pozitivnih vrijednosti, a time i njegove uloge u prevenciji društveno neprihvatljivog ponašanja učenika. Upravo od te činjenice smo krenuli u osmišljavanje metodološkog dijela ovoga rada.

Drugi dio rada sastojao se od kvalitativnog i kvantitativnog dijela istraživanja. Kvalitativni dio sastojao se od intervjua četiri pedagoga osnovnih škola, gdje se nastojalo ispitati postojanje odgoja za volonterstvo u osnovnim školama i studije slučaja kojom se htjelo utvrditi da li volontiranje doprinosi razvoju socijalnih vještina, pozitivnih vrijednosti i razvoju osobnih kompetencija učenika. Rezultati istraživanja su djelomično potvrdili hipotezu da je odgoj za volonterstvo prisutan u osnovnim školama, a potvrđene su hipoteze da volontiranje doprinosi razvoju socijalnih vještina, pozitivnih vrijednosti i razvoju osobnih kompetencija.

U kvalitativnom istraživanju rezultati do kojih smo došli analizirajući stavove učenika o volontiranju su pokazali da učenici srednjih škola imaju pozitivan stav o volontiranju i njegovoj ulozi u razvoju pozitivnih vrijednosti, socijalnih vještina i osobnih kompetencija kod učenika. Također smo mogli vidjeti da učenici najčešće volontiraju posredstvom škole te da su humanitarne akcije najzastupljeniji vid volonterskih akcija u školama. U usporedbi učenika gimnazija i srednjih stručnih škola, učenici srednjih tehničkih škola izrazili su pozitivniji stav prema volontiranju od učenika gimnazija.

Ukoliko uzmemo u obzir rezultate cijelog istraživanja možemo reći da potvrđuju glavnu hipotezu rada, te zaključujemo da je volontiranje uspješan način prevencije u srednjim školama kao odgojno-obrazovnim ustanovama. Raduje nas pozitivan stav ispitanika prema volontiranju i njegovom značaju kako za pozitivnu izgradnju ličnosti samog volontera, tako i za čitavu društvenu zajednicu. Smatramo da se treba početi raditi na planiranju programa koji će mlade ljude prepoznati kao pozitivan resurs društva, te im pružiti priliku da kroz volontiranje razviju svoje potencijale, što im može pomoći u razvoju psihološke otpornosti i povećati šanse za uspjeh u životu.

5. LITERATURA:

- Barišić, J., Ferić-Šlehan, M., & Kranželić-Tavra, V. (2005). Zajednice koje brinu kao model prevencije poremećaja u ponašanju: predstavljanje projekta. *Hrvatski časopis za javno zdravstvo, 1*(3)
- Bašić, J. (2000). Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži: teorijsko motrište. U: Bašić, J., Janković, J. (eds.). Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži, Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži i zaštitu djece s poremećajima u ponašanju, Zagreb, 31-46
- Bašić, J. (2009). Teorije prevencije: prevencija poremećaja u ponašanju i rizičnih ponašanja djece i mladih. Zagreb: *Udžbenici Sveučilišta u Zagrebu*.
- Bašić, J., Koller-Trbović, N., & Uzelac, S. (2004). Poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja: pristupi i pojmovna određenja. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, *Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet*.
- Begović, H. (2006). O volontiranju i volonterima/kama. Zagreb: Volonterski centar Zagreb.
- Bognar, L. (1999). Metodika odgoja, *Croatia.Osijek: Pedagoški fakultet Sveučilišta*.
- Bouillet, D., & Uzelac, S. (2007). *Osnove socijalne pedagogije*. Zagreb: Školska knjiga.
- Brajdić Vuković, M., & Vignjević, B. (2017). 'I mean, that amount of work would consume me at one point': The narrative of the life history of young researchers during the professional socialization into the teaching and research profession in the Croatian higher education system. *Teaching and research in the professional socialization of junior researchers, 113-149*.
- Buljubašić Kuzmanović, V., & Botić, T. (2012). Odnos školskog uspjeha i socijalnih vještina kod učenika osnovne škole. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja, 58*(27), 38-53.
- Ćulum, B. (2008). Zašto i kako vrednovati volontiranje. Zagreb: *Ministarstvo obitelji*.
- Deci, E. L. i Ryan, R. M. (2000). The What and Why of Goal Pursuits: Human Needs and Self-Determination of Behaviour. *Psychological Inquiry, 11*, 227-268.

- Franc, R., Sučić, I., & Šakić, V. (2009). Vrijednosti kao rizični i zaštitni čimbenici socijalizacije mladih. *Diacovensia*, 16(1-2), 135-146.
- Franković, D. (Ed.). (1963). *Enciklopedijski rječnik pedagogije*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Halmi, A. (2005). *Strategije kvalitativnih istraživanja u primijenjenim društvenim znanostima*. Zagreb: Naklada Slap.
- Hupp, S.D.A., LeBlanc, M., Jewell, J.D., Warnes, E. (2009). History and Overview. U: Matson, J. L. (Ur.) *Social behavior and skills in children*. Springer, 1-21.
- Jindra, R., Munjiza, E., Peko, A. (2007). Utjecaj volontera u kreiranju uvjeta izgradnje mira i zajednice u multietničkim zajednicama. Osijek: Centar za mir, nenasilje i ljudska prava.
- Jurevičienė, M., Kaffemanienė, I., & Ruškus, J. (2012). Concept and structural components of social skills. *Baltic Journal of Sport and Health Sciences*, 3(86)
- Kleinginna, P. R. i Kleinginna, A. M. (1981). A categorized list of motivation definitions, with a suggestion for a consensus, *Motivation and Emotion*, 5, 263-291.
- Lacković-Grgin, K. (2006). *Psihologija adolescencije*. Zagreb: Naklada Slap.
- Lenard, I., & Božić Lenard, D. (2018). Analiza odgojnih vrijednosti u časopisu za djecu i mladež Milodarke, *Anafora, Časopis za znanost o književnosti*, (2)295-313.
- Miliša, Z., & Bagarić, M. (2012). Stilovi ponašanja i vrijednosne orijentacije, *MediAnali: međunarodni znanstveni časopis za pitanja medija, novinarstva, masovnog komuniciranja i odnosa s javnostima*, 6(12), 68-104.
- Miliša, Z., Dević, J., Perić, I. (2015). Kriza vrijednosti kao kriza odgoja. *Mostariensia: časopis za društvene i humanističke znanosti*, 19(2), 7-20.
- Mlinarević, V., & Tomas, S. (2010). Partnerstvo roditelja i odgojitelja—čimbenik razvoja socijalne kompetencije djeteta. *Magistra iadertina*, 143-158.
- Mužić, V. (1986). *Metodologija pedagoškog istraživanja*. Sarajevo: *Zavod za udzbenike i nastavna sredstva*.
- Mužić, V. (2004). *Uvod u metodologiju istraživanja odgoja i obrazovanja*, *Educa*, (Vol. 64).
- Pehar-Zvačko, L. (2000). *Oduzeto djetinjstvo*. Zenica: Dom štampe.
- Petz, B., & Furlan, I. (1992). *Psihologijski rječnik*. Beograd: Prosvjeta.

Potkonjak, N., & Pijanović, P. (1996). Pedagoški leksikon. Beograd: *Zavod za udžbenike i nastavna sredstva*.

Rakić, V., & Vukušić, S. (2010). Odgoj i obrazovanje za vrijednosti. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 19(4-5 (108-109)), 771-795.

Rijavec, M., Jurčec, L., & Pavlović, V. Školski volonteri. Dobrobiti volontiranja u školama. Forum za slobodu odgoja.

Rot, N. (2004):. *Opšta psihologija*. Sarajevo: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Službene novine (2012). Zakon o volontiranju FBiH (br.110), 20-24.

Suzić, N. (2010). Osam ključnih kompetencija za doživotno učenje. *Vaspitanje i obrazovanje časopis za pedagošku teoriju i praksu*, 3 13-28.

Šimunković, G., Forčić, G., Milinković, D., Kamenko, J., & Šehić Relić, L. (2014). Generacija za V, Zašto i kako organizirati volonterski program u školi. Osijek: *Volonterski centar Osijek*.

Vukasović, A. (2010). Odgojna preobrazba u teleologijskom i aksiologijskom ozračju, *Odgojne znanosti*, 12 (1 (19)), 97-117.

Zloković, J., & Vrčelj, S. (2010). Rizična ponašanja djece i mladih, *Odgojne znanosti*, 12 1 (19)), 197-213.

Žižak, A. (2003). Konceptualni aspekti učenja socijalnih vještina, *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 11(2), 107-115.

INTERNET IZVORI:

Web stranice Lokalnog volonterskog centara Karlovac. Dostupno na:<http://volonterka.info/>, pristupljeno 3.2.2019.

Hiltmann-Richter, I. (2010) Life and work skills. Dostupno na: <https://docplayer.org/69165105-Life-and-work-skills.html>, pristupljeno 18.5.2019.

Ministarstvo socijalne politike i mladih RH (2013) Kako do potvrde o kompetencijama stečenim volontiranjem. Vodič za organizatore volontiranja i volontere. Dostupno na: URL//<https://vczd.org/vodic-za-organizatore-volontiranja-i-volontere.pdf>, pristupljeno 23.5.2019.

6. POPIS TABELA I GRAFIKONA

Tabela	Naziv tabele	Strana
Tabela 1.	Dobrobiti volontiranja	13
Tabela 2.	Obilježja sudionika istraživanja prema dobu, spolu i godinama radnog staža	34
Tabela 3.	Uzorak anketiranja učenika	35
Tabela 4.	Prisutnost odgoja za volontiranje u osnovnim školama	39
Tabela 5.	Najčešći prisutni oblici volontiranja u osnovnim školama	41
Tabela 6.	Naročito uspješne i dobro prihvaćene volonterske akcije u osnovnim školama	43
Tabela 7.	Prevenција iskazivanja društveno neprihvatljivog ponašanja učenika kroz volontiranje	45
Tabela 8.	Volontirali/nisu volontirali mladići (po razredima)	55
Tabela 9.	Volontirale/nisu volontirale djevojke (po razredima)	55
Tabela 10.	Oblici volontiranja učenika	56
Tabela 11.	Načini volontiranja učenika	56
Tabela 12.	Oblici volontiranja učenika (poređenje gimnazije/srednje tehničke škole)	72
Tabela 13.	Načini volontiranja učenika (poređenje gimnazije/srednje tehničke škole)	72
Tabela 14.	Razlozi za volontiranje (vrijednosti, uporedno gimnazije/srednje tehničke škole)	73
Tabela 15.	Volontiranje pomaže razvoj socijalnih vještina/osobnih kompetencija učenika (uporedno gimnazije/srednje tehničke škole)	76
Tabela 16.	Volontiranje pruža priliku za razvoj socijalnih vještina/osobnih kompetencija učenika (uporedno gimnazije/srednje tehničke škole)	78
Tabela 17.	Razlozi nevolontiranja učenika (uporedno učenici gimnazije/srednje tehničke škole)	80

Grafikon 1.	Volontirali/nisu volontirali učenici (ukupno)	54
Grafikon 2.	Razlozi za volontranje (vrijednosti)	57
Grafikon 3.	Volontiranje pomaže razvoju socijalnih vještina/osobnih kompetencija	61
Grafikon 4.	Volontiranje pruža priliku za razvoj socijalnih vještina/osobnih kompetencija	65
Grafikon 5.	Razlozi nevolontiranja učenika	68
Grafikon 6.	Volontiralo/nije volontiralo (poređenje gimnazije/srednje tehničke škole)	71

7. PRILOZI

Prilog 1. Protokol intervjua - pedagog

Naslov istraživanja:

Datum provođenja intervjua: _____

Mjesto intervjuiranja: _____

Šifra sudionika: _____

Podaci o sudioniku

1. Spol sudionika:

a) ž

b) m

2. Dob sudionika: _____

3. Godine radnog staža u obrazovanju: _____

TEMA 1. - prisutnost odgoja za volonterizam u osnovnoj školi

1. Da li je zastupljen odgoj za volonterizam u osnovnoj školi?

TEMA 2. - Najčešće prisutni oblici volontiranja u osnovnim školama

1. Koji su najčešće prisutni oblici volontiranja učenika u osnovnim školama?

TEMA 3. - Naročito uspješne i dobro prihvaćene volonterske akcije u osnovnim školama

1. Navedite neke volonterske akcije za koje smatrate da su bile naročito uspješne i dobro prihvaćene?

TEMA 4. - Prevencija iskazivanja društveno neprihvatljivog ponašanja učenika kroz volontiranje

1. Da li je bilo primjera u kojima je volontiranje učenika koji su bili u riziku od iskazivanja društveno neprihvatljivog ponašanja ili su već iskazivali takvo ponašanje dovelo do poboljšanja?

Hvala Vam na sudjelovanju i doprinosu ovom istraživanju!

Prilog 2. Protokol studije slučaja

Naslov istraživanja:

Datum provođenja intervjua: _____

Mjesto intervjuiranja: _____

Podaci o sudioniku

1. Spol sudionika:

a) ž

b) m

2. Dob sudionika: _____

Pitanja:

1. Molim vas da mi kažete nekoliko riječi o sebi.
2. Koji su razlozi pojave društveno neprihvatljivog ponašanja kod vas?
3. Koji oblici društveno neprihvatljivog ponašanja su bili prisutni kod vas?
4. Kada se prvi put javlja društveno neprihvatljivo ponašanje?
5. Kako ste se tada osjećali?
6. Koje su bile posljedice?
7. Da li ste se bavili volontiranjem?
8. Kako vam je volontiranje pomoglo da prevaziđete društveno neprihvatljivo ponašanje?
9. Da li ste pomoću volontiranja razvili neke nove pozitivne vrijednosti? Koje?
10. Da li vam je volontiranje pomoglo u razvoju socijalnih vještina? Kojih?
11. Da li vam je volontiranje pomoglo da razvijete osobne kompetencije? Koje?

Prilog 3. Upitnik za učenike

Upitnik

„Volonterizam kao oblik prevencije društveno neprihvatljivog ponašanja učenika“

Istraživač: Marija Knežević, prof. pedagogije
JU Srednja medicinska škola Sarajevo

Mentor: dr.sc. Lejla Kafedžić,
Odsjek za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu

Uputa:

Dragi učenice/ce,
Prikupljeni podaci koristiti će se isključivo u istraživačke svrhe i uz poštivanje pravila profesionalne etike. Sudjelovanje u ovom istraživanju je u potpunosti anonimno i dobrovoljno i svaki sudionik ima pravo bez ikakvih posljedica odustati od sudjelovanja ili se iz njega povući. Kako bi prikupljeni podaci bili što relevantniji, molimo te da na pitanja odgovaraš što iskrenije. Unaprijed ti se zahvaljujemo na sudjelovanju u ovom istraživanju!

Na narednim stranicama nalaze se pitanja i tvrdnje koje se odnose na temu istraživanja „Volonterizam kao oblik prevencije društveno neprihvatljivog ponašanja učenika“. Važno je da pažljivo pročitaš i iskreno odgovoriš na sva pitanja. Odgovore daješ tako što zaokružiš tvrdnju sa kojom se slažeš ili ukoliko je tako predviđeno dopuni odgovor.

Osnovne informacije:

Spol: MŽ _____ **Dob** _____ **Škola** _____ **Razred** _____

1. Da li si volontirao/la?

- a) da
- b) ne

2. Volontirao/la si:

- a) samoorganizirano
- b) preko škole
- c) preko nevladinih organizacija
- d) nešto drugo
- e) nisam volontirao/la

3. Ukoliko si volontirao/la:

- a) dobrovoljno si radio/la u školi,
- b) sudjelovao/la si u radu neke humanitarne udruge,
- c) sudjelovao/la si u pripremi nekog događaja (npr. koncerta, utrke, predstave),
- d) nešto drugo, molimo navedi šta: _____
- e) nisam volontirao/la

Molim te da zaokruživanjem brojeva u svakom redu označiš koliko se slažeš ili ne slažeš sa dolje navedenim tvrdnjama.

1. Volontiram ili bih volontirao zato što:		Nimalo se ne slažem	Ne slažem se	Neutralan	Slažem se	U potpunosti se slažem
a)	želim pomoći onima kojima je to potrebno	1	2	3	4	5
b)	kvalitetno ispunjavam slobodno vrijeme	1	2	3	4	5

c)	osjećam se korisno	1	2	3	4	5
d)	stičem nova znanja i vještine	1	2	3	4	5
e)	upoznajem nove ljude	1	2	3	4	5
f)	mi se kroz volontiranje pruža mogućnost putovanja	1	2	3	4	5
g)	se volontiranjem borim protiv predrasuda	1	2	3	4	5
h)	tako razvijem vlastitu toleranciju	1	2	3	4	5
i)	je korisno za zajednicu	1	2	3	4	5
j)	iz vlastitog entuzijazma	1	2	3	4	5
k)	volim biti aktivan/a	1	2	3	4	5
l)	cijenim solidarnost	1	2	3	4	5
m)	je volontiranje oblik ispravnog djelovanja	1	2	3	4	5
n)	cijenim koristan rad	1	2	3	4	5
o)	suosjećam sa ljudima kojima je potrebna pomoć	1	2	3	4	5
2. Volontiranje pomaže:		Nimalo se ne slažem	Ne slažem se	Neutralan	Slažem se	U potpunosti se slažem
a)	razvoju timskog rada	1	2	3	4	5
b)	razumijevanju tuđih osjećaja	1	2	3	4	5
c)	pokazivanju osjećaja na društveno prihvatljiv način	1	2	3	4	5
d)	pridržavanju pravila	1	2	3	4	5
e)	preuzimanju odgovornosti	1	2	3	4	5
f)	razvoju komunikacijskih sposobnosti	1	2	3	4	5
g)	izgradnji učinkovitih načina rješavanja konflikta	1	2	3	4	5
h)	jačanju vlastite motivacije	1	2	3	4	5
i)	jasnom izražavanju vlastitih osjećaja i potreba u odnosu na druge	1	2	3	4	5
j)	izgradnji navike međusobnog pomaganja	1	2	3	4	5
k)	izgradnji suosjećanja prema drugima	1	2	3	4	5
l)	uspostavljanju pozitivnih odnosa sa drugima	1	2	3	4	5
m)	razvoju učinkovitog nošenja sa svakodnevnim situacijama	1	2	3	4	5
n)	promicanju pozitivnih vršnjačkih i međuvršnjačkih odnosa	1	2	3	4	5
o)	smanjenju agresivnog ponašanja	1	2	3	4	5
p)	razvoju radnih navika	1	2	3	4	5
3. Volontiranje pruža priliku za:		Nimalo se ne slažem	Ne slažem se	Neutralan	Slažem se	U potpunosti se slažem
a)	cjeloživotno učenje	1	2	3	4	5

b)	razvoj vlastitih talenata	1	2	3	4	5
c)	bolje određivanje osobnih interesa	1	2	3	4	5
d)	izgradnji pozitivne slike o sebi	1	2	3	4	5
e)	jačanje samopouzdanja	1	2	3	4	5
f)	lični napredak	1	2	3	4	5
g)	postavljanje vlastitih ciljeva	1	2	3	4	5
4. Nisam volontirao/la jer:		Nimalo se ne slažem	Ne slažem se	Neutralan	Slažem se	U potpunosti se slažem
a)	nisam dovoljno upoznat/a sa mogućnostima za volontiranje	1	2	3	4	5
b)	nisam motiviran/a za volontiranje	1	2	3	4	5
c)	nemam dovoljno vremena za volontiranje	1	2	3	4	5
d)	se ne radi dovoljno na poticanju volontiranja u školi i porodici	1	2	3	4	5

Molim te da provjeriš jesi li odgovorio/la na sva pitanja. Hvala!